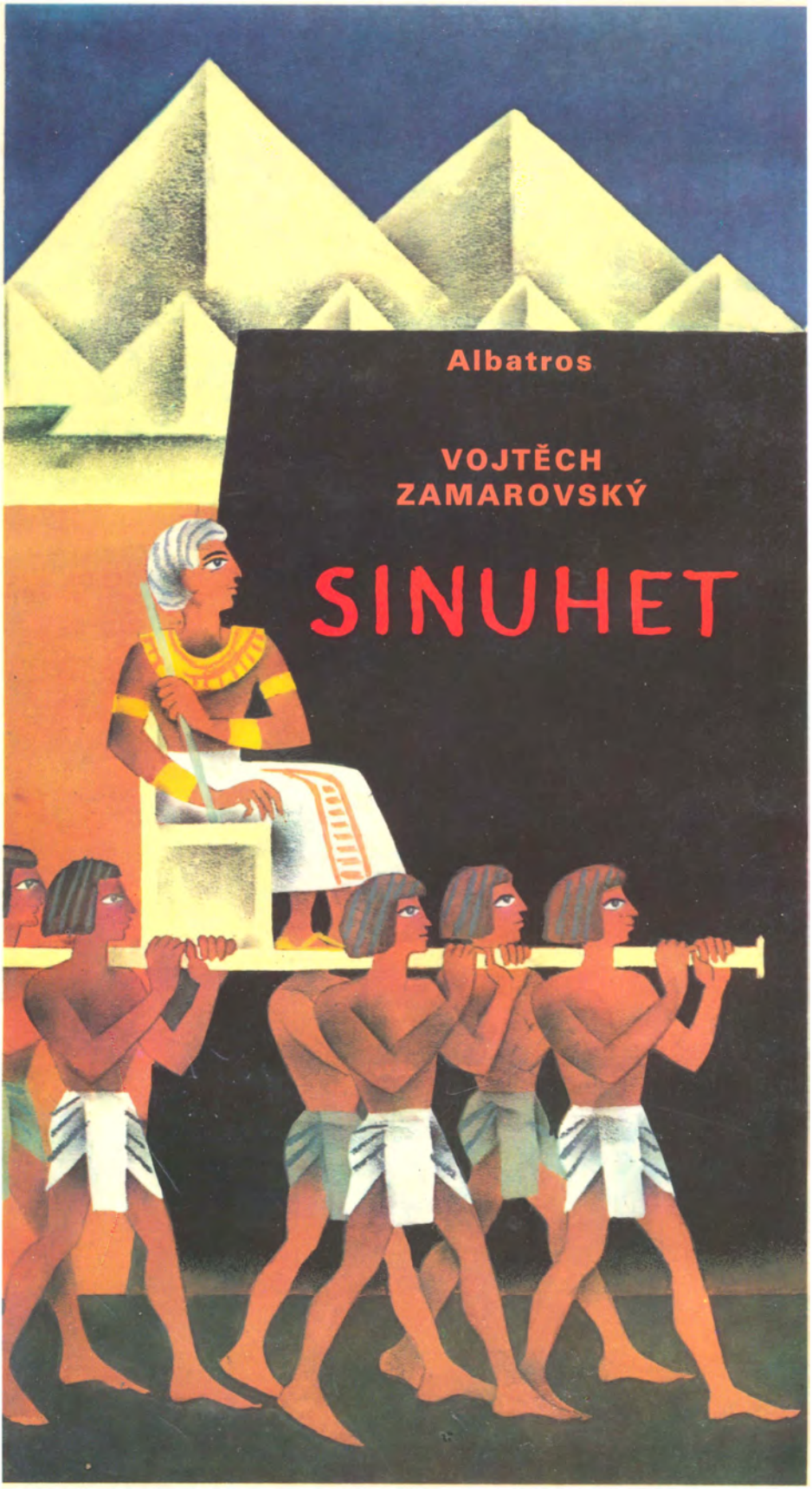
Albatros
VOJTĚCH
ZAMAROVSKÝ
SINUHET

Čtyřicet století nás dělí od chvíle, kdy jeden ze starých Egypťanů, snad královský hodnostář Střední říše, pojal záměr sepsat Sinuhetovo vyprávění. Byl to sám Sinuhet, věrný služebník krále Senvosreta, který po pokusu o svržení panujícího rodu uprchl ze země do ciziny, aby se tam teprve po létech jako vážený muž znovu navrátil? Nebo to byl některý z jeho současníků? Žil vůbec někdy skutečný Sinuhet? A pokud kdy opravdu žil, zažil skutečně všechno to, co se o něm píše, anebo šlo pouze o fiktivní příhody? To všechno jsou otázky, na které neznáme, a stěží kdy budeme znát odpověď. Jedině, co víme s jistotou, je fakt, že se nám ze starověkého Egypta dochovalo Sinuhetovo vyprávění, nejstarší známý životopisný a možno říci dobrodružný spis ve světové literatuře. Že se na rozdíl od mnoha jiných starověkých písemných památek dochovalo v původní a především úplné podobě, tak jak je kdysi na papyrus sepsal neznámý písař. A že jde o dílo, které nejenže podává velmi přesný a autentický obraz historických i geografických reálií, ale svými nadčasovými myšlenkami o lásce k domovu, touze po spravedlnosti a potřebě činorodé vytrvalosti dokáže i po čtyřech tisíciletích promluvit k čtenáři.

Bez citlivého interpreta by to ovšem bylo těžko možné. Za tak dlouhý čas se přece jen mnohé změnilo, a co bylo starým Egypťanům samozřejmé, bylo by už dnes většině čtenářů nesrozumitelné. Takový interpret se však našel v osobě Vojtěcha Zamarovského, známého autora, který dokáže spojit své hluboké a rozsáhlé znalosti z dějin a kultury starověku s nevšedním vypravěčským uměním. V jeho podání vychutnáme nejen staroegyptský kolorit díla, ale i věčně platné otázky, které si klade. A obsáhlý a zasvěcený doslov nám navíc poví ještě mnohé další o dávné době, kdy se Sinuhetův příběh odehrál.

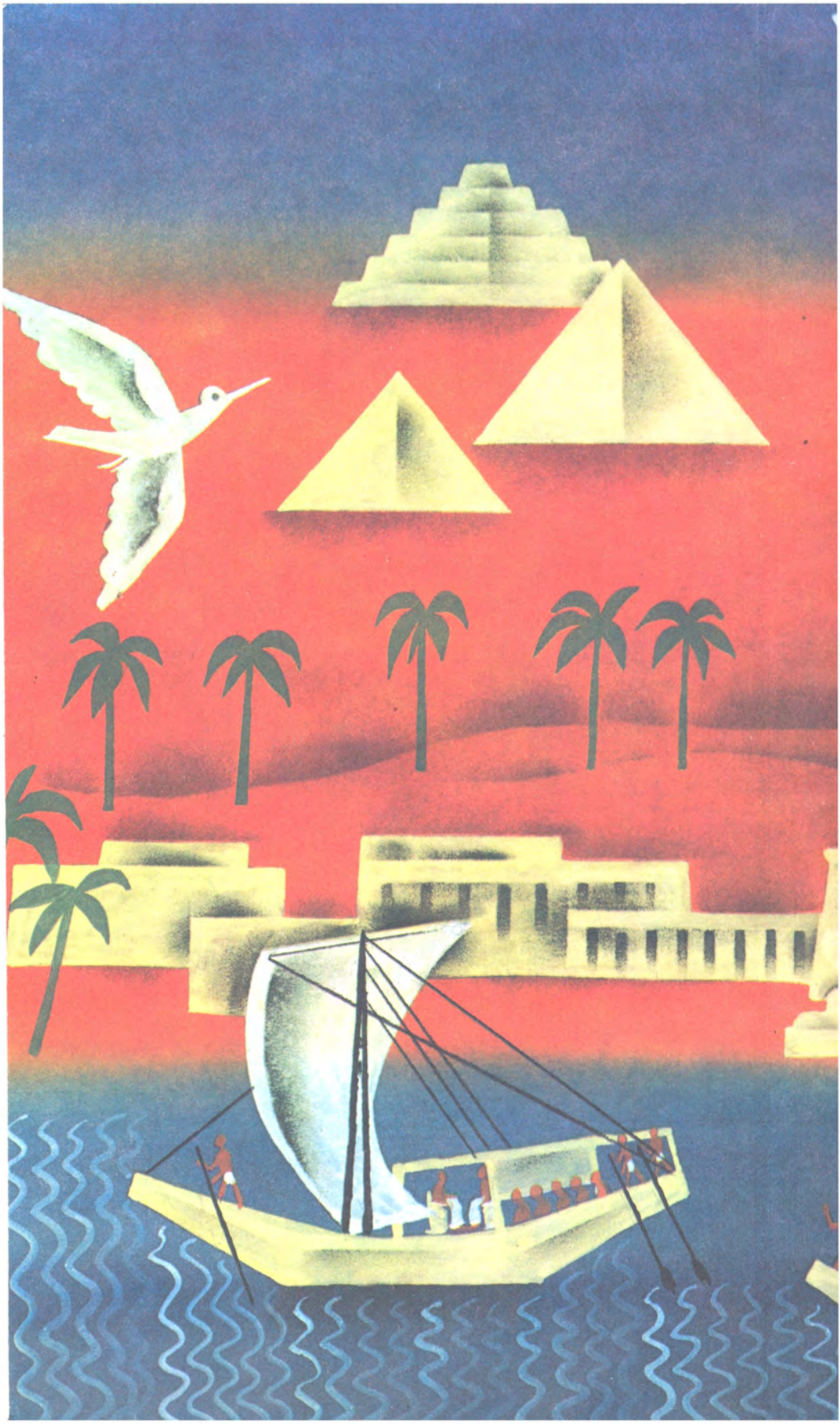

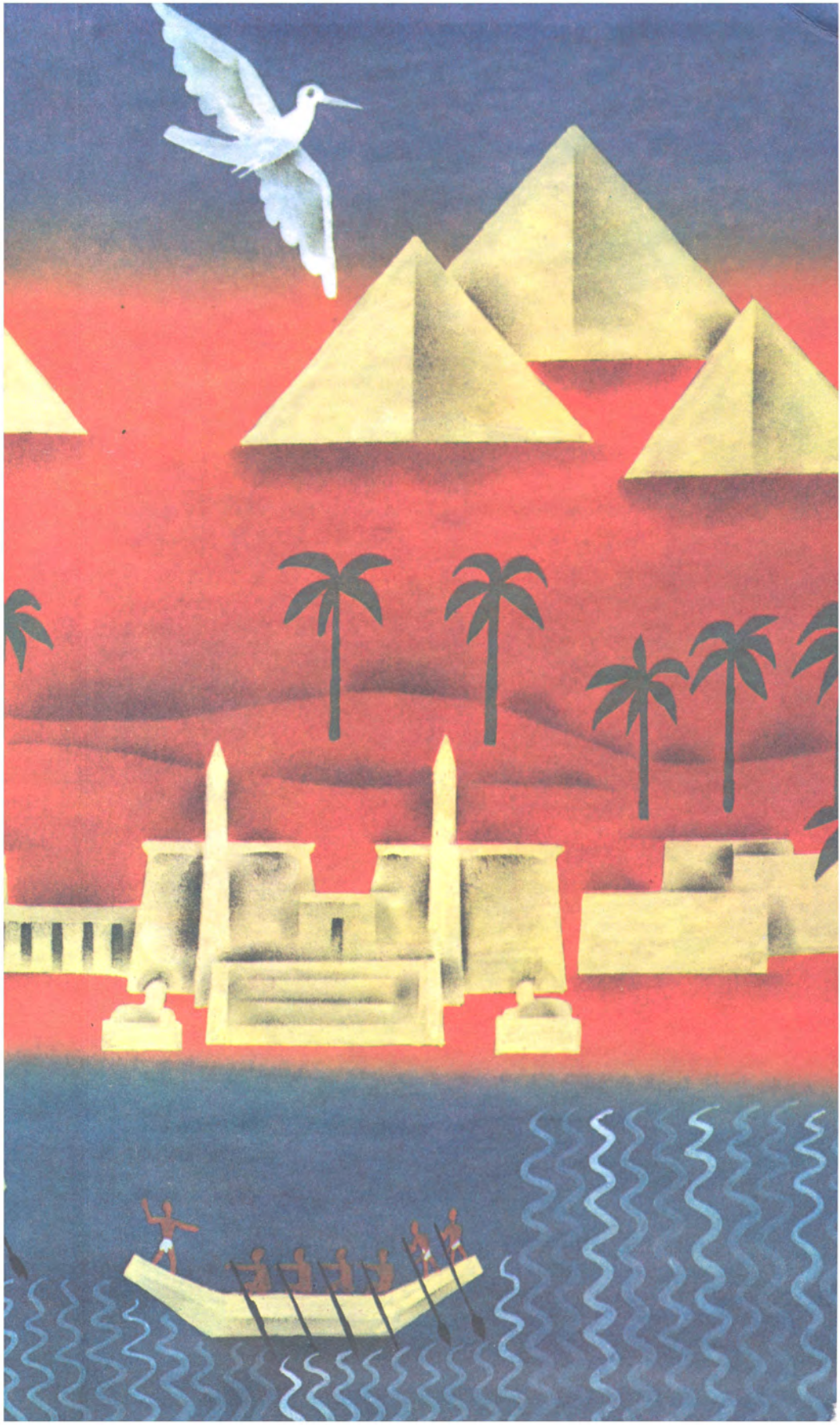

ALBATROS — PRAHA

SINUHET — VOJTĚCH ZAMAROVSKÝ

SINUHET

Vojtěch
Zamarovský

Albatros Praha

© Vojtěch Zamarovský, 1985
Illustrations
© Zdeněk Kudělka, 1985

ÚVODEM

Životopis starý 4000 let

Egypťan Sinuhet je dnes světoznámý: díky finskému spisovateli Miky Waltarimu, jehož stejnojmenný román z roku 1945 dosáhl obrovského čtenářského úspěchu a byl přeložen do všech jazyků, do nichž se překládají romány (mezi nimi také do obou našich). Je však třeba říci, že Waltariho Sinuhet má pramálo společného se svým jmenovcem z egyptských pramenů, o kterém bude zde řeč. Přitom právě tento Sinuhet si vysloužil světovou proslulost: jeho „vypravování" je nejstarší známý životopisný a zároveň dobrodružný spis ve světové literatuře. Pochází vskutku z propastných hlubin věků — vznikl v době, kdy do počátku našeho letopočtu chybělo tolik století, kolik jich dodnes od něho uplynulo.

Původní Sinuhet byl podle svého „vypravování" královským hodnostářem, který po pokusu spiklenců o palácový převrat uprchl do ciziny, kde se časem vypracoval na vlivného muže a k stáří se vrátil na královu výzvu do vlasti. Na rozdíl od Waltariho Sinuheta nebyl tedy lékařem a do ciziny se nevypravil ze zoufalství nad svými prohřešky, ani za výtěžek z vyloupení hrobky; nebyl ani po návratu vypovězen do vyhnanství. Na své pouti se dostal pouze do dnešního Libanonu, nikoli tedy do Babylónu a na Krétu; nenavštívil ani říši Chetitů, neboť ta v jeho době ještě neexistovala. Neměl ani nic společného s vraž-

dou krále Achnatona, a teprve mu už nenamíchal do vína jed; už proto ne, že Achnaton žil a zemřel o mnoho století později. Zatímco Waltari klade svého Sinuheta do doby posledních králů 18. dynastie, příběh původního Sinuheta spadá do vlády prvních dvou králů 12. dynastie. Je tedy o více než půl tisíciletí starší.

Samozřejmě je Sinuhetův „vlastní životopis" mnohem střízlivější než románový životopis Waltariho Sinuheta. Chybějí v něm vzrušující scény o praxi „královského otvírače lebek" (která v Egyptě neexistovala), o „dni falešného krále" v Babylóně (který tam rovněž neexistoval) i mnohé jiné zajímavosti, jež se sice hezky čtou, ale nejsou historicky podloženy. Nad fantazií vítězí v něm autentičnost: přesto je čtenářsky přitažlivým, a navíc vysoce uměleckým dílem. Oplývá bohatým jazykem, hýří skvělými přirovnáními, strhuje svým dějem, uchvacuje půvabem obrazného vyjadřování. Překvapuje myšlenkami, které jsou i po čtyřech tisíciletích občas aktuální, a na rozdíl od Waltariho románu je naplněn životním optimismem.

Sinuhetovo „vypravování" patřilo mezi nejoblíbenější literární díla starověkého Egypta. Vycházelo v nesčetných nových opisech a poutalo zájem více než padesáti generací tamějších čtenářů. Zachovalo se v úplném znění, přičemž nejstarší jeho texty na papyru pocházejí přímo z doby jeho vzniku, tj. z konce 20. století př. n. l. Uceleně nebo zlomkovitě je známo i z opisů na vápencových destičkách, které si pořizovali v rámci cvičení žáci písařských škol. Prošlo prověrkou tisíciletí, a to tak úspěšně jako málo děl z oněch pradávných a snad i pozdějších dob.

Podrobněji si o tomto spisu promluvíme v doslovu. Zde už jen připomeňme, že je to jedno z děl světové literatury, jehož znalost patří vzhledem k jeho stáří a umělecké hodnotě ke všeobecnému vzdělání. Řadí se tak v naší kulturní oblasti za Homérovu Íliadu *a* Odysseiu, *za dramata klasického Řecka, za Vergiliovu* Aeneidu, *za babylónsko-asyrský* Epos o Gilgamešovi *a jistě před mnohá jiná díla starověku, jež se těší dodnes pozornosti a úctě. Podává nám pohled do světa dávných našich předchůdců na této planetě a obohacuje nás o jejich zkušenosti. Navíc poskytuje požitek ze čtení.*

Nyní se však už přenesme přes tisícileté a tisícikilometrové dálky do starověkého Egypta. Do doby, kdy začínalo v pořadí už druhé slavné období jeho dějin, jemuž se říká Střední říše, a sledujme Sinuhetovy osudy. Nikoli ovšem v doslovném překladu jeho „vypravování", neboť jsou v něm obraty a obrazy, kterým by rozuměl jen starověký Egypťan, nýbrž tak, jak by to asi svým způsobem napsal Sinuhet pro čtenáře našeho věku.

SINUHET,
dědičný velmož
a králův skutečný přítel,
správce královych držav
v zemi Asijců,
představený králova harému,
králem milovaný
společník a průvodce,

VYPRAVUJE

1. KAPITOLA
Vražda krále vládnoucího věčně

Byl jsem průvodcem krále Senvosreta, ať žije věčně, jenž byl synem a spoluvládcem krále Amenemheta, ať žije věčně, na válečné výpravě proti Čemehům a Čehenům v západní deltě Nilu. Těšil jsem se jeho přízni, neboť jsem vždy při něm stál a plnil jeho rozkazy, i přízni jeho vznešené manželky Nofrety, zbožňované ústy všech mužů.

Jeho Veličenstvo král Senvosret se vracel do svého tábora v oáze Západní pouště jako vítěz. Nebylo ani možné, aby se vracel jinak: je to bojovník, jemuž není rovného. Jeho paže je paží boha války Monceva, nezvedá ruku dvakrát k smrtícímu úderu, šíp jeho luku zasahuje vždy napoprvé cíl, nepřátelé před ním prchají jako před bohyní moru Sachmetou. Vracel se jako vítěz a přiváděl množství zajatců a bezpočet dobytka jako válečnou kořist.

Z rozkazu Jeho Veličenstva zdržoval jsem se toho dne v táboře, abych byl k službám jeho vznešené manželky Nofrety i jeho vedlejších manželek. Jakmile rychlý posel přinesl zvěst o blížícím se návratu mého krále a pána, připravil jsem vše k jeho uvítání. Do alabastrových kádí jsem dal nalít vodu s vonnými látkami, v níž by si umyl svou božskou tvář, a všude jsem rozložil zlaté a stříbrné vázy s lotosovými květy, jejichž

vůni by si osvěžil svůj božský nos. Postavil jsem do jeho stanu černé otroky s vějíři a nechal jsem nastoupit nosiče chlazených nápojů a jídlonoše. Dohlédl jsem také na přípravu ohrazeného místa, kde měly být složeny pravé ruce useknuté padlým Čemehům a Čehenům, aby byl zjištěn a zapsán počet pobitých nepřátel.

Ohnivý kotouč boha slunce Rea stál už nízko nad obzorem, když jsem spatřil prach pouště zvířený nohami našich statečných bojovníků. Vyšel jsem potom až před stan přední hlídky, abych byl první, kdo vzdá králi poklonu na uvítanou a políbí mu nohy.

Jeho Veličenstvo král Senvosret se však do tábora nevrátil.

Co bylo příčinou, že býk nešel v čele svého stáda? Byl snad král raněn? Nebylo to možné: v boji ho chránil jeho nebeský otec Re, chránil ho i bůh Hor, jehož byl pozemským vtělením, chránili ho i všichni bohové Obou zemí Egypta. Posvátná kobra, kterou nosil jako zlaťou čelenku na své božské hlavě, dštila plamen, jenž sežehl každého, kdo mu chtěl ublížit. Proč posel neoznámil, že vojsko dorazí bez svého velitele a pána?

Když se přiblížili královi mladší bratří, zrození z vedlejších manželek, uklonil jsem se a napřáhl jsem ruku do výše kolen. S úctou náležející synům božského krále jsem se jich dotázal, proč se vojsko vrátilo bez toho, kdo je mu velitelem a pánem.

„Dostihli nás poslové z velkého králova domu

v městě Ictoveji a rozmlouvali s naším božským bratrem, ať žije věčně, aniž to kromě něho kdokoli slyšel. Tvář našeho bratra se zachmuřila a z oka mu vyšlehl blesk zlosti. Nato dal obrátit svá nosítka a nehledě na blížící se noc, zamířil do sídelního města. Letěl jak sokolí bůh Hor, jehož je vtělením, a neohlédl se nazpět."

Slova královых bratří vzbudila v mé duši neklid. Jistěže byl čin mého krále a pána správný, jako jsou a vždy budou správné všechny jeho činy, a nebylo na mně, abych je soudil. Vždyť v jeho srdci sídlí rozum celé země, jakož i celého nebe a podsvětí. Co však bylo natolik naléhavé, že opustil vojsko ještě před vjezdem do tábora, že se nepotěšil prohlídkou kořisti a součtem rukou pobitých nepřátel? Proč se ani neosvěžil jídlem a nápojem?

Myšlenky vířily ve mně jako voda zčeřená kormidelníkovým veslem. Překročili snad peřeje Nilu ničemníci z jižní země Kuš? Nebo vtrhli přes naše východní hranice kočovní loupežníci z Asie? Vpluly snad do delty Nilu lodě námořních pirátů? Nic z toho by si rozhodně nevyžadovalo tak spěšný návrat krále do hlavního města, ke všemu bez vojska. A proč král neoznámil důvod náhlého odjezdu svým bratřím?

Postihla snad nemoc jeho božského otce Amenemheta? Nebyl přec ještě starý: od doby, kdy jako vrchní velitel vojska vystřídal na trůně krále Mentuhotepa, uplynul pouhý jeden lidský věk. Nemoc si ovšem nevybírá, podléhá jí starý i mladý. V tom si je král rovný třeba s otrokem, výhodu před ním má jedině v lékaři. Ale proč potom vyšlehl z králova oka blesk zlosti, a nikoli smutku nebo bolesti?

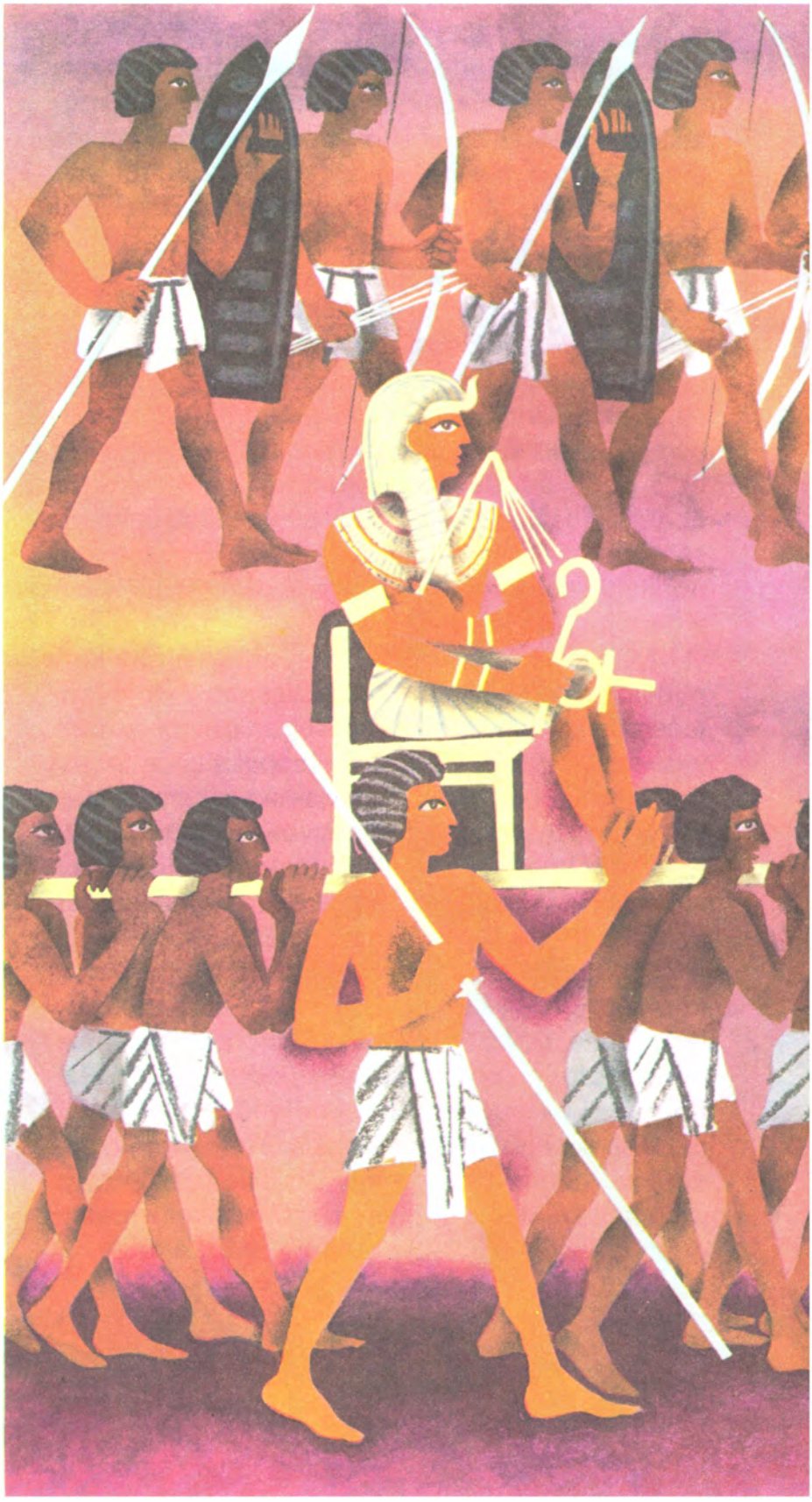

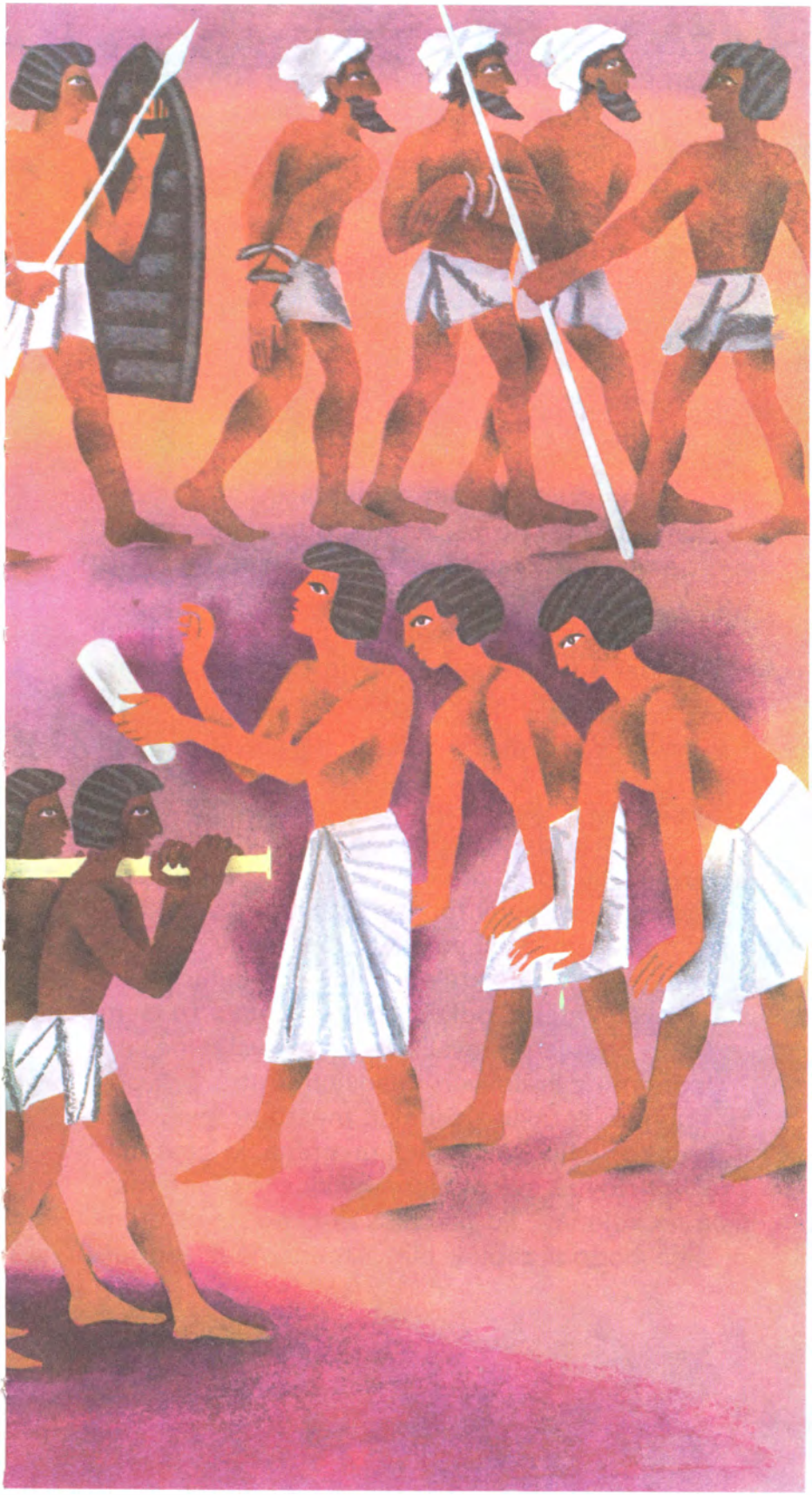

Marně jsem prosil boha moudrosti Thovta, aby osvítil mou mysl. Marně jsem namáhal svůj rozum.

Najednou jsem se však zcela nečekaně dozvěděl pravdu.

Byla horší než moje nejhorší obavy.

Zmítán nepokojem vrátil jsem se do svého stanu, jenž stál u stanů královych manželek a synů. Zatímco jsem přemýšlením namáhal srdce, sestoupil sluneční bůh Re za západní obzor a nastoupil svou podzemní plavbu na východ. Nad táborem rozprostřela své nebe matka Nut a na jejím břichu se začaly třpytit hvězdy. Ruch vojska utichl a slavnost se nekonala. Nebylo proč se veselit, neboť král nerozdal bojovníkům podíl na kořisti ani velitelům zlaté mouchy a náramky za statečnost.

Když kromě stráží u ohňů všichni ulehli k spánku, zaslechl jsem z nepříliš velké dálky hlas podobný hlasu předčitatele. Zněl však tlumeně a chyběl mu velebný tón modlitby. Že by některý z kněží, jež provázeli vojsko, prosil bohy nočních temnot o ochranu krále? Přiložil jsem ucho ke stěně svého stanu, odkud přicházel hlas. Tu jsem slyšel, o čem jsem myslil, že je nemyslitelné.

Jednomu z královych mladších bratrů četl posel tajnou zprávu. „Sídelní město Ictovej leží v smutku, jeho velká dvojitá brána je zavřena, kněží se drží za své oholené hlavy a dvořané mají čela na kolenou, lid pláče. Sedmého dne třetího měsíce období záplav bůh Amenemhet zemřel.

Jeho duch se vznesl na nebesa a jeho božské tělo se spojilo se sluncen. Tak splynul s bohem, který ho stvořil, aby vládl věčně."

Překvapení a žal mě nutily vykřiknout, ale hrdlo se mi stáhlo a hlas mi uvízl v prsou. Poté jsem nikým neslyšen uslyšel tu hroznou zprávu. Ani nechci její úlisná slova doslova opakovat. Bůh Amenemhet totiž nezemřel z vůle Devatera bohů, jež sídlí ve velkém chrámě v Onu. Nezemřel ani z vůle boha Rea, jenž toužil s ním splynout, ani ho nepovolal ke své pravici vládce podsvětí Usire. Byl zavražděn.

Vraždu zosnovala s pomocí zrádných dvořanů jedna z králových vedlejších manželek, aby tak umožnila usednout na trůn svému synovi, ačkoli Senvosret byl jako prvorozený králův syn z hlavní manželky už dávno vyhlášen za následníka trůnu, a dokonce korunován za spolukrále. Právě tomuto ničemnému synu četl posel svou zprávu, jež končila výzvou, aby se okamžitě vrátil do hlavního města a vložil si na hlavu červenou a bílou korunu Horního a Dolního Egypta.

Byl můj pán a milovaný vládce Senvosret vylákán posly do velkého králova domu, aby byl rovněž zavražděn? Nebo byl včas zpraven věrnými služebníky, aby předešel korunování nezákonného krále a pomstil vraždu svého otce?

Dokáže však lev, jenž upadne v léčku, uniknout mužům číhajícím v skrytu s oštěpem a luky? Dokáže spravedlivý přemoci zločince, kteří se neštítí vztáhnout ruku na boha?

Co čeká krále Senvosreta? Ať žije věčně! Co čeká vznešenou Nofretu? Ať žije věčně!

Co čeká mne, služebníka a druha krále Senvosreta?

Od doby, kdy se vynořil první pahorek země z pravodstva boha Nuna, nestalo se v Egyptě nic horšího ani zločinnějšího. Král sešel rukou vraha! A jeho spolukrál a dědic trůnu měl sejít stejně krvavou rukou co nejdřív . . .

Vyzvěděl jsem tak, aniž jsem pátral, zprávu o spiknutí. Nebylo v mé moci, abych je překazil. Ani abych pomstil, co bylo dokonáno, ani abych varoval před tím, co bylo uchystáno. Vystřelený šíp nikdo nezastaví.

Srdce se mi rozbušilo, paže mi poklesly a celý jsem se chvěl. Najednou jsem vyběhl ze stanu a skokem jsem se vzdálil.

Pak jsem ulehl mezi dva keře a tam jsem se skryl.

2. KAPITOLA
Sinuhetův útěk do pouště

Dnes už stěží mohu říci, co mě tehdy vyhnalo ze stanu. Sám jsem se k tomu nerozhodl: můj rozum nebyl mým pánem, má vůle nebyla mou vůlí, na útěk se daly moje nohy. Byl jsem jako ve snu, kdy člověk nemůže poručit ani zabránit svým činům.

Jistěže to byla hrůza z dokonaného i připravovaného zločinu. Jistěže též vědomí mé bezmocnosti. Jistěže i blízkost toho, v jehož prospěch byl zločin spáchán. A určitě také strach, že mě spiklenci co nejřív zatknou a naloží se mnou stejně jako s králem, jehož jsem byl věrným služebníkem a nade všemi milovaným společníkem.

Je hanbou přiznat strach? Nikoli neznalost strachu, nýbrž jeho přemáhání činí člověka statečným. Že mě zachvátil strach o život? Vždyť i bídný červ v bahně nilských záplav se snaží uniknout motyce rolníka, jenž hloubí zavlažovací příkop. Vždyť také odporný škorpión brání svůj život útěkem pozpátku a jedovatým bodlem. Vše živé chce žít a předčasnému odchodu do Usirovy podsvětní říše se brání i nejubožejší člověk.

Tak tomu tedy bylo s mým útěkem ze stanu. Po chvíli mi však noční chlad pouště vrátil chladnou mysl a stříbrné světlo boha měsíce Thovta osvítilo můj rozum. Pevně jsem se rozhodl nevracet se k vojsku.

Měl jsem zamířit do Ictoveje, sám a opuštěný, vstříc jisté smrti? Nebylo pro mne místa v Dolním Egyptě, nebylo pro mne místa v Horním Egyptě. Všude by mě vítězní spiklenci našli.

Rozhodl jsem se opustit Egypt. Vždyť jaká je to země, kde lze zavraždit krále a boha!

Mnohokrát jsem svého rozhodnutí později litoval, a to i v době, kdy jsem byl opět mocný a vážený muž. V cizích zemích lze žít, lze se v nich domoci bohatství, nelze je však milovat. Je jen jediná Milovaná země: kde měl člověk svou kolébku a kde má mít také svůj hrob.

Nyní však ve svém vypravování předbíhám. Tehdy jsem opustil Egypt, protože jsem zanevřel na zrádce, kteří se najdou ovšem všude, a hlavně proto, že jsem si chtěl zachránit život. Vyčkal jsem chvíle, kdy bůh měsíce Thovt zakryl mrakem svou tvář, a opustil jsem úkryt mezi keři. Plížil jsem se pak hřbety písečných dun až k okraji tábora, kde plály strážní ohně. Jak jsem už zdálky spatřil, stráže tam nestály ve zbrani, nýbrž podřimovaly vsedě. Jindy bych je byl za takové porušení kázně vyvolal jménem a vydal k bičování. Nyní jsem je však za jejich otupělou bdělost chválil.

Když jsem strážní ohně ztratil z dohledu, povstal jsem na nohy a z plazícího se hada jsem se změnil v rychlonohou gazelu. Šel jsem vpřed hbitě a bez potíží, neboť písek pouště za nočního chladu ztuhl, a podle souhvězdí Býčího stehna jsem zamířil na jih. Sotva jsem urazil vzdálenost

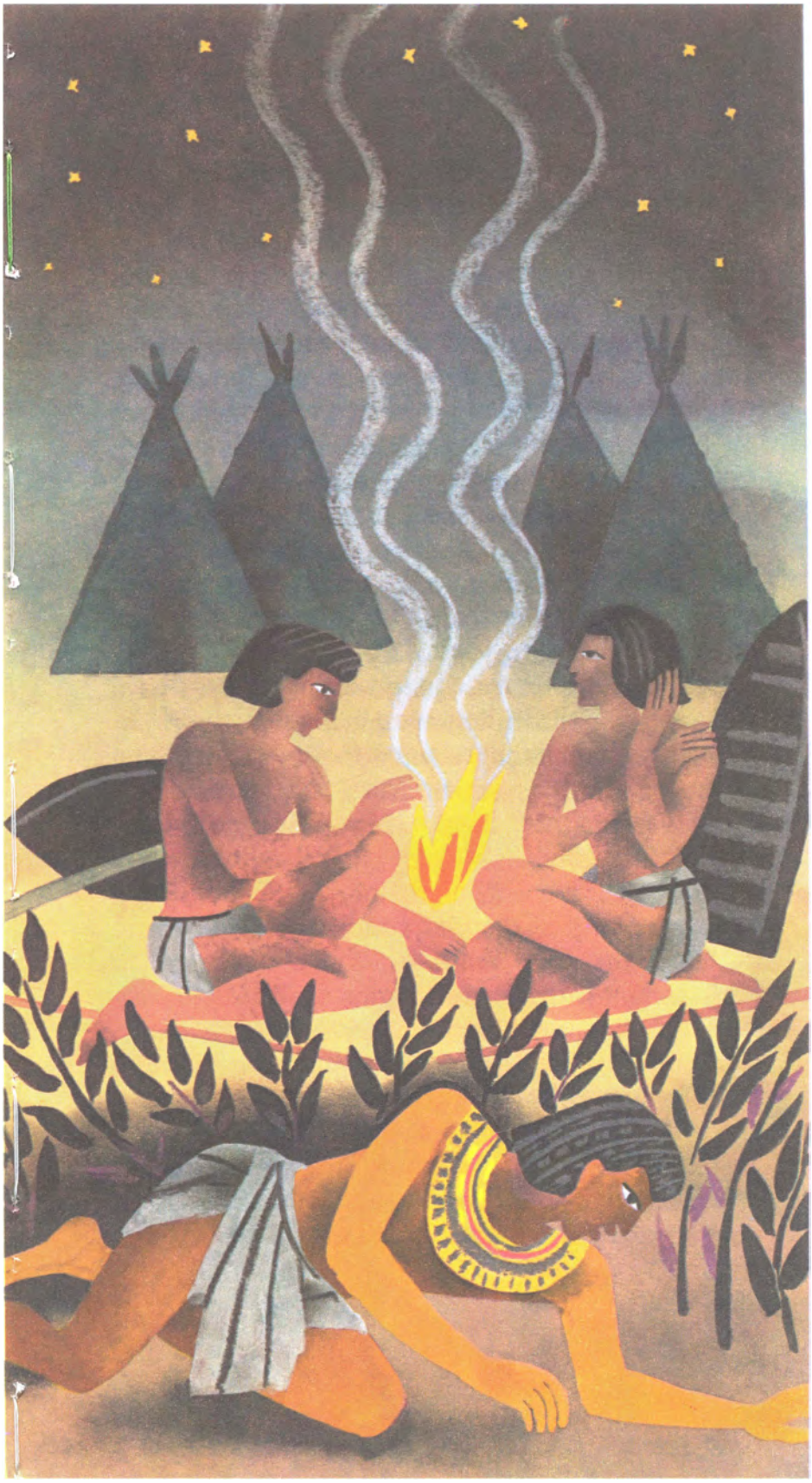

poloviny denního pochodu vojska, hvězdy začaly blednout. Pak se mi po levé ruce zjevila předzvěst znovuzrození boha slunce Rea, nyní už spojeného s králem Amenemhetem, a jeho žehnající paprsky zanedlouho zahřály mé údy.

Spěchal jsem v jasu dne rychlostí královského posla a nikde jsem nespatřil člověka, ani pouštního tvora. Tak jsem se dostal k jezeru Obou pravd. Jeho vodou jsem uhasil žízeň a stvoly papyrusu, nepřipravenými nad ohněm, jsem zahnal hlad. Opatrně jsem pak kráčel po břehu jezera, neboť mi bylo známo, že poblíž je osada Sykomory. Kdykoli jsem zaslechl podezřelý zvuk, skryl jsem se v houští. Neobjevil se však lovec ptáků ani ryb, a když slunce boha Rea vystoupilo na nejvyšší bod své každodenní pouti, našel jsem v bažinatém křoví opuštěný člun. Na něm jsem se pak přeplavil na Snofrevův ostrov a došel jsem až k obdělané zemi. Zalehl jsem v obilí a skryt v jeho klasech strávil jsem zbytek dne a noc.

Osvěžen spánkem a chladnou vodou, vydal jsem se za úsvitu na další cestu. Když jsem opustil na člunu ostrov, dorazil jsem po nedlouhé době k palmovému háji. Tam jsem si ulomil větev s trsem datlí a méně ostražitě než dříve vykročil jsem na polní stezku. Najednou jsem se hrozně vylekal. Proti mně kráčel muž. Ukrýt se nebylo kam, jediná možná cesta vedla vpřed. Srdce se mi rozbušilo, na tváři jsem však zachoval klid. Co tomu muži odpovím? Co odpoví on ozbrojencům, které vyšlou spiklenci po mně pátrat?

Byl to však pouze rolník s ubohou bederní rouškou. Když spatřil můj límec hodnostáře s obrazem bohyně Vosrety, chůvy mého pána, celý se roztřásl.

Nebylo na něm, aby mi kladl otázky. Hluboce se uklonil, napřáhl ruku do výše kolen, a bez slova mě nechal projít.

Můj útěk mohl pokračovat.

Často jsem na toto setkání později vzpomínal. Onen muž měl zajisté větší strach než já. Bojíme se vždy toho, co je nám neznámé, bojíme se toho, co nám může škodit. Proč si máme však strach v srdci vyvolávat předem?

Strach, jenž tehdy ze mne spadl jako z hada kůže, se obrátil v opak. Kráčel jsem s jistotou vpřed, a než nastal soumrak, došel jsem k místu, kde pastevci převážejí přes řeku dobytek. Vyčkal jsem jejich odchodu, neboť navzdory hladu nemohl jsem při své hodnosti přijmout od nich jídlo. Když už byli s jistotou na druhé straně, odvázal jsem vor, který tam zanechali, a díky západnímu větru mohl jsem se přeplavit bez vesel na druhý břeh. Nikdo mě neviděl, mými společníky byly jen mraky much a dotěrného hmyzu, jenž se rodí z bažin.

Proud řeky mě odnesl daleko na sever, a tak jsem přistál až poblíž lomů na červený kámen, nad chrámem jejich ochranné bohyně, který jsem znal. Ačkoliv tma už zhoustla, vydal jsem se na další cestu. Obešel jsem obydlí kněží a oblukem jsem se vyhnul tamějším vesnicím. Když jsem pod nohama ucítil konec obdělané země, obrátil jsem se na východ a celou noc jsem neúnavně kráčel tím směrem. Za svítání jsem pak spatřil věž Královy zdi.

Božský král Amenemhet, ať žije věčně, dal zde postavit pevnosti spojené pásem hradeb, jež měly chránit egyptskou zemi před nájezdy asijských kočovníků. Byl to štít východních hranic, přes který nemohl proniknout loupežník, jenž by plenil chrámy našich bohů a obydlí rolníků. Nikdo nemohl tudy projít, ani vyslanec s poselstvím nebo kupec se zbožím, aniž byl zpozorován hlídkami na věžích.

Nejednou jsem navštívil pevnosti Královy zdi jako průvodce božského Senvosreta, nejednou též na jeho rozkaz jako dohlížitel. Zatímco tehdy mě stráže s úklonou propouštěly a velitelé mě uctivě zvali ke svému stolu, nyní stála tato zeď proti mně a brány pevností byly z mé vůle pro mne uzavřeny. Připadal jsem si jako cizinec ve vlastní zemi.

Jakmile jsem tedy spatřil první věž Královy zdi, zalehl jsem do křoví, abych se skryl. Tak jsem strávil bez hnutí a jídla celý dlouhý den, který jsem si krátil neklidným spánkem. Co když vyjde oddíl z pevnosti na obchůzku? Co když mě vyčenichá zatoulaný pes nebo šakal? Jak se vymluvím, jak se ubráním?

Vyčkal jsem soumraku, a když se snesl až k zemi, opustil jsem svůj úkryt. Nepovstal jsem však na nohy, neboť ve studeném světle boha měsíce Thovta by hlídky mohly zahlédnout můj zčernalý stín. Kdysi mě tady nosili otroci na nosítkách, nyní jsem se plížil kolem hradeb pevnosti mého pána jako nepřátelský zvěd.

Touha uniknout vlila do mých paží sílu. Kameny mi rozedíraly lokty i kolena, ostré trny křoví se mi vbodávaly do prsou a břicha. Opatrně jsem hmatal před sebe, abych nevyrušil ze spánku

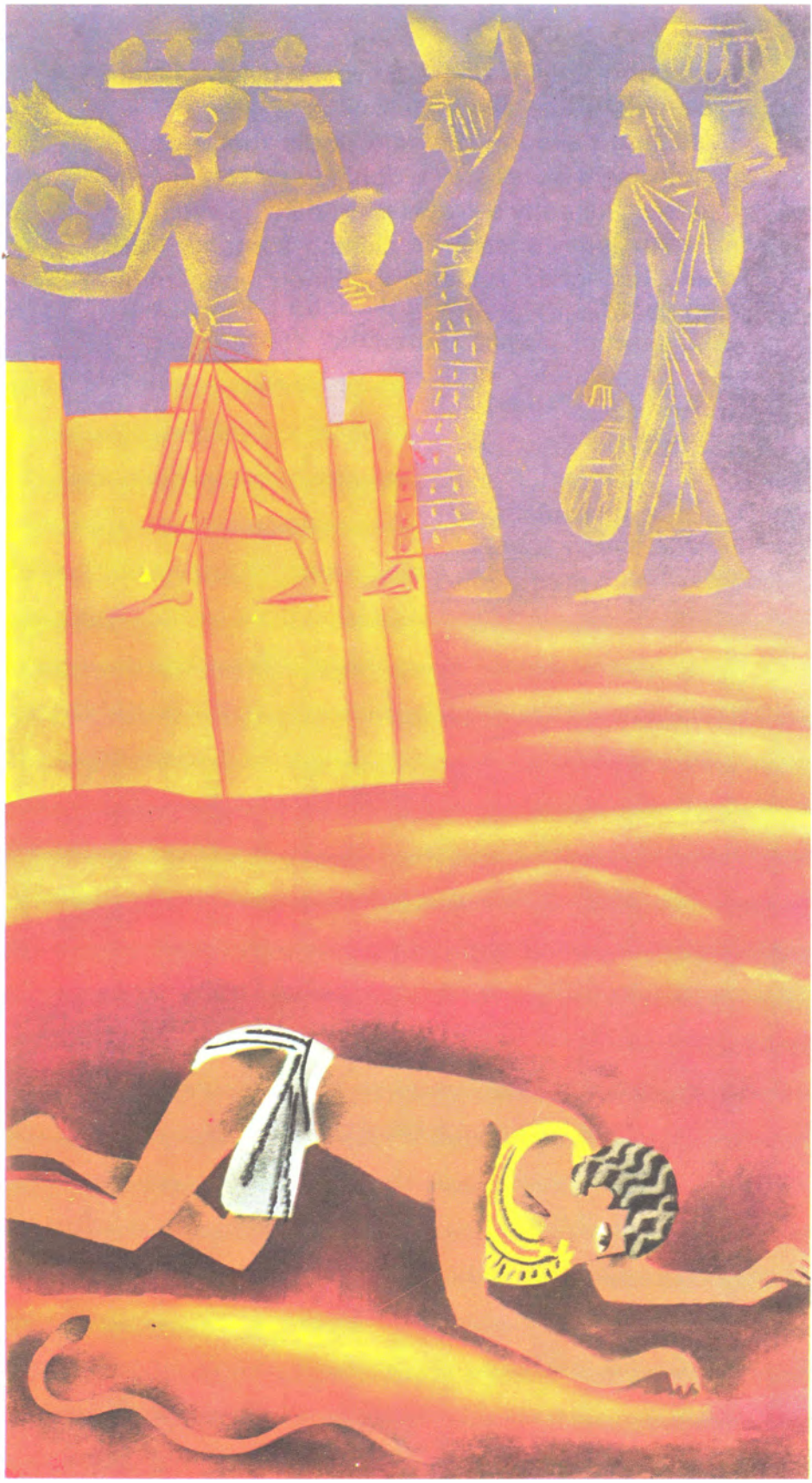

kobru nebo zmiji. Nejhorší ze všeho bylo však pomyšlení na bdělé oko hlídek.

Všechno nakonec dopadlo podle mého přání. Jakmile jsem se dostal z dohledu pevnosti, povstal jsem na nohy a kráčel jsem dále na východ.

K ránu jsem dosáhl hraničních kamenů kraje Petenu, za jehož zvlněnými pláněmi pouštního písku končí pak Egypt.

3. KAPITOLA
Mezi kočovníky východně od Nilu

Útěk ze zajetí nepřátel je hrdinský čin, útěk před hrozící smrtí je záchranou života. Připadalo mi tehdy, když jsem už kráčel se vztyčenou hlavou proti prvním paprskům slunce Rea, že se mi zdařilo jedno i druhé. Jenže můj útěk byl zároveň útěkem z rodné země.

Kam namíří uprchlík, jenž přichází do cizí země, své první kroky? Jak začne v ní nový život, co si v ní počne, co ho v ní čeká a nemine? Jistěže mi přišly na mysl tyto a podobné otázky. Silou vůle jsem je však potlačil: vždyť vše se ukáže, všechno má svůj čas. Nyní jsem věděl jen tolik, že se nemám ohlížet dozadu a že mám jít odhodlaně vpřed.

Kráčel jsem tedy sypkým pískem a nohy se mi do něho nořily až do výše kotníků. Sandály jsem měl rozedrány, bederní rouško špinavé a límec hodnostáře jsem ztratil někde za noci ve křoví. Chůze byla čím dál tím obtížnější a obzor byl stále ve stejné dáli. Únava na mne doléhala, žaludek se mi svíral hladem, ústa mi úplně vyschla. Přesto jsem odolal touze po odpočinku i po zasycení. Nijak jsem však nemohl přemoci žízeň.

Když jsem s námahou vystoupil na vysokou dunu, jež mi zastírala výhled, vykřikl jsem nadšením. Byl jsem jako probuzen ze spánku a malátnost ze mne spadla. V dáli se leskla stříbrná hladina vody.

Dorazil jsem k ní za dobu necelé jedné stráže, vrhl jsem se na břeh a hltavě jsem do ní vnořil svá ústa. Hned první doušek jsem však s odporem vyplivl. Byl jsem u Hořkých jezer, jejichž voda se nedala pít . . .

Zmámený a otupělý jsem usedl na zem. Krev mi bušila ve spáncích, nemohl jsem dýchat, mé hrdlo bylo vyprahlé.

Tehdy jsem si pomyslel: takhle chutná smrt.

Nicméně jsem se nevzdal, vždyť moje dny nebyly zajisté ještě sečteny. Osvěžil jsem se koupelí v jezerní hořké vodě, ulehl jsem do stinného houští a jídlo jsem nahradil spánkem. Tak jsem znovu ovládl své údy, a jakmile Reova sluneční zář začala slábnout, vydal jsem se na další cestu.

Nemyslel jsem na cíl své cesty, nemyslel jsem na důvod cesty: hladový myslí jedině na jídlo a žíznivý na pití. V duchu jsem viděl mísy krásně propečených pšeničných rohlíků, mísy plné fíků a granátových jablek, nádoby sladkého medu a chlazených šťáv. Jak vzdáleny byly doby, kdy mi sluhové předkládali chutně upravené ptáky z nilských bažin a ryby z nilských vod! Jak vidina tanuly přede mnou pečené husy a kachny, jež byly jídlem svátečních stolů. A džbány pěnivého piva . . .

Byl jsem na tom hůř než mrtvý ve své hrobce. Jeho duch se mohl zasytit jídlem, jež dostal jako pohřební výbavu, anebo si mohl oživit obrazy všech možných pokrmů, jimiž si dal vyzdobit stěny svého příbytku pro věčnost. Mohl pít datlové i hroznové víno z nádob, jež stály poblíž jeho rak-

ve, a nemusel ani rozlomit jejich pečeť. Já jsem však kráčel po břehu jezera a trpěl jsem žízní. Odehnal jsem od sebe strach a mým společníkem se stal místo něho hlad.

Když mé nohy znovu už umdlévaly a má vůle jít kupředu začala slábnout, ozval se v dáli hlas. Byl to jen klam sluchu, nebo to bylo znamení trubače, jenž doprovází vojsko? Mohl jsem doufat, že dostanu hlt vody a placku z hrubě semleté mouky, dokonce s ředkví a cibulí? Děj se potom co děj, vždyť tak či onak jsem ztracen!

Nebyl to však klam, vyvolaný hladem a žízní, a přeludem nebyl ani oblak prachu, který jsem spatřil. Tíseň ze mne najednou spadla: proti mně táhlo stádo. Nejdřív se objevili býci s mohutnými rohy, za nimi krávy a telata, pak ovce a kozy. Kolem pobíhali mladí pastevci a za nimi kráčel muž s dlouhou zahnutou holí.

Zůstal jsem stát a mocným hlasem jsem zavolal na muže s holí. Nemohl mít ze mne strach, vždyť jsem byl osamělý, a já neměl strach z něho. Pro jistotu jsem však zvedl obě ruce, aby poznal, že nemám u sebe zbraň.

Jakmile se muž přiblížil, takže mi mohl pohlédnout do tváře, strnul překvapením. Položil hůl na zem, zkřížil ruce na prsou a hluboce se přede mnou uklonil. Pak se vzpřímil a pravil:

„Mír s tebou, Sinuhete! Jsi to opravdu ty, dědičný velmož a přítel krále, jehož místo je po pravé straně velkého trůnu Egypta? Nebo mě klame zrak?"

Byla to první slova, jež patřila mým uším od doby, kdy jsem rozmlouval s královými syny. Nebyl jsem v Egyptě neznámý, ale jak to, že mě tento muž oslovil jménem?

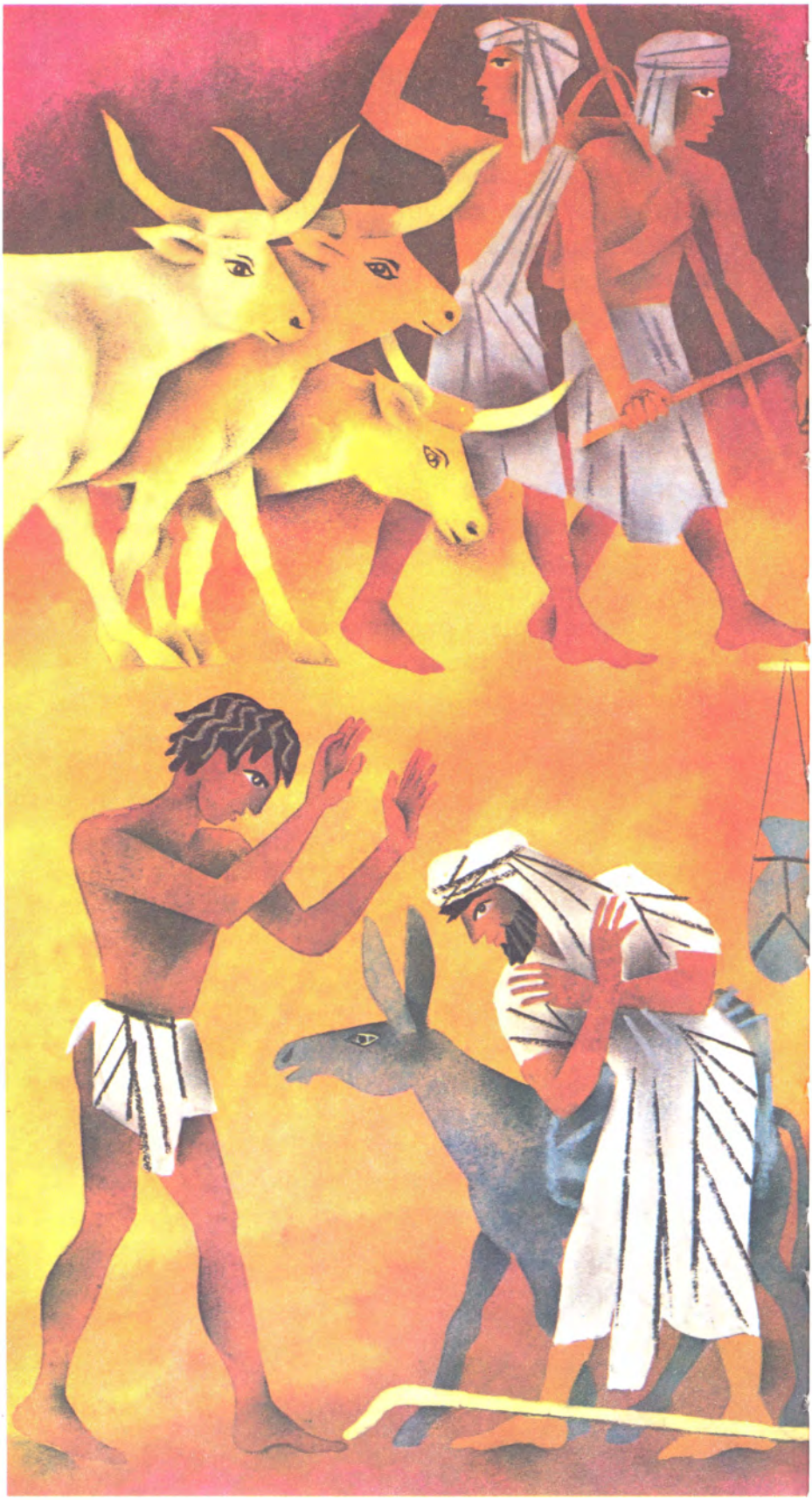

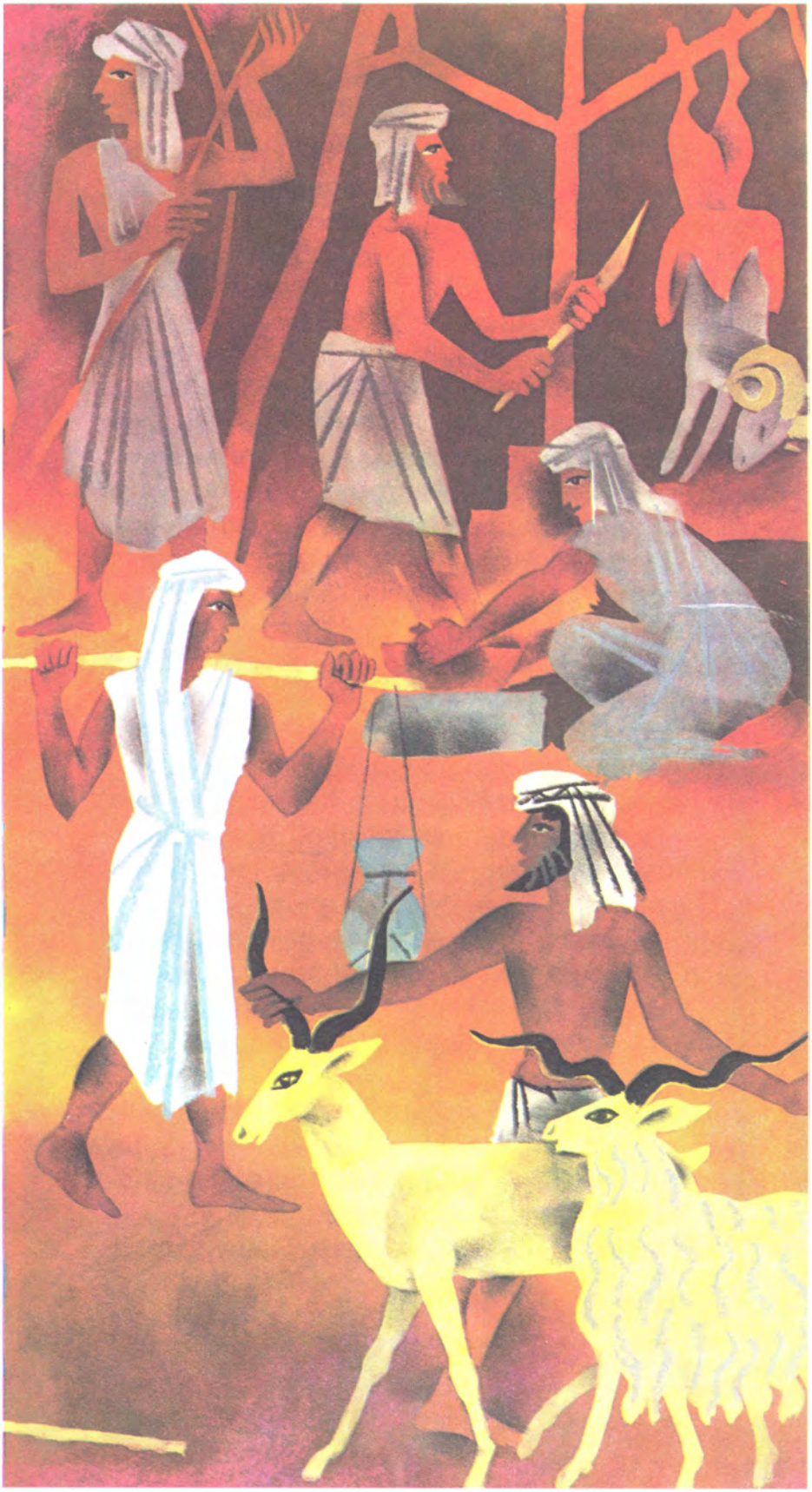

„S tebou mír, příteli!“ odvětil jsem, předstíraje po způsobu hodnostářů, že ho osobně znám. „Ano, jsem Sinuhet, a přišel jsem, abych byl u tebe hostem!“

Onen muž byl náčelníkem malého kmene beduínů a spolu s jinými navštívil kdysi hlavní město, aby přinesl mému králi povinný dar. Stál jsem tehdy po pravici božského Senvosreta, hned u nosiče vějíře, a sotva jsem si ho povšiml. On si ovšem mou tvář i hodnost uchoval v paměti.

„Můj stan je tvým stanem, mé stádo je tvým stádem, mé ženy jsou tvými ženami,“ pronesl nadšeným hlasem. Po příčině mého příchodu a ubohého vzhledu se neptal; nebylo na něm, aby mi kladl otázky. Přesto jsem považoval za vhodné mu říci:

„Byl jsem přepaden pouštními loupežníky. Můj průvod pobili, bylo jich deset na jednoho, sám jsem se stěží zachránil útěkem. Potom jsem bloudil, neznaje cestu, až jsem se octl zde. A nyní mi dej napít!“

Muž se znovu hluboce uklonil, pak vzal kožený měch ze hřbetu svého osla a obřadně mi jej podal. Nikdy mi žádný nápoj tak nechutnal, ani lahodné karkade z květů núbijských keřů, jako tento hlt vlažné vody.

„Díky ti, příteli!“ řekl jsem méně povýšeně, než by se slušelo vzhledem k mé hodnosti, při které jsem ho nechal. „A nyní mě uveď do svého tábora, připrav mi stan a ustel mi lůžko!“

V táboře poručil náčelník ženám, aby vztyčily

stan. Byl z černých hovězích kůží, zem v něm pokrýval pestrý vlněný koberec a lůžko tvořilo několik kožešin z černého berana. Připadal mi po všech těch útrapách jako krásně zdobená ložnice, kterou jsem měl k použití ve velkém králově domě.

„Přeji ti brzký příchod vojska, jež vyšle král po tobě pátrat, aby tě našlo a přivedlo do sídelního města!" Po těchto slovech mi podal náčelník pohár svařeného mléka. „Anebo mám tě doprovodit se svými muži hned zítra ke Králově zdi?"

Pomalu jsem usrkával podaný nápoj, neboť hladový si nesmí rychle zaplnit žaludek, a řekl jsem mu vlídně:

„Přeji si pouze odpočinek. Rád strávím u tebe několik dní."

Náčelník a jeho lidé se chovali ke mně přátelsky. Viděli přece ve mně hodnostáře velkého egyptského krále, měli mě za představitele mocného Egypta. Považovali za čest, že mi mohli nabídnout ze svého prostého jídla, těšili se, že jsem přijal a oblékl jejich oděv, a cítili se poctěni, když jsem přisedl k jejich táborovému ohni.

Připisoval jsem to samozřejmě bázni a úctě, kterou chovali vůči Egyptu, a také naději na prospěch, která jim ze mne kynula. Marně jsem však čekal na slova náčelníka, jimiž by mě ve své egyptštině požádal o přímluvu, aby se směl se svým kmenem usadit na úrodné půdě za Královou zdí. Nebo očekával, že mu to oplátkou za jeho pohostinnost sám jednou nabídnu?

Brzy jsem však poznal, že tito synové pouště a stepi jsou jiní než dvořané ve velkém králově domě, než velitelé v ohrazených stanech uprostřed polního tábora, než lidé ze sídelního města, s nimiž jsem přicházel do styku. Jemné mravy jim byly stejně vzdáleny jako lahodné pokrmy, byli však hrdí a družní. Nikdo z nich netoužil po majetku na úkor druhého, stádo a stany patřily jim všem. Neznali hodnosti: všichni muži si byli pod náčelníkem rovni. Neměli ani otroky.

Vůči mně zachovávali ovšem odstup. Přesto se na mne přívětivě usmívali a neprojevovali zištnost. Docela jsem si je oblíbil.

S rozpaky jsem čekal na den, kdy strhnou své stany a potáhnou se stádem na čerstvé pastviny.

„Přišel čas odejít," řekl mi tehdy náčelník. „A vojsko tvého krále nepřišlo."

„Odejdu tedy s vámi!"

4. KAPITOLA
Cesta na sever

Stal jsem se tedy beduínem. Nějaký čas jsem předstíral, že putuji s kmenem v naději na setkání s egyptskými kupci, s nimiž se vrátím do sídelního města. Přál jsem si ovšem opak; náčelníkovi jsem to však neřekl, pouze jsem o tom s ním nemluvil. Na nic se mě ani nyní neptal, takže můj jazyk se nemusel podobat rozdvojenému jazyku hada.

Kráčel jsem pěšky a na nosítka na ramenou otroků jsem mohl jedině vzpomínat. Sandály z hrubé kůže mě tlačily, šat z hrubého lněného plátna mi dřel ramena, hlavu mi tížila hrubá pokrývka. Jedl jsem ječné placky, upečené večer a celý příští den pak tvrdé, k nim nejvýš kousek cibule. Pil jsem mléko od krav, někdy též od koz nebo od oslic, a jinak jen vlažnou vodu. Bylo to jednotvárné jako vyprahlá step, kterou jsme putovali, bylo to únavné jako vlečení písečných saní. Stále to však bylo lepší než padnout za oběť sekeře nebo dýce spiklenců.

Rovněž společnost těchto ubohých beduínů byla pro mne lepší než osamělost v prvních dnech útěku. Náčelník mi projevoval pozornost a úctu. Nechal mě jít po své pravé ruce, prvnímu mi vždy nabídl jídlo, neodměřoval mi vodu. Když po dvou týdnech cesty, v předvečer úplňku, dal zabít ovci, věnoval mi z ní játra, na které sám měl právo. Daroval mi též vějíř z pestrých per, kterým

jsem odháněl od tváře mouchy, jež doprovázely stádo. Jeho synové byli stále v mé blízkosti, aby splnili každé mé přání. Žádné jsem však neměl.

Se zájmem jsem pozoroval život svých nových společníků. Zdatní muži šli vpředu, ostatní po stranách stáda. Občas se někteří vzdalovali, aby ulovili zajíce nebo ptáka; jejich luky a šípy nebyly však většinou úspěšné. Zato uměli obratně používat kamenů s ostrou hranou, kterými uřezávali z ovcí vlnu nebo jim podřezávali krk. Ženy dovedly stáhnout kůži ze zabitých zvířat, aniž ji poškodily, takže mohla sloužit jako měch na vodu. Pilná a vytrvalá byla též mládež, která třením dřeva o dřevo rozdělávala oheň, což byla dlouhá a namáhavá práce. Mladší se chovali uctivě ke starším a všichni mluvili málo.

Nikdo z těchto lidí netoužil vlastnit kamenný dům, ani zahradu se stinnými stromy a vonnými květy, s jezírkem uprostřed. Nikdo z nich nedbal o to, aby si včas pořídil hrobku. Neměli posvátná zvířata, ani nestavěli chrámy. Klaněli se jen osamělým balvanům a slunci.

Nejvíc mě však udivovalo, že netoužili žít pod blahodárným žezlem egyptského krále. Raději se toulali se svou bídou stepí.

Nadešel čas, abych se s náčelníkem a jeho kmenem rozloučil. Když se přiblížilo období podzimních větrů, dal postavit stany v nevelké oáze asi s tuctem palem a krásným průzračným pramenem. Zdálo se mi to však příliš blízko egyptských hranic, a tak jsem se rozhodl připojit se ke kme-

nu, který dorazil k oáze později, a byl proto nucen táhnout dále na sever.

Loučení má být krátké: neobešlo se však bez dlouhých proslovů, jimiž mě starý náčelník předal do péče novému, který byl jeho příbuzným. Nový náčelník pohlížel na mne poněkud s nedůvěrou, a docela jsem ho chápal. Vypadal jsem jako chudý kočovník s opálenou tváří, rozhodně ne jako někdejší hodnostář a průvodce egyptského krále. Věřil však tomu, co o mně slyšel, a přijal mě jako hosta do svého kmene. Velice mě ovšem mrzelo, že jsem neměl pro starého náčelníka dar na rozloučenou, takže se musel spokojit s prázdnými slovy díků. Sám mi dal však v upomínku luk a toulec šípů.

Nový náčelník byl muž v nejlepších letech, silný a rozhodný. Jeho kmen byl mnohem větší a bohatší. Bylo v něm víc mladých mužů a žen, měl také více dobytka. Dva z těchto mužů mluvili docela dobře egyptsky: naučili se mé řeči, když byli zajati vojskem z Královy zdi a poté posláni jako otroci do lomů na červený kámen, odkud pak po letech uprchli. Neprojevovali vůči mně náklonnost, což jsem rovněž chápal. Přesto se nechovali ke mně nepřátelsky a z rozkazu náčelníka sdíleli se mnou stan.

Měl jsem se u nového kmene dobře. Jídlo bylo mnohem lepší než dřív, kromě jiného též proto, že jeho muži byli zdatnými lovci. Svými šípy dovedli skolit gazelu a s kopím si troufli na divoké prase. Měli hojnost zrna, jež ženy drtily v kamenných hmoždířích, měli zásoby česneku a cibule; vykuřováním včel v dutých stromech si dovedli opatřit dokonce med. Užitek jsem měl také z oněch dvou uprchlých otroků: stykem s nimi

jsem se naučil hodně z jejich řeči. Po nedlouhé době jsem mohl rozmlouvat bez nich i s náčelníkem, a jelikož znalost cizího jazyka je jako vor mezi dvěma břehy řeky, brzy jsme se navzájem sblížili. Nejvíc mě však těšilo to, že jsme se každým dnem vzdalovali od egyptských hranic.

Naše pouť stepí probíhala šťastně, před cílem se však všechno zvrátilo v opak. Muži, kteří byli vysláni na průzkum, se vrátili se zprávou, že oáza, ve které mínil náčelník přezimovat, je již obsazena. Když jsme se k ní přiblížili, zasypali nás lučištníci, dovedně skrytí v křoví, bzučivými šípy. Muži mého kmene v čele s náčelníkem na ně zaútočili. Byli však odraženi a se ztrátami zahnáni do stepi. Muži z oázy vtrhli do tábora, pobili mnoho žen a odvedli většinu dobytka. S vítězným pokřikem se poté vrátili do svých stanů.

Oáza znamená pro kočovníka život. Je víc než antilopou pro lva nebo zajícem pro orla: není kořistí, nýbrž tím, čím je voda pro rybu a hnízdo pro ptáka. Jedině v oáze lze přežít období zimy a načerpat síly pro jarní putování.

Pro dva kmeny byla tato oáza malá, další se dala najít až ve vzdáleném nepřátelském kraji. Bylo tedy nutné o ni válčit. Tak jako bylo nutné válčit s vetřeleckými kmeny, které přepadaly naši zemi, tak nutně válčily tyto kmeny s námi, aby se ze svých nehostinných krajů dostaly do země, kde by se mohly uživit. Pravda byla na obou stranách, stejně jako nepravda. Mně však nezbylo, než abych držel s kmenem, který se mě ujal.

„Řekni, Egypťane," obrátil se na mne náčelník, když se vrátil se svými muži do vypleněného tábora, „který bůh a které kouzlo pomáhá tvému králi, že není války, v které by nezvítězil! Přines oběť tomu bohu a udělej to kouzlo, odměním se ti. Učiním tě knězem nebo kouzelníkem svého kmene a tvůj podíl na každé kořisti bude dvojnásobkem podílu bojovníka!"

„Pomoc bohů a kouzel je zajisté důležitá v boji," řekl jsem na to, „ale ještě důležitější je, aby byl správně veden. Tvoji muži jsou stateční a máš jich mnoho, to je dobré; mají též dlouhá kopí s kamennými hroty. Nedovol jim však vrhnout se do útoku bezhlavě, jak komu napadne. A ty sám nebojuj, nýbrž především řiď boj! Egyptský král sedí na nosítkách také až za bojujícími šiky a svým válečným kyjem rozbíjí lebku nepřátelskému vůdci, až když je poražen a svázaný předhozen k jeho nohám!"

Moje slova se náčelníkovi nelíbila a prudce kýval hlavou nahoru a dolů na znak nesouhlasu. Já jsem však pokračoval: „Ať tvoji muži pokryjí nepřítele šípy nejdřív zdálky a potom zblízka! Teprve pak ať zaútočí, a to najednou a druh vedle druha. Pamatuj také na zálohu! Ta může zastavit ustupující, nebo udělat obchvat a vpadnout nepříteli do zad."

„Nechci stát nečinně, když zuří boj!" odsekl náčelník. „Není důstojné muže, který velí vojsku, aby sám nešel příkladem v statečnosti. Není to dobrá rada. Řekni mi jinou!"

„Neradím, abys stál nečinně! Kormidelník řídí loď stoje na zádi, aniž se opírá do hnacích vesel nebo napíná plachty. Velitel řídí boj, bez jeho správných rozkazů je statečnost vojáků marná!"

Poslechl mě, a když se příštího dne ráno rozpoutal o oázu boj, stál se mnou na vyvýšené duně, odkud vydával povely k střelbě lučištníkům a k útoku s kopími. Sám vtrhl do oázy až v čele zálohy, když bitva byla už rozhodnuta.

Zajatého náčelníka nezabil. Donutil ho pouze vrátit uloupený dobytek a nahradit z řad svých žen ty, jež jeho mužové pobili. Obojí dvojnásobkem. Poté ho propustil, ať si jde se svým kmenem, kam chce.

Připojil jsem se k poraženému a vypuzenému kmeni. Náčelník totiž veřejně prohlásil, že bitvu vyhrál jedině díky mé radě, a před tváří vítězů i přemožených slíbil, že mi splní jakékoli přání. Tak jsem řekl, že chci dále na sever, k přístavu s egyptskými kupci.

Oba náčelníci byli mými slovy nesmírně překvapeni. Nový mě přijal s radostí. Nehleděl na mne jako na strůjce své porážky, ale s pohledem do budoucna vytušil, že mu mohu být užitečný. Stal jsem se jeho průvodcem a společníkem, podobně jako jsem jím byl u krále Senvosreta.

Trpké je mi však toto porovnání. Senvosret byl po boku svého otce vládcem obrovské a bohaté říše, jež se táhla na vzdálenost mnoho dní plavby po Nilu od jeho peřejí na jihu po ústí na půlnoční straně, a toto byl pouhý náčelník beduínů.

Vzal jsem svůj podíl na kořisti a dary, pak jsem se rozloučil.

Měl jsem opět naději, že se dostanu dále od egyptské země.

5. KAPITOLA
Za štěstím do Kepenu čili Byblu

Tak jsem poznával nové lidi a nové země, všímal jsem si všeho kolem sebe a učil jsem se novým jazykům. Opustil jsem časem tento kmen vyhnaný z oázy a připojil jsem se k jinému, potom zas k dalšímu, a všichni jejich náčelníci si vážili mých válečných zkušeností a rad. Z jejich darů, jakož i z podílu na kořisti, jsem nabyl docela slušného jmění, které jsem u kupců před branami měst vyměnil za kroužky a plátky ze zlata.

Všichni tito beduíni, ač různí, se v mnohém navzájem podobali. Byli nevzdělaní, nikoli však nerozumní, a nikdo z nich neuměl číst ani psát. Byli hrubí, za svým slovem však neoblomně stáli. Mnozí byli prchliví a dali se unést hněvem, s klidem však snášeli rány osudu. Bohy sídlící v sochách nebo v posvátných zvířatech neznali, kromě slunce uctívali jedině prameny a nezvykle velké kameny. Mrtvé pohřbívali do mělkých jam v kůži, aniž se starali, aby se jejich těla zachovala pro věčnost. Nade vše si cenili, že nejsou nikomu poddáni, a byli ochotni obětovat za volnost svého kmene život.

Měst bylo v zemích, kterými jsem procházel, velice málo. Většinou stála na návrších a byla obehnána hradbami. Některá byla jen slabě opevněna a dobýt je nebylo pro kmen s velkým počtem bojovníků nikterak nesnadné. Žádnému

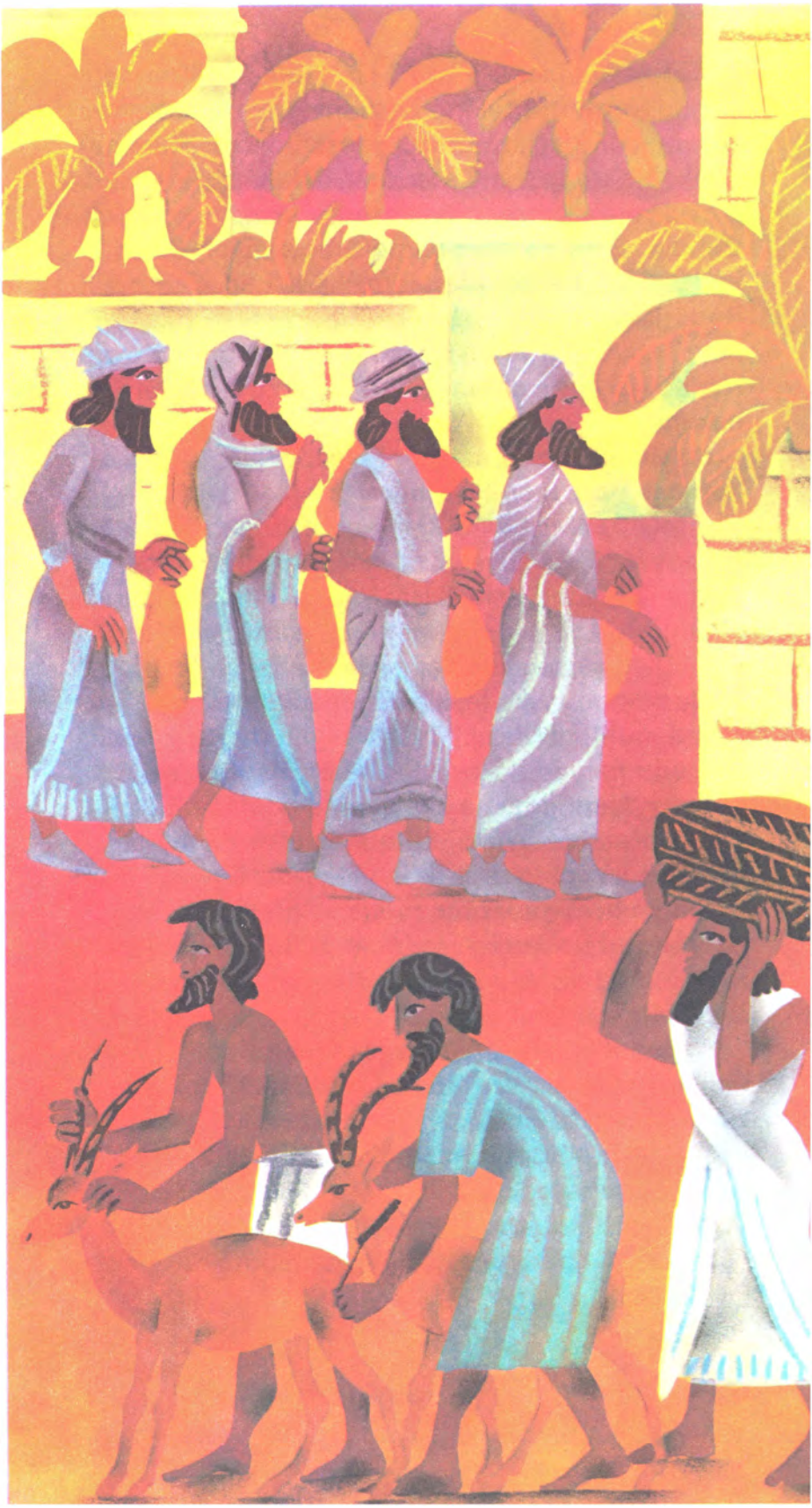

z náčelníků jsem však k útoku na ně neradil a mnohé jsem od něho odradil. Poukazoval jsem na zbytečné ztráty mužů, které zeslabují kmen, a také na to, že výměnou za vydělané kůže a vlnu z ovcí může kmen získat zrno a všechno co potřebuje. Bylo tu však nemálo bojovných kmenů, které si libovaly v přepadávání vesnic a táborů. Radil jsem proto vyslat vždy muže na průzkum, abychom se střetnutí s nimi vyhnuli. Vždyť pouze ten boj je opravdu vítězný a beze ztrát, k němuž nakonec nedojde.

Co mě však zde nejvíc překvapovalo, byla mohutnost hor, které lemovaly step v dáli na východní straně; za nimi se prý prostírala nekonečná poušť. Převyšovaly nejvyšší hory Egypta, dokonce Západní pohoří za Nilem poblíž Vesetu, odkud přenesl král Amenemhet své sídlo do Ictoveje. Byly hustě zalesněny cedry a jejich vrcholky zářily bělobou jako lesklé vápencové obložení pyramid u Mennoferu. Zato řeky tam byly malé a chudé na vodu. Vpravdě nemá životodárný Nil obdoby. Nepřijímá na své dlouhé pouti žádný přítok, a přece je až po deltu stejně mohutný jako u prahu jižních peřejí, kde vtéká do Egypta. Zatímco jiné řeky v létě vysychají, Nil naopak stoupá a svými vodami zúrodňuje půdu. Zdejší malé řeky oddělují a rozdělují kmeny, Nil spojuje a sjednocuje Obě země Egypta.

Poslední kmen, k němuž jsem se připojil, se mi nelíbil. Byl vlastně tlupou loupežníků, což jsem zjistil až dodatečně, když jsem uzavřel s jeho náčelníkem přátelství. Všichni v něm měli však hojnost jídla a nejednou i vína, všichni byli též oděni do jemnějších látek než jiní beduíni.

Jednou v podvečer přišli do tábora dva cizí

muži a dlouze mluvili s náčelníkem. Ten pak vydal rozkaz a jeho muži začali přiřezávat šípy a zpevňovat kamenné hroty na kopích. Dřív než bývalo zvykem, uhasili též táborové ohně a uložili se ke spánku.

„Zítra budeme mít vína, co hrdlo ráčí, a drahých látek víc, než unesou naši soumaři," řekl mi najednou náčelník. „V oáze za kopcem je tábor egyptských kupců! A hlídá ho jen málo vojáků."

Rozhodl jsem se velmi rychle: musím své krajany před těmito loupežníky zachránit. Ačkoli jsem se dosud Egypťanům vyhýbal a před egyptským vojskem jsem prchal, nyní jsem usoudil, že mi nehrozí nebezpečí. Jestliže bylo vojáků málo, pak je zajisté nevyslal král, ale jen náčelník některého kraje. Snad to byli třeba jen vojáci najatí od kupců za mzdu. Rozhodně neměli za úkol po mně pátrat, ani mě zatknout.

Když tábor ztichl, odplížil jsem se ze svého stanu a podobně jako kdysi jsem zalehl mezi dva keře. Nikdo si mě nevšiml, a tak jsem vstal, ač byla průzračná měsíční noc, a spěchal jsem stepí k oáze. Tam mě zastavil voják s napřaženým kopím a zvolal egyptskou řečí: „Stůj, beduíne! S jakým úmyslem přicházíš?"

„Ať tě ochraňuje bůh války Moncev, bojovníku, ať je při tobě bohyně Sachmet i Rudý Hor!" odpověděl jsem s oběma rukama nad hlavou. „Přináším důležitou zprávu pro vůdce výpravy." A tónem, kterým jsem byl zvyklý poroučet a který byl voják zvyklý poslouchat, jsem připojil: „Nyní však

pospíchej a ohlas mě svému vůdci, ať bdí, nebo spí!"

Vůdce výpravy, starší tělnatý muž, se na mne nevrle osopil a spíš výhružně než zvědavě se zeptal, kdo jsem, když ho budím ze spánku. „To není důležité, důležitá je má zpráva," řekl jsem vážným hlasem. „Zrána přepadnou tvůj tábor loupežní beduíni. Je jich desetkrát víc než vás všech včetně mezků. Vím to od nich a vím, že se neubráníš. Ještě v tuto hodinu vezmi všechno své zboží a se všemi svými muži uprchni odsud! Sám tě povedu cestou!"

Muž o vážnosti mého varování pochyboval, a tak jsem připojil: „Můžeš se přesvědčit o pravdivosti mých slov ale bude to poslední pravda, kterou se dozvíš před odchodem do Usirovy podsvětní říše! A tvůj duch se tam odebere bez Knihy mrtvých, z níž by se poučil, jak se má vyhnout podsvětním propadlištím, ohnivým jezerům a popravištím. Tvé tělo nespočine nikdy ve hrobce, ani si je neuchováš nedotčené, aby tvůj duch mohl žít věčně. Staneš se obětí supů a potulných psů."

V té chvíli stál vůdce výpravy na nohou. Vidina smrti bez řádného pohřbu a strach z bezbrannosti ducha na cestě do podsvětí, jež děsí každého Egypťana, jím pohnula. A když jsem se mu představil jako velitel hlídky z Královy zdi, který byl zajat při přepadu beduíny a zavlečen až do těchto bohům nemilých končin, vydal rozkaz k spěšnému odchodu.

Když svitlo ráno, zjistil náčelník loupežníků, že mu kořist unikla. Byl podoben krokodýlu, jemuž naprázdno sklapla tlama.

Výprava kupců, se kterou jsem se tak nečekaně vrátil mezi své krajany, odešla z dolnoegyptského města Pibaste asi před měsícem. Jejím cílem byl přístav, který se v naší řeči jmenuje Kepen a v řeči téměř každého národa jinak. Měla tam za úkol nakoupit cedrové dřevo pro potřeby chrámu bohyně Bastety, která má podobu kočky. Vezla vzácné látky a oleje, alabastrové vázy a truhlice plné zlatých kotoučů a plátků.

Řízením osudu a jeho boha Šaje stal jsem se zachráncem této výpravy, všech jejích členů i pokladů. Vůdce, jenž byl knězem bohyně Bastety, mi jejím jménem poděkoval, což mi nebylo nemilé, a pak mě bohatě obdaroval, což mi bylo milé. Když jsem připojil přijatou odměnu ke zlatu, které jsem získal už dřív a které jsem nosil vždy s sebou v pytlíku zavěšeném na krku, zjistil jsem, že jsem docela zámožný muž.

Mé jmění se však mělo ještě zvětšit. Vůdce výpravy mě požádal, abych byl vzhledem k znalosti místních jazyků jeho tlumočníkem a rádcem. Ze všeho zisku, jehož by dosáhl smlouváním s tamějšími překupníky a lodníky, mi slíbil podíl. Také mi ho pak přesně vyplatil.

Byly to šťastné dny v Kepenu. Znovu jsem bydlel ve výstavném městě, a ne ve stanu na stepi, znovu jsem jedl vybraná jídla, a ne suché ječné placky, znovu jsem byl bohatý a vážený muž. A znovu jsem byl mezi svými krajany a mluvil jsem svou řečí.

Nicméně v mém srdci vzrůstal neklid.

6. KAPITOLA
Tíha čtyř zločinů

Kepen byl velikým městem a pro nás Egypťany posvátným: u jeho břehů nalezla bohyně Eset mrtvého Usira, kterého zavraždil jeho bratr Sutech. Jak je známo ze spisů našich kněží, Usire přinesl lidem vzdělanost, naučil je obdělávat pole a dal jim zákony. Lidé si ho zato ctili a přinášeli mu oběti. To mu ovšem záviděl Sutech, zloduch mezi bohy, a tak ho lstí přiměl, aby ulehl do ozdobné truhlice. Poté rychle zatloukl její víko a hodil ji do Nilu, kde se Usire utopil. Proud odnesl truhlici do moře a jeho vlny ji vyplavily právě u Kepenu. Eset pak mrtvého Usira našla a na chvíli vzkřísila, takže jí umožnil porodit boha Hora, a když z Usira opět vyprchal život, sestoupil do podsvětí, kde se stal vládcem mrtvých.

To se však odehrálo už dávno, kdy Kepen ještě nestál. Jinak to bylo starobylé město: založil je podle slov tamějších kněží bůh El v době, kdy ještě král Meni nesjednotil Obě země Egypta a kdy ještě nepoložil základy Mennoferu. Ohraženo bylo mohutnými hradbami, stálo v něm mnoho kamenných chrámů, z nichž jeden měl nádvoří zcela zaplněno nízkými obelisky a velice štíhlými sochami prosebníků. Jeho domy byly vzhledné a široké třídy dlážděné, studní se v něm nedalo dopočítat. Navíc ho zdobily rozlehlé sady s palmami, tamaryšky a stinnými cedry.

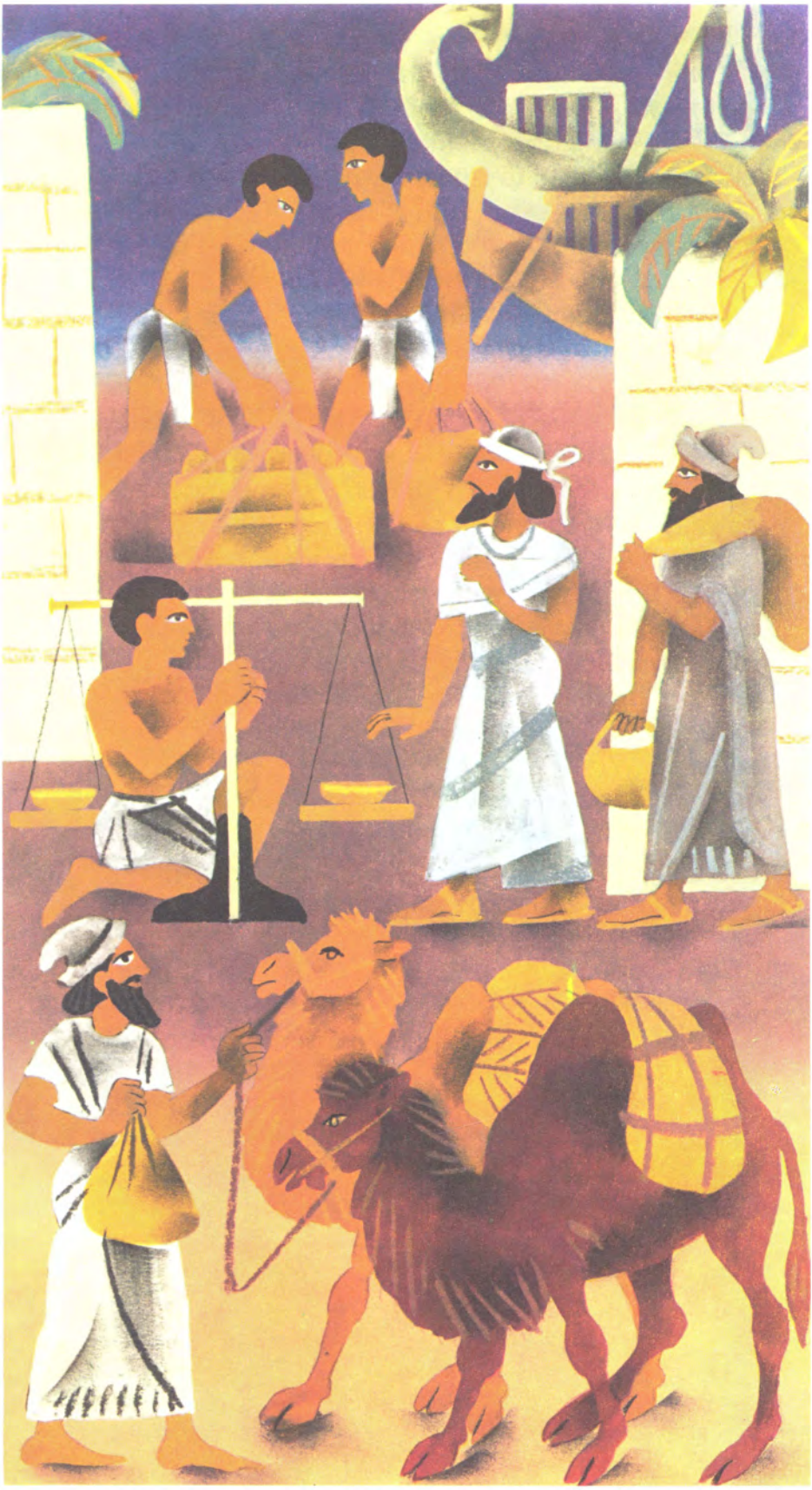

Nyní Kepen vzkvétal jako námořní přístav, do něhož se přiváželo a z něhož se vyváželo zboží z celého světa. Přijížděli tam kupci z dalekých východních zemí, a to s náklady na podivných vysokých zvířatech, jaká jsem v Egyptě nespatřil. Říkali jim pouštní čluny a každé z nich mělo na zádech hrb, nebo i dva hrby, prý pro zásobu vody na cestu pouští. Tito kupci byli též jediní, kteří kromě našich dovedli číst a psát. Nepoužívali však papyru, nýbrž hliněných tabulek, do kterých vyrývali písmena sestavená jakoby z klínů. Přijížděli tam též výpravy kupců ze severních i jižních zemí a připlouvali tam plavci z neznámých západních zemí za mořem.

Kepen byl také cílem četných a početných výprav z Egypta. Do jeho obchodních čtvrtí mířili nakupovači cedrového dřeva pro chrámy, jež se tam přiváželo z nedalekých hor, a cedrového oleje pro mumifikování. Do jeho přístavu směřovaly lodě, jež toto dřevo a tyto oleje odvážely do naší země.

A jelikož se pověst o mé znalosti tamějších jazyků a o mé schopnosti jednat s překupníky a lodníky rychle rozšířila, nebylo vůdce výpravy nebo velitele lodi z Egypta, který by mě nenavštívil.

Rád jsem byl prospěšný krajanům a měl jsem z toho zisk.

Jenže mě stále tížilo, že mne některý z nich pozná.

Opatrně jsem vyzvídal na svých návštěvnících, co se událo v sídelním městě po mém útěku od vojska, od něhož uplynul už rok. Toužil jsem samozřejmě být o tom všem zpraven, vždyť se mě to nemálo týkalo, a nechtěl jsem svou neznalostí tamějších věcí vrhnout na sebe podezření.

Obchodníci mi ochotně sdělovali, o kolik loktů vystoupil při posledních záplavách Nil, a jaký to bude mít vliv na úrodu a ceny obilí. Velitelé doprovodných oddílů mi vykládali o válečné výpravě za jižní hranicí Egypta a o svých hrdinských činech, kněží o stavbě nového chrámu bohyně Anukety u nilských peřejí, námořníci o přístavech a domech zábav, které navštívili. Když jsem se jich pak jako z povinnosti zeptal, zda se těší dobrému zdraví náš velký král, aniž jsem přitom uvedl jeho jméno, odpovídali téměř stejnými slovy:

„Král Senvosret byl viděn, jak oděn v leopardí kůži konal obřady ve chrámu u pyramidy svého otce jižně od sídelního města. Ať žije věčně! Je silným býkem v čele svého stáda, je pilířem země, je miláčkem Horního i Dolního Egypta. Vládne dokonale a ve shodě s řády, které určili bohové."

Jistěže to byli lidé příliš bezvýznamní a příliš vzdáleni od trůnu Egypta, aby mohli vědět, že božský Amenemhet padl za oběť spiknutí. Co se událo ve velkém králově domě, nepronikło nikdy přes jeho ohradní zeď. Sídelní město se o králi dozvídalo jen to, co uznali za vhodné jeho hodnostáři. To mi bylo jasné.

Naproti tomu jsem stěží zadržel výkřik překvapení, když jsem poprvé slyšel, že vládnoucím králem je božský Senvosret. Nemohl jsem si dát je-

ho jméno opakovat, abych se ujistil, zda mě neklame sluch. Nemohl jsem přece prozradit, že nevím, kdo je mým vládcem. Všichni ostatní návštěvníci uváděli však rovněž jeho jméno.

Znamenalo to, že král Senvosret spiklence přemohl? Že nedopustil, aby si červenou a bílou korunu Horního a Dolního Egypta vložil na hlavu samozvanec a vrah? Že si své právo na trůn Senvosret uhájil a zabezpečil?

Vše tomu nasvědčovalo, dokonce zdálo se to jistým. Jestliže by tomu tak opravdu bylo, úplně by se změnilo moje postavení! Můj osud by se otočil jako na hrnčířském kruhu.

Mohl bych se vrátit do Egypta!

Opravdu tomu tak bylo: král Senvosret převzal vládu po svém božském otci a držel ji pevně. Nicméně jásal jsem předčasně. Nezčerná bílá labuť a havran nezbělí, nepoteče voda od ústí k prameni, uprchlík ze své země zůstane uprchlíkem.

Když jsem si totiž v klidu všechno zvážil, dospěl jsem k závěru, že brány Egypta jsou pro mne uzavřeny. Jistěže mě král Senvosret nad všechny velmože miloval a nad všechny průvodce vyznamenával přízní. Jistěže mě milovala a vyznamenávala i jeho vznešená manželka Nofret . . . Jenže já jsem byl před jejich tváří i před zákony země zločincem!

Vyslechl jsem, byť nedobrovolně, zprávu o spiknutí proti králi a mlčel jsem. Neoznámení zprávy o spiknutí je podle zákona zločin, který se trestá smrtí.

Opustil jsem, a to bez povolení, vojenský tábor a uprchl jsem z vojska. Útěk od vojska na válečné výpravě je podle zákona zločin, který se trestá smrtí.

Připojil jsem se, byť z nouze, k beduínům, z nichž mnozí byli nepřáteli Egypta. Připojit se k nepříteli je podle zákona zločin, který se trestá smrtí.

A že jsem opustil vznešenou královnu a další královy manželky, které jsem měl chránit, to byl tak strašlivý zločin, že o něm nebyl ani zákon, neboť nikdo jej nepokládal za možný.

Návrat do Egypta by tedy znamenal pro mne smrt. Měl jsem jen mizivou naději, že bych se ospravedlnil. I kdybych na druhou misku vah bohyně Maaty, jež hlídá pravdu a právo, položil záchranu výpravy z Pibaste a pomoc krajanům v cizí zemi . . .

Mohl by mi však Senvosret, můj král, udělit ze své božské a vladařské moci milost. Jenže — mohl jsem v jeho milost doufat?

Bez ní bych musel položit hlavu na popravčí špalek.

Můj útěk z Egypta byl bezhlavý, zbytečný a marný. Vysokou cenu jsem zaplatil za to, že jsem jednal tak zbrkle. Umínil jsem si napříště důkladně zvážit všechny okolnosti a rozhodnout se k činu teprve po poradě s rozumem, jenž sídlí v srdci.

Má rybář vstoupit do řeky, která se hemží dravými krokodýly? Rozumné je, když zůstane stát na vzdáleném místě na břehu a vrátí se pak do-

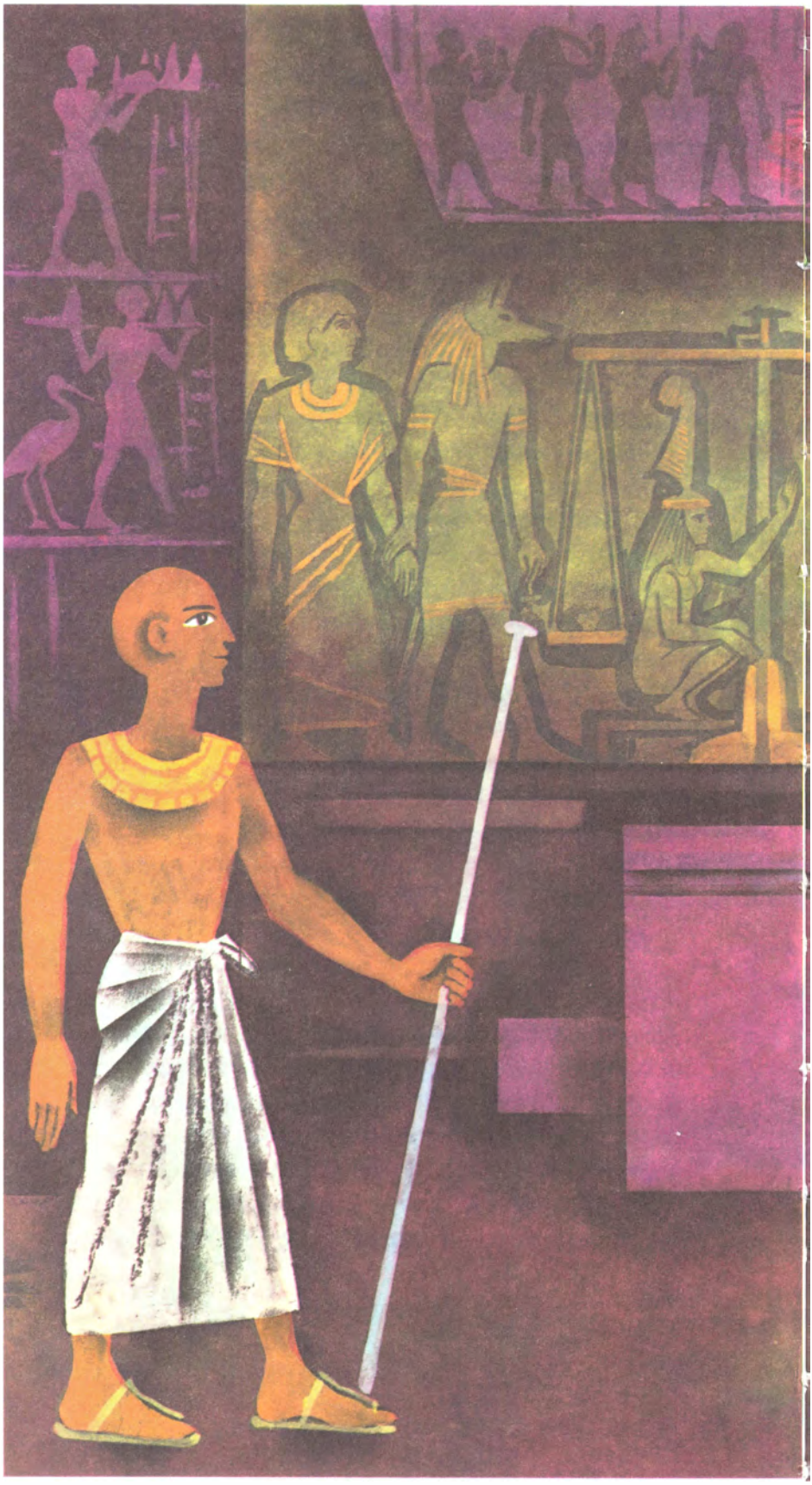

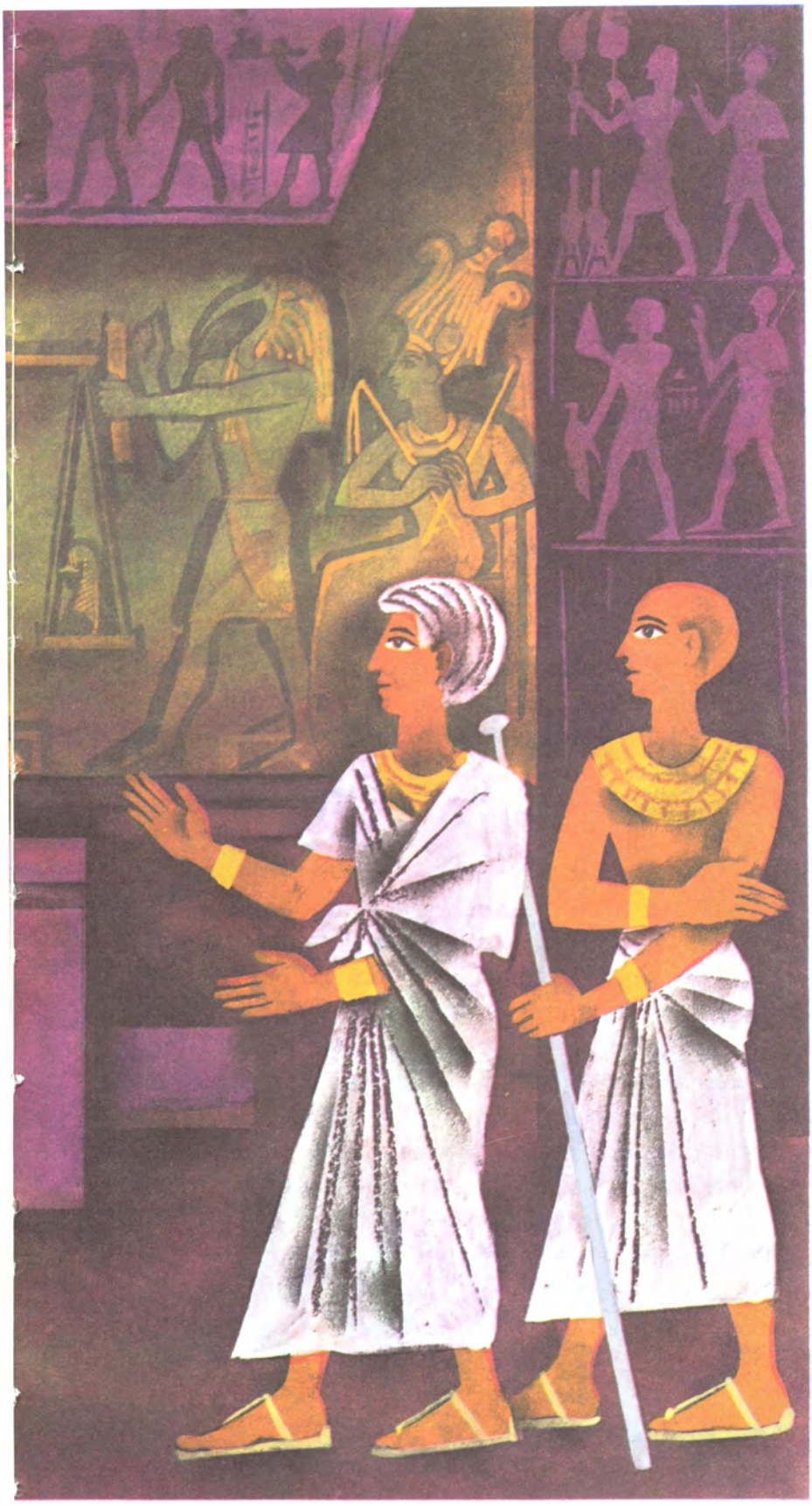

mů. Má se pastevec vrhnout na kobru, když na něho upře svůj uhrančivý zrak? Rozumné je, když zůstane na místě, tváří se pevně a pak se vzdálí do bezpečí. Rozhodl jsem se tedy zůstat ve vzdálené cizině a rozumně si připravovat návrat, po němž jsem toužil.

Na život v Kepenu jsem si zajisté nemohl stěžovat. Blahobyt byl tam mým společníkem, ne však klid v srdci. Vysokých stromů si všímá poutník, o bohatých studních se šíří zvěst, přečnívající klasy vytrhává rolník. Stal jsem se příliš známým: někdo mohl vyslovit mé jméno ve velkém králově domě a mohl jsem být odveden do Egypta v poutech.

Odebral jsem se proto do kraje Kedenu, jenž ležel dále na východ, kde mě nikdo neznal. Ani tam jsem se však nezbavil svých obav. Usoudil jsem, že za těchto okolností je celkem lhostejné, kde žiji, a tak jsem se po půl roce vrátil z tohoto zapadlého hornatého kraje do svého domu v rušném a veselém přístavě. Má-li mě postihnout záhuba, řekl jsem si, ať si svých dnů alespoň naposledy užiji.

Svůj osud člověk nezná: co považuje za dobro, může se změnit v neštěstí, a čeho se bojí, může mu přinést štěstí. Tak tomu bylo i s věhlasem, jemuž jsem se těšil u svých krajanů v cizině a v němž jsem spatřoval nebezpečí.

Jednoho dne se ohlásil u mne posel s vojenským doprovodem. Nepřicházel však ze sídelního města mého krále v Dolním Egyptě, nýbrž z domu vládce v Horním Recenu. Předal mi dopis na papyru, napsaný úhledným písmem chrámových knih a v egyptské řeči.

Četl jsem v něm mnoho chvály na sebe i mno-

ho sebechvály onoho vládce. Bylo mi známo, že vládl nad velkou a lidnatou zemí a že pro své bohatství a moc požíval vážnosti i ve velkém králově domě. Jedna věta v celém tom dlouhém psaní byla však důležitá:

„A protože, Sinuhete, jsi chvalně známý všeho znalý muž a ve věcech obchodních i vojenských znamenitý rádce, přijď do mého domu! Budeš mým hostem a má osobní stráž ti bude ochranou!"

Když jsem uspořádal své věci a prodal za zlato svůj dům, opustil jsem Kepen a odebral se v doprovodu ozbrojených sluhů na jih.

K vládci Horního Recenu, jenž slul Amusanenši.

7. KAPITOLA

Záchrana v Palestině, v kraji zvaném Recen

Znovu se střídaly země pod mýma nohama. Tentokrát jsem však kráčel na jih, proti poledním paprskům boha slunce Rea. Netrpěl jsem žízní ani hladem a místo strachu mě provázel oddíl mužů s kopími a luky. Tak jsem procházel údolími pod cedrovými lesy, pláněmi pod vějíři palem, prašnými cestami i zelenou stepí, až jsem nakonec překročil řeku a stanul před domem vládce Horního Recenu.

„Mír s tebou, Sinuhete, má játra se těší, žes přijal mé pozvání a mé srdce plesá," uvítal mě Amusanenši. „Ihned poručím otrokyním, aby ti umyly nohy. Zatím osvěž své hrdlo lahodným nápojem z ječmene s bílou pěnou, chlazeným v hlubokém sklepě! Mé dcery ti přinesou pšeničné rohlíky se zrnky sezamu, fíky a datle. Můj dům bude tvým domem a tvoji muži budou sdílet dům mých stráží. Budeš se mít u mne dobře a budeš šťastný, protože v mém domě uslyšíš hojně egyptskou řeč."

Amusanenšiho dům stál na nízkém pahorku, ohrazeném po celém obvodu zdí, a jeho nádvoří stínily palmy a tamaryšky. Jeho místnosti byly prostorné a zařízené vkusně. Nade vše však vynikala hodovní síň. Tento vládce Horního Recenu byl mnohem méně vznešený a mocný než náčelník kteréhokoli ze čtyřiceti dvou egyptských kra-

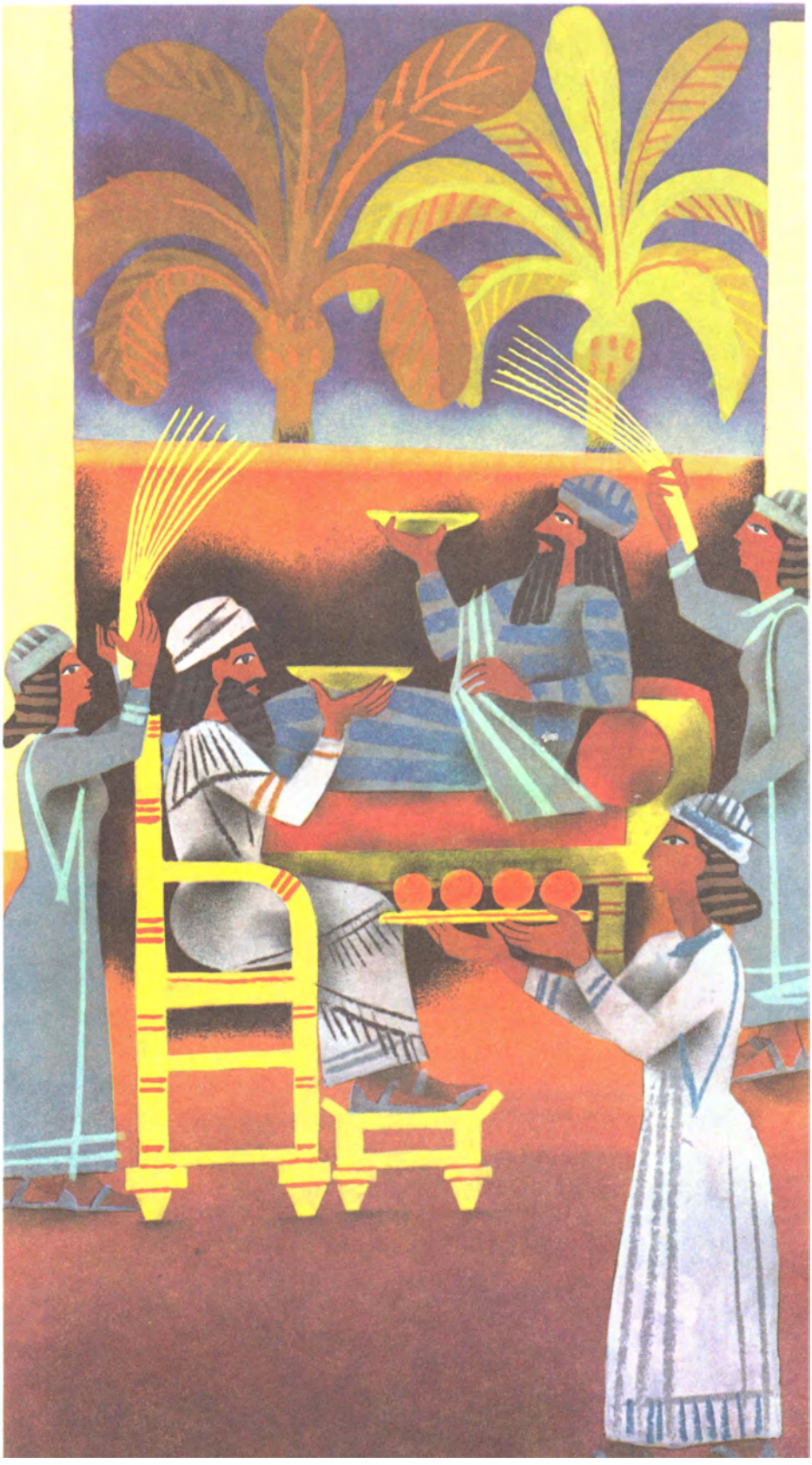

jů, ale jeho dům si v ničem nezadal s velkým domem mého krále. Měl také dvořany, sbor harfistek, harém a trpaslíky, jeho stráže měly kopí s bronzovými hroty a válečné dýky. Všichni padali před ním na kolena a hodnostáři mu líbali nohy. Nebýt jeho obtloustlého těla a honosného šatu, byl bych si myslel, že jsem na dvoře v Ictoveji.

Ještě v den mého příchodu uspořádal Amusanenši hostinu na mou počest. Hodovní síň byla slavnostně osvětlena množstvim olejových lamp, jejichž světlo měnilo noc v den. Jídlonoši přinášeli na stoly vajíčka v láku, pečená kůzlata a jehňata, holuby plněné vařenou zeleninou, koše plné chlebů a ovoce na stříbrných mísách. Číšníci nalévali datlové nebo fíkové víno do zlatých pohárů. Přítomni byli vládcovi synové, nejvyšší kněží recenských bohů, náčelníci vojenských oddílů a dvořané z řad Egypťanů. Žádného z těchto svých krajanů jsem neznal ani podle jména. Byli to různí písaři, nižší velitelé vojsk a správcové odlehlých sýpek, kteří vstoupili do služeb tohoto vládce nikoli z rozkazu krále.

Když si Amusanenši umyl ruce ve stříbrné nádobě, třikrát zatleskal. V tu chvíli všichni povstali z lehátek, zkřížili ruce na prsou, hluboce se uklonili, a aniž se obrátili k svému vládci zády, pozpátku odešli.

Mne však Amusanenši vyzval, abych v hodovní síni zůstal.

„Řekni mi, Sinuhete, proč jsi byl v Kepenu? Proč jsi opustil Egypt? Přihodilo se ti snad něco v sí-

delním městě?" zeptal se Amusanenši, když jsme osaměli. Byl vládcem, třebaže nepatrným před mocí mého krále, a měl právo klást mi otázky.

„Ve třetím měsíci předchozího období záplav vystoupil král Horního a Dolního Egypta Amenemhet na obzor a splynul tam se svým božským otcem Reem. Byl jsem tehdy u vojska, jež se vracelo z vítězné výpravy proti západním kočovníkům, a nevěděl jsem, k čemu v souvislosti s tím dojde." Neřekl jsem mu celou pravdu, vždyť proč bych říkal cizinci o mé zemi věci, jež mají zůstat utajeny, a potvrdil jsem slovy s dvojím významem jeho domněnku, že jsem se obával ztráty přízně nového krále.

„Když jsem se dozvěděl o té události," pokračoval jsem podle pravdy, „má mysl se zachmuřila a srdce mi ovládl strach. Mé nohy se daly na útěk, cesty pod nimi ubíhaly a zastavil jsem se až v Kepenu. Nevím, co mě přivedlo do té země. Bylo to zajisté řízení bohů, a připadal jsem si tam jako obyvatel z bažinaté delty mezi skálami peřejí v Jabu."

Abych rozptýlil jeho obavy, že by si mým přijetím do svého domu přitížil u mého krále a přivodil si jeho nevraživost, připojil jsem: „Nikdo mě však v sídelním městě z ničeho neobvinil, nebylo mi plivnuto do tváře, nikdo mi nic nevyčítal a nebylo slyšet mé jméno z úst hlasatele. V Kepenu jsem opatřoval výpravám z Egypta cedrové dřevo pro chrámy našich bohů."

„Řekl jsi, co jsem chtěl slyšet, Sinuhete, a řekl jsi to dobře," promluvil po chvíli Amusanenši. „Slyšel jsem o tobě mnoho chvály z úst Egypťanů, kteří se zastavili v mé zemi. Pověz mi však, jak se vede nyní tvé zemi bez tak mocného a zna-

menitého krále, jako byl Amenemhet? Bez toho božského krále, který živil své věrné jako Nil, jenž dává zeleň polím, a hubil své nepřátele jako Sachmet v roce moru."

„Vždyť přece jeho syn Senvosret, ať žije věčně, vešel do velkého králova domu a usedl na velký trůn Obou zemí Egypta! Je to král a bůh, jenž nemá sobě rovného. Všechno ví a zná, má dokonalé plány a jasné rozkazy. On to byl, kdo dobýval a spravoval cizí země, když jeho otec dlel v sídelním městě. Je to bojovník, jemuž není podobného. Nezvedá dvakrát ruku k smrtícímu úderu, šíp jeho luku vždy napoprvé zasahuje cíl, nepřátelé před ním prchají a pod ním padají, těší se, když poraženým vůdcům rozbíjí lebky. Je to dobyvatel, který byl vítězem už v těle své matky."

Když jsem spatřil, jak mě Amusanenši poslouchá s rozpačitou tváří, připojil jsem: „Je však také velice vlídný a laskavý. Vydobyl si lásku, lidé sídelního města ho milují víc než sebe sama a Obě země ho velebí víc než jiného boha. Jeho štědrost nezná hranic a hranic nezná ani jeho moc."

„Opravdu šťastný je Egypt, když má takového krále. Co radíš, Sinuhete, tváří v tvář tak mocnému králi?"

„Napiš mu, Amusanenši, ať pozná tvoje jméno! Neprones proti němu slovo! Jak je Senvosret nelítostný vůči nepřátelům, tak je velkorysý vůči přátelům."

Seděl jsem s Amusanenšim po dobu dvou výměn stráží a mluvili jsme o egyptské a recenské zemi. Nakonec mě požádal, abych mu napsal dopis pro krále Senvosreta, v němž by ho ujistil, že on, Amusanenši, je jeho přítel, že mu přeje vítězné války proti nepřátelům na západě i na jihu a také proti kočovníkům, kteří plení pohraniční kraje Dolního Egypta a Horního Recenu.

Napsal jsem dopis hned příštího jitra a dal jsem si na něm záležet. Použil jsem všech výrazů, o nichž jsem věděl, že lahodí uchu mého krále a jeho hodnostářů. Pak jsem ho předčítal Amunasenšimu.

„Chybí v něm však zmínka o mém bohatství a moci," vytkl mi Amusanenši. „Ať egyptský král ví, že nejsem vládcem pouhého jednoho města, nebo náčelníkem nějakých nuzných beduínů!"

„Své bohatství dokaž dary, jež pošleš s dopisem. Nikdy se jím však před jiným vlácem nechlub! Přivolává to jeho vojsko. A tvoje moc se nerovná moci egyptského krále."

„Moudře jsi, Sinuhete napsal, co bylo třeba napsat, a chytře jsi vynechal, co se má vynechat! Hle, jsi tady a zůstaneš se mnou. Dobré to bude pro tebe i pro mne."

8. KAPITOLA
Sinuhet pánem krásné země Jaa

Zůstal jsem u Amusanenšiho, vládce Horního Recenu, a stal jsem se jeho společníkem a rádcem. Protože jsem znal egyptský způsob vedení války i způsob boje kočovných beduínů, ustanovil mě brzy vrchním velitelem vojska. Strávil jsem v jeho službách dlouhé roky.

Moje společnost mu byla milá, neboť jsem byl vzdělaný a zkušený muž, ze kterého měl prospěch. Znal jsem naučení dávných králů a velmožů, jež byla zapsána na papyrových svitcích, a mnohá z nich jsem mu po paměti předříkal. „Bohatý lid se nedopouští vzpoury; proto jej neochuzuj, aby se nebouřil! Když se davy chystají ke vzpouře, zamezíš tomu příděly potravin . . . Dbej na spravedlnost ve svém vlastním domě, aby hodnostáři, kteří spravují zemi, měli k tobě úctu a v tobě vzor . . . Střez se nespravedlivě trestat! Musí-li to být, trestej jen bitím a vězením. Nezabíjej, to ti nepřinese užitek; výjimkou ať je ti jedině vzbouřenec, jehož záměry byly bezpečně prokázány . . . Nečiň rozdílu mezi synem člověka vznešeného a nízkého původu, ale vybírej si služebníky podle dovednosti a měř je podle činů . . . Nečiň zlo, neboť tě stihne totéž zlo, jehož ses dopustil! . . . Postav si trvalý pomník svou oblíbeností!"

Amusanenši poslouchal a nejednou se mým

slovům divil, uznal je však za moudrá. Za moudrá uznal i mnohá má doporučení. Dal postavit údolní nádrže, aby zachycovaly vody recenských řek v době jarních přívalů pro letní období sucha. Dal postavit sýpky v různých krajích země, aby v nich uskladňoval zásoby obilí z úrodných let pro hladové roky. Podle mé rady vyzbrojil též vojáky nejen kopími a luky, ale i válečnými sekerami, jakých se používalo v egyptském vojsku.

Když do jeho země vpadli beduíni a začali ji plenit, určil mi za úkol, abych je porazil a vyhnal, což jsem s úspěchem provedl. Odrazil jsem také útok ze sousední země, přemohl jsem její vojsko a přihnal jsem z ní lidi i dobytek. Zajaté bojovníky jsem změnil v otroky, aby sloužili na polích a v lomech Horního Recenu.

Amusanenši mě štědře odměňoval za rady a ještě štědřeji za válečná vítězství. Prohlásil mě okem svého oka a paží své paže, určil mi místo po své pravici a přál si, abych byl vždy s ním. Dával mi přednost před všemi dvořany a hodnostáři, dokonce před svými syny.

Na důkaz své přízně mě oženil se svou nejstarší dcerou a dovolil mi, abych si vybral některou z jeho pohraničních zemí, a ustanovil mě v ní náčelníkem.

Vybral jsem si zemi zvanou Jaa. Byla to krásná země, velká a úrodná. Její střed tvořilo rozlehlé údolí, kterým protékala řeka, kolem se vlnily zelené pahorky, za nimi stoupaly ze dvou stran do výšky hory. Údolí rodilo pšenici a ječmen, rostly

v něm palmy a sykomory i všechny ostatní stromy, na pahorcích nad ním se táhly vinice a olivové sady, všude se pásla stáda dobytka. Hory byly porostlé cedry a oplývaly hojností zvěře, řeku čeřilo množství ryb. Celá země se dala také výborně bránit: z horských stran měla hranice neprostupné a k údolí otevřenému do stepi se nemohl nepřítel přiblížit, aniž byl včas spatřen.

Zemi Jaa obýval početný lid. Jeho muži ovládali motyku a srp se stejnou obratností jako luk a kopí, jeho ženy uměly dovedně příst látky z vlny a ze lnu. Dostával jsem od nich každý den pečivo a mléko, maso z chovného dobytka a drůbež, ovoce všeho druhu a sladkosti upravené na různý způsob; vína jsem měl tolik jako vody. Kromě toho jsem si sám ulovil se svými psy nemálo lesní a stepní zvěře, takže jsem měl jídla a pití víc, než mohlo projít mým hrdlem.

Byl jsem k svěřenému lidu mírný a povinnosti jsem mu ukládal zdrženlivě. Uložil jsem mu kopat zavlažovací příkopy, jimiž se rozváděla voda z řek na pole. Učil jsem ho zapřahat býky do pluhu, jenž ryje hluboké brázdy, a obdělávat tak půdu lépe než motykou. Vedl jsem ho k tomu, aby choval domácí zvěř v ohradách, a nikoli v příbytcích lidí. Vybrané muže jsem cvičil v boji ve skupinách a na hranicích se stepí jsem postavil hlídky lučištníků. Dbal jsem, aby nikdo netrpěl hladem, a nuzným jsem vyměřil půdu, nebo jsem jim určil místo ve družině kopáčů, kteří pracovali za příděl potravin.

Této krásné zemi a tomuto lidu jsem tedy z Amusanenšiho vůle vládl. Postavil jsem si kamenný dům a manželka mi v něm porodila tři syny. Rozmnožil jsem své bohatství a žil jsem bla-

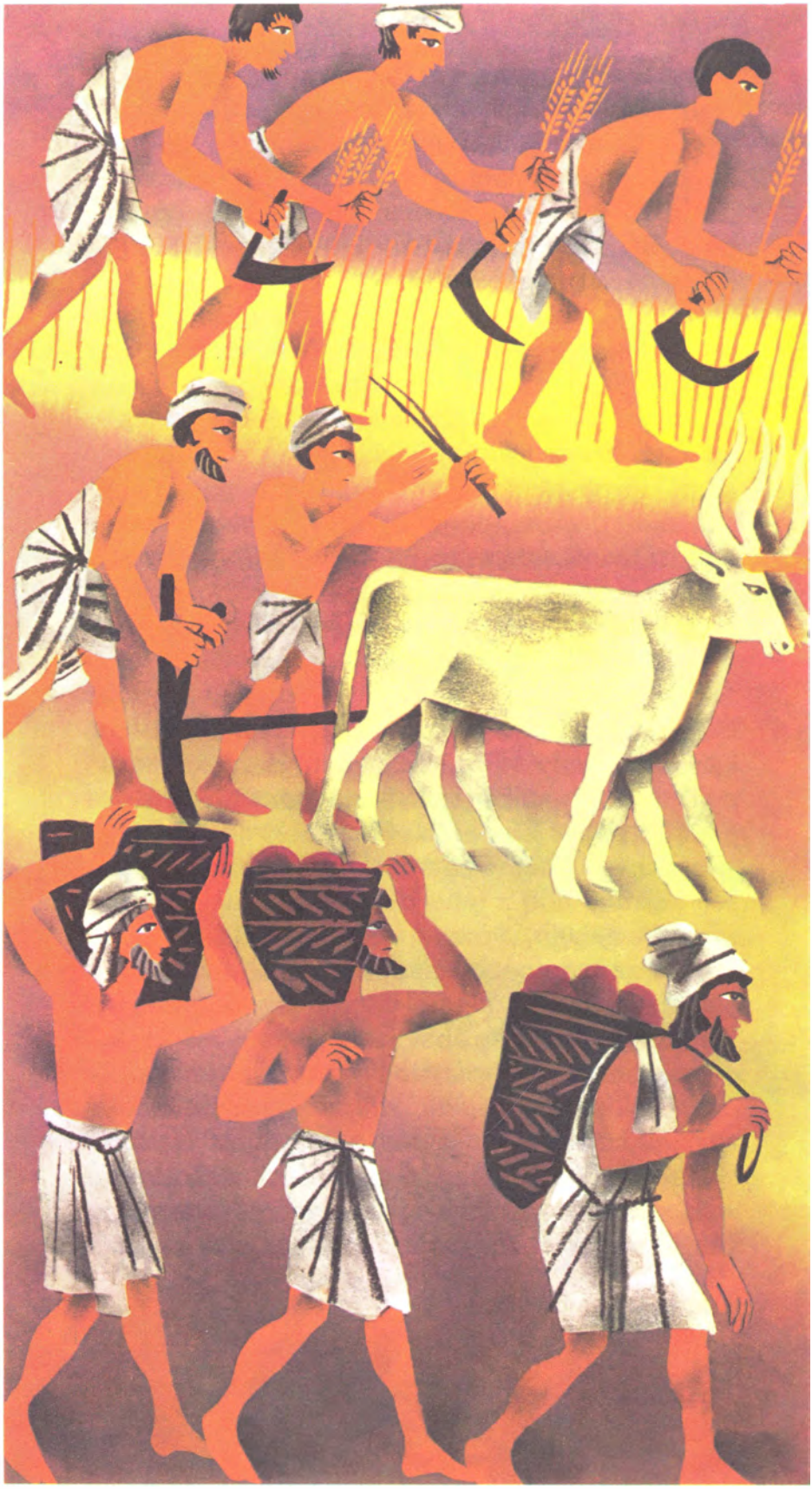

hobytně. Těšil jsem se v celé zemi i v mnohých zemích kolem vážnosti a úctě.

Jak je proměnlivý člověka osud! Nedávno jsem byl utečencem, nyní jsem byl vládcem. Nedávno jsem žíznil a hladověl, nyní jsem měl všeho hojnost. Nedávno jsem byl nahý, nyní jsem byl oděn do jemných látek. Nedávno jsem spal na stepi, nyní jsem bydlel v krásném domě. Byl jsem opuštěný a sám, nyní jsem měl manželku a skvělé potomky . . .

Jistěže mi k této příznivé změně pomohli bohové. Připravil jsem si ji však sám: svou vzdělaností, svými zkušenostmi, svou vytrvalostí, svou schopností vědět, co je třeba kdy dělat.

Můj dům v údolí země Jaa byl otevřen každému, kdo přicházel v míru. Hladovému jsem dal najíst a žíznivému napít, unavenému jsem poskytl odpočinek podle jeho přání. Přicházel ke mně Amusanenši, a to stejně často jako já k němu, přicházeli ke mně lidé z jeho dvora i poutníci z cizích zemí. A nebylo výpravy z Egypta, ať směřovala z jihu na sever, nebo ze severu na jih, aby mě minula.

Rád a nyní už bez obav jsem přijímal své krajany a dlouho jsem rozmlouval s vůdci jejich výprav. Byli mezi nimi lidé, kteří měli na mysli pouze ceny cedrového dřeva a oleje; mnozí však zastávali vysoké hodnosti v chrámech nebo veleli velkým oddílům vojska a měli přehled o tom, co se dělo v zemi. Vždy jsem se snažil, aby se cítili

u mne spokojeni a aby věděli, že jsem oddán velkému královu domu a jeho božskému vládci, že král Senvosret, ať žije věčně, je mým nejvyšším pánem.

Dozvěděl jsem se, že král Senvosret pustil ze zřetele válečné výpravy na východ, neboť spoléhá na Královu zeď, že zadrží loupežné kočovníky. Pustil též ze zřetele výpravy na západ, jelikož porážkou Čemehů a Čehenů zajistil bezpečnost tamějších hranic. Pozornost obrátil na jih: dvě velké válečné výpravy podnikl do země Kuš a pronikl až ke třetím peřejím Nilu, kde postavil hraniční sloupy.

První z těchto výprav na jih se osobně zúčastnil a velitele Ameniho jmenoval za statečnost náčelníkem Antilopího kraje. Velitele druhé výpravy, jenž nesl jméno někdejšího krále Mentuhotepa, zbavil však pro zpupnost všech hodností a jeho obraz nad chlubným nápisem u prvních peřejí dal odstranit dlátem. Pevnou rukou vládl tedy Senvosret Egyptu a zvětšoval svou moc i říši. Jeho vojska tábořila v zemích, do kterých nevkročila noha egyptského vojáka ani v době králů, o jejichž velikosti vydávaji navěky svědectví pyramidy u Mennoferu.

Mnoho příznivého jsem také slyšel o jiných činech mého krále. Obnovil těžbu ve zlatých dolech u Dolního moře a v lomech na bílý a červený kámen ve Východní poušti. Kolik získal zlata, zůstalo ovšem utajeno; z lomů však odvezla jedna jediná výprava povozníků, doprovázená vojskem, přes dvě stě hrubě opracovaných soch sfing do dílen u sídelního města. V nebývalé míře dal také kopat zavlažovací kanály a rozšiřoval tak úrodnou půdu na úkor pouště, budoval přístavy, zvětšoval

nilské i námořní loďstvo. Karavanní cestou spojil též s ostatní zemí velké oázy na jihu Západní pouště.

Všichni příchozí z Egypta chválili mého krále pro podporu umění. Sochaři a malíři, které živil, vytvářeli prý díla, jež svou věrností a jemností překonávala nejlepší vzory z dávných dob. Vynikající byla prý rovněž díla, jež rozšiřovala vědomosti královských služebníků. O tom jsem se mohl časem sám přesvědčit: z přinesených počtářských, měřičských, stavitelských a lékařských papyrů.

Jednou mi věnoval písař, jenž doprovázel výpravu do Kepenu, svitek s opisem chvalozpěvu básníka Achtoje. „Buď pozdraven, ó Nile, jenž prýštíš ze země a plyneš, abys živil Egypt! Ó otče Nile, jenž si průvodcem temnotou k jasnému dni jásotu a zpěvu . . .“

Verše této básně roznítily ve mně stesk po rodné zemi. Co bych byl dal za to, kdybych mohl třeba jen na chvíli spatřit velebný tok Nilu a svlažit v něm třeba jen jeden prst ruky!

9. KAPITOLA
Boje s nepřáteli, souboj s obrem

Má země Jaa vzkvétala. Její půda rodila rok co rok více obilí, jelikož jsem ji dal vydatně zavlažovat vodami z řeky, její osady se rozrůstaly a stáda se zvětšovala. Přebytky pšenice jsem uskladňoval a k sýpkám jsem postavil dozorce; co zbývalo z ječmene, vyměňoval jsem za kůže s beduíny. Zavedl jsem těžbu cedrového dřeva a prodával jsem je za zlato a stříbro kupcům. Na příhodných místech jsem dal hloubit studny a zřizovat napajedla. Vzkvétaly též ostatní kraje Horního Recenu, neboť vládce Amusanenši se řídil mými radami.

Pečoval jsem ve své zemi o bezpečnost a právo, což patří k předním povinnostem vládce. Ujímal jsem se oloupených na stepi a pronásledoval jsem loupežníky, ujímal jsem se chudých a slabých, aby netrpěli křivdou, pomáhal jsem vdovám, jež neměly bratrů nebo dospělých synů, a byl jsem otcem sirotkům. Spory jsem soudil po slyšení obou stran a nestranně jako váhy. Neprávo jsem přibil k zemi: moje moc byla všem ochranou.

Vychoval jsem s otcovskou péčí také své syny. Učil jsem je zdatnosti a zacházení se zbraní, učil jsem je vědomostem ze svitků papyrů i z vlastních zkušeností, dbal jsem, aby dovedli dobře mluvit a aby jejich slova nepředbíhala mysl. Usiloval jsem, aby každý z nich byl řádným mužem,

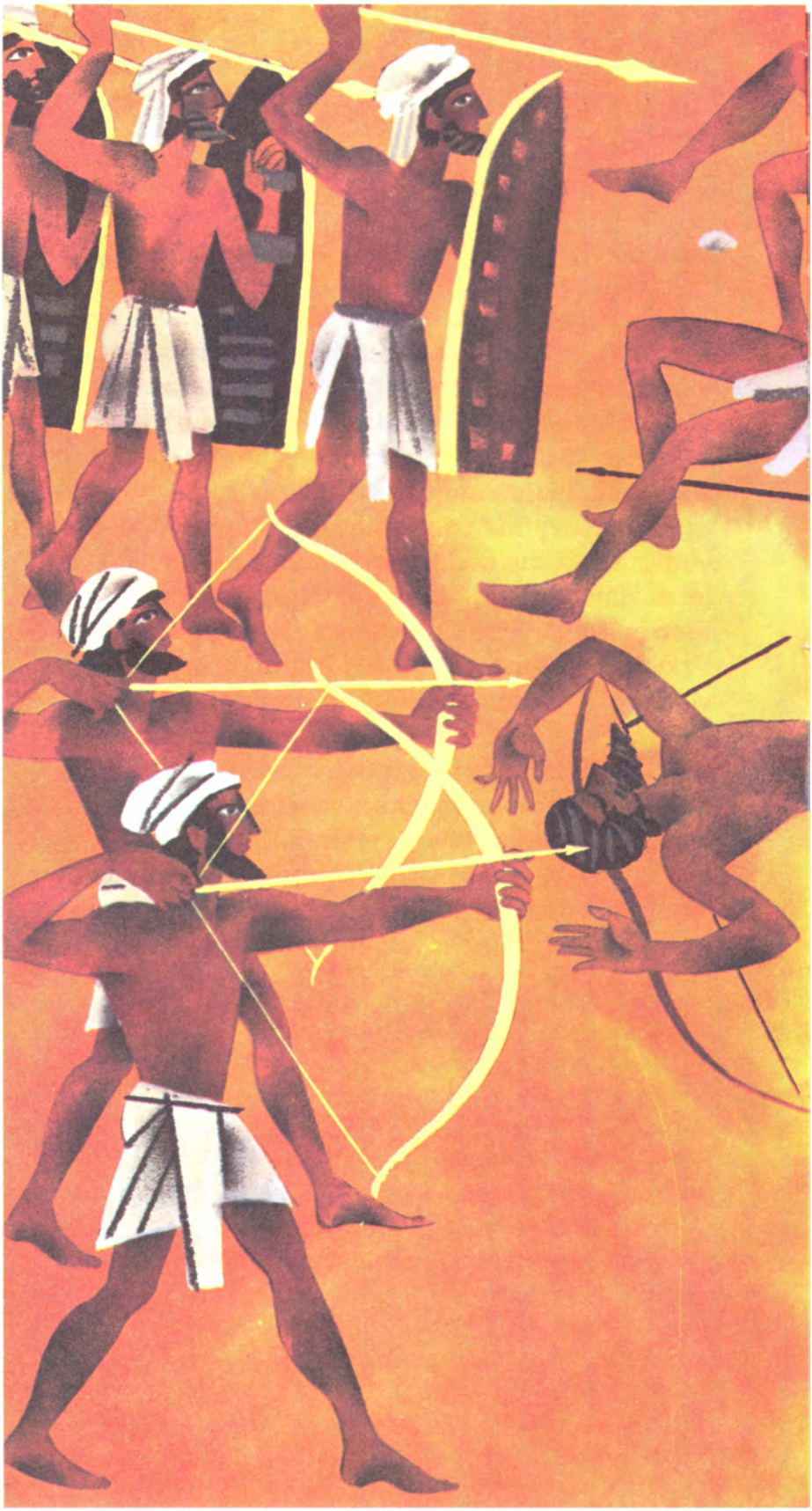

který neposkvrní své ani mé jméno, nýbrž je proslaví dokonalostí a činy.

Nebylo mi však dopřáno, abych se v klidu těšil plodům tohoto úsilí. Sousedé mé země, kteří neobdělávali s pílí svá pole, kteří nesázeli a neroubovali ovocné stromy, kteří nekáceli v potu tváře cedry, mi záviděli. Všichni jen dlouho spali a večer při ohních volali: „Kéž bychom měli, co mají v Recenu!"

Věděl jsem, že z toho vzejde boj, a tak jsem se na něj připravil. Co nejdřív též vzešel, a po něm zas další.

Jednoho rána mi přinesl rychlý posel z Amusanenšiho domu zprávu, že tlupy ze sousední země přepadly vesnice v nejzazším kraji Horního Recenu a že je vyloupily. Svolal jsem proto své muže a odebral jsem se s nimi k Amusanenšimu. Tam jsem shromáždil vojsko a postavil jsem se mu v čelo.

Nejdřív jsem vyslal do sousední země zvědy na průzkum. Když se vrátili se zprávami, překročil jsem rychlým pochodem hranice na místě, kde nebyli žádní bojovníci. Obce a tábory, které tam ležely, jsem spálil, lidi a dobytek jsem dal odvést s malým doprovodem do své země. Pak jsem na vzdálenost denního pochodu vojska zasypal všude studny.

Nepostupoval jsem však dále, nýbrž jsem zůstal s celým svým vojskem na vhodném pahorku. Tam jsem čekal na nepřítele, dokud se neobjevil. Když jeho bojovníci spatřili mé stany, ihned a bez

rozmyslu proti mně vyrazili. Nechal jsem je přiběhnout na jistý dostřel šípu, pak jsem vydal povel k současné střelbě, jíž prořídly jejich houfy. Nato jsem poručil vybraným oddílům, aby v rychlém běhu z kopce zahájily útok s napřaženými kopími. Všichni splnili svůj úkol, a které z nepřátel neprokláli ostrými hroty z bronzu, ty v boji zblízka pobili sekerami. Jen nemnohým se podařilo utéci; ostatní, včetně náčelníka, zůstali ležet na bojišti ranění nebo mrtví napospas supům a hyenám. Sám jsem při této srážce neztratil jediného muže.

Příštího dne přišli ke mně starší z této země s dary a prosbou o mír. Přinutil jsem je, aby mi odevzdali polovinu svých stád a zbourali svá obydlí na vzdálenost dvou denních pochodů vojska od hranic. Přísahou před svými bohy pak potvrdili, že již nikdy nedovolí vystřelit šíp směrem k mé zemi, ani pozvednout kopí proti mému lidu.

Bojovat jsem musel i proti jiným nepřátelům z blízkých i vzdálených krajů. Nejednou jsem však ani nečekal, až vpadnou do mé země, a jakmile jsem zjistil, že připravují útok, předešel jsem je a přenesl jsem boj do jejich krajů. Se svým vojskem jsem je pak hubil šípy, kopím, sekerou a prováděním svých dobře promyšlených plánů.

Stejně jsem bojoval i proti beduínům, kteří přepadali Recen, a stejně jsem je hubil. Vždy jsem se ovšem snažil odvrátit boj a obrátit zbraň jedněch mých nepřátel proti jiným z mých nepřátel, aby se navzájem zeslabili. Někdy mi k tomu pomohl strach z mé síly a pomsty, jindy dar jejich náčelníkům. Nevyhledával jsem tyto boje, ani jsem si v nich neliboval. Když mi však byly vnuceny, necouvl jsem. Musel jsem přece bránit svou zemi a svůj lid. Přikazovala mi to i moje povin-

nost k Amusanenšimu a také má vlastní čest.

Ze všech těchto bojů vracel jsem se vždy s kořistí a jako vítěz.

Měl jsem však podstoupit ještě jiný boj, opět proti své vůli, a to horší než všechny předchozí. Dosud jsem sváděl bitvy s nepřítelem zvenčí, nyní jsem byl donucen k zápasu na život a smrt s nepřítelem, jenž povstal proti mně přímo v Recenu.

Dostavil se do mého domu muž jako hora. Postavou se rovnal sochám králů u pyramid v Mennoferu, šíji měl mohutnou jako posvátný býk Hapi, paže a nohy měl dlouhé jako hole dohlížitele na otroky, ruce jako lopaty k přehazování obilí. Byl to náčelník jednoho z kmenů, který pásl svá stáda v odlehlém horském údolí Amusanenšiho země.

Vstoupil do místnosti, kde jsem probíral se svými syny početní úkoly z velkého papyru stavitelů. Hlavu měl hluboce skloněnou, nikoli však k pozdravu, nýbrž aby prošel dveřmi. Nezkřížil ruce na prsou, jak bylo v této zemi zvykem, ani je nenapřáhl po egyptském způsobu do výše kolen, dokonce neřekl ani „Mír s tebou!". Řekl jsem to tedy sám.

„Vítám tě, náčelníku!" oslovil jsem ho poté chladným hlasem. „Mnoho jsem o tobě slyšel, v boji jsem tě však dosud neviděl. Co tě přivádí ke mně?"

„Vždyť mě v boji uvidíš co nejdřív!" odsekl obr. „Jsi býk z cizího stáda a vedeš naše stádo. Jsi vlastně jen býček, chybí ti síla, a tvá vítězství jsou vítězstvím pouze paží tvých mužů. Ukaž svou statečnost, vyzývám tě na souboj!"

„Když chceš boj, máš ho mít! Připrav se k němu zítra za svítání!" odpověděl jsem klidně. A nyní jdi, já se odeberu k vládci této země, jenž je i tvým vládcem!"

Amusanenši mě přijal laskavě, ale když jsem mu řekl o návštěvě obra, svraštil obočí a jeho tvář se zachmuřila. „Jak to, že ten muž vchází do tvého domu, aby se s tebou domlouval? Co chce? Zaujmout mé místo? A to s tvou pomocí."

„Nikoli s mou pomocí, nýbrž přes moji mrtvolu," odvětil jsem. „Jsem přece okem tvého oka a paží tvé paže, slepý a chromý se neubráníš! A velice mě mrzí, že o mně pochybuješ."

„Vládce ať nevěří nikomu ve svém okolí! Sám jsi mi četl tato slova z Poselství pravdy velkého Amenemheta," prohodil na omluvu, nebo spíš na vysvětlenou.

„Zítřek je moudřejší dneška," rozloučil jsem se s ním. „A co uvidíš, zbaví tvou mysl kalu podezření."

Večer jsem vyzkoušel luky a vzal jsem nejsilnější, vybral jsem šípy a vzal jsem nejostřejší, svěsil jsem dýku a z obou stran jsem ji nabrousil; pak jsem si vyleštil pás. Když jsem si takto připravil zbroj, ulehl jsem na lůžko a noc jsem strávil klidným spánkem. Vždyť co je člověku souzeno, tomu neunikne.

Brzy po svítání, sotva Reova sluneční loď vyplula nad obzor, shromáždil se lid Recenu na pláni před vládcovým domem. Utvořil kruh kolem zápasiště, přičemž menší část zaujali lidé z obrova kmene a větší část z ostatních kmenů včetně mého. Všichni hlasitě mluvili: lidé z obrova kmene chvástavě, ostatní s obavami. Mnozí mě litovali, jako bych byl člověk, kterého nesou do domu pro balzamování.

Najednou obr vystoupil z houfu svých lidí, oslovil mě jménem a začal mě tupit hanlivými řečmi. Vykřikoval, že muž z nilské delty nemůže být přítelem lidu z horských pastvin, že jako cizinec nemám co pohledávat v jeho zemi a velet jejímu vojsku, že jsem zbabělec, který neválčí v čele bojovníků, nýbrž za jejich zády, a přitom nikoli kopím nebo lukem, ale jen ústy. Nakonec prohlásil, že mě zabije jako hada a mé tělo že pohodí psům.

Stál jsem nehnutě a hleděl jsem na něho s tísnivým pocitem v hrdle. Byl to skutečně nesmírný obr a já jen muž průměrného vzrůstu, byl to úděsný silák mnohem mocnější než já; byl si jist vítězstvím a já měl jistotu jen na tváři. „Dá se s ním do boje?" tázali se mnozí z mých lidí. „Určitě podlehne, není tak silný!" Jiní zas volali: „Odvahu, Sinuhete! Jsi obratný a chytrý, on je pouze velký!"

Vtom kolem mé hlavy zasvištěl obrův šíp, po něm druhý a třetí. Všechny se minuly cíle. „Vždyť já tě dostanu, nemáš pancíř želvy!" vykřikl. Nazval mě bezzubým krokodýlem, opelichaným šakalem, smrdutou hyenou a po každém tom slově vystřelil šíp, který zaletěl daleko za shromážděný lid. Poté vyházel celou náruč kopí, avšak každému z nich, pokud letělo na mne, jsem se obratně uhnul.

Když obr poznal, že jeho zlostí zakalené oko není s to vést ruku, aby zasáhla cíl, vyřítil se na mě se zvednutou sekerou. Zamířil jsem lukem na jeho odkrytý krk a hned prvním šípem jsem mu ho prostřelil. Strašlivě zařval a zalit krví padl tváří na zem.

Přiskočil jsem k němu, vzal jsem mu sekeru, jež mu vypadla z ruky, a jedinou ranou jsem mu rozpůlil lebku. Nato jsem mu vystoupil na záda a vyrazil jsem vítězný pokřik.

10. KAPITOLA
„Touhy a prosby vzdáleného"

Vítězství nad obrem z Recenu naplnilo můj lid nesmírnou radostí. Všichni jásali jako o velkém jarním svátku a jejich mávající ruce připomínaly rákosí rozvířené větrem. Vládce Amusanenši přistoupil ke mně, políbil mě ústy na ústa a dlouho mě objímal. Jelikož nebylo možné, aby ještě víc zvýšil mé pocty a hodnosti, odměnil mě tím, že každému z mých synů určil kmen ve své zemi, jemuž měl být napříště náčelníkem.

Všeobecnou radost nesdíleli jedině lidé z obrova kmene: muži seděli nehnutě se skleslými údy a ženy kvílely. Poté povstali starší a uvedli mě do obrova stanu, abych si vzal vše, cokoli si přeji, a odkryli také závěsy svých stanů. Odnesl jsem si velkou kořist a navíc jsem jim přikázal, aby mi přihnali sto nejlepších kusů ze svého stáda. Když to se zvednutýma rukama slíbili, vydal jsem jim obrovu mrtvolu. Vložili ji do pytle ze čtyř býčích kůží, který na místě ušili, přiložili k ní jeho válečnou sekeru a luk s toulcem, který naplnili šípy, a odnesli ji k pohřbu u posvátných kamenů na luční mýtině uprostřed svého kraje.

Blažeností překypovalo ovšem i moje srdce. Nevyhledával jsem tento boj, a přece jsem výzvu k němu přijal. Šlo mi o život a čest: obojí jsem si zachránil a získal jsem slávu. Co chtěl nepřítel udělat mně, udělal jsem já jemu, a bylo to spravedlivé.

Vzdal jsem za své vítězství povinný dík bohům. Prosil jsem Monceva, jenž pomáhá mužům ve zbrani, a také ostatní bohy, aby drželi nade mnou svou ruku a splnili všechna má přání.

Porazit slabšího není velkou chloubou, ani předběhnout pomalejšího nebo přelstít nedůvtipného. Přemoci však toho, kdo mnohonásobně vyniká silou, je hrdinský čin, který přináší vítězi slávu a navíc věhlas, jenž ho chrání před novým útokem. Pověst o tomto mém vítězství se brzy rozšířila na všechny strany světa, kterými se prohání vítr, a byla mi záštitou. Nikdo víc nepovstal proti mně v Recenu, ani v sousední zemi, a nepřátelé se měli přede mnou na pozoru. Žil jsem v bezpečí a se mnou všechen můj lid.

Tak plynula léta a mohl jsem být zajisté spokojen. Měl jsem všechno, po čem touží lidé, ba víc než stokrát sto tisíc z nich někdy dosáhne. Těšil jsem se vážnosti a úctě, byl jsem mocný a bohatý, konal jsem dobro a potíral jsem zlo, hrdostí mě naplňoval též pohled na mé zdárné syny. To všechno jsem dokázal nikoli díky hodnosti svého otce, jež mě uvedla do samé blízkosti vládnoucího krále, nýbrž jako uprchlík, který vyšel z pouště bez sandálů a s jedinou rozedranou bederní rouškou. Ve zdraví a svěžesti jsem také dosáhl věku, kdy začal bělet můj vlas.

Mohl jsem být skutečně navýsost spokojen. V mém srdci však vězel stesk, a tento stesk s léty neustále sílil. Pravdu děl onen obr: byl jsem býkem uprostřed cizího stáda, byl jsem pastýřem cizího

lidu, byl jsem vládcem cizího kmene. Jistěže jsem k tomuto lidu přilnul a stal jsem se mu blízkým . . .

Může však lev být šťasten v ohradě z vysokých kůlů, třebaže dostává dosyta masa, je-li oddělen od svých druhů? Může žít mořská ryba v jezeře se sladkou vodou? Lze papyrus přesadit na skálu?

Bylo mi souzeno, abych nadosmrti žil v cizí zemi? Pták se vrací do rodného hnízda, včela do svého úlu, syn ke své matce. Bude mi dopřáno, abych spatřil místo, kde vskrytu dlelo mé srdce?

Bude se moci spojit mé mrtvé tělo se zemí, kde jsem se narodil? Prosil jsem bohy, aby mi pomohli k návratu; zvlášť toho neznámého, který řídil můj útěk. Sám jsem pro splnění této prosby nemálo učinil, vždyť marné je doufat v pomoc, když se člověk sám nesnaží a sedí s rukama složenýma v klín.

Nedlouho po zápase s obrem jsem se dozvěděl od vůdce výpravy, která se u mne zastavila cestou do Kepenu, že se zvěst o mém vítězství dostala až do sídelního města. Byla prý přijata příznivě, neboť onen obr přepadával egyptské kupce a podněcoval beduíny k překročení Královy zdi. Sám božský Senvosret, ať žije věčně, se prý vyjádřil, že se stalo dobře, jak se stalo, neboť nevidí rád siláky u hranic své říše. Na otázku, kdo porazil obra, bylo mu však odpovězeno tak, že neuslyšel moje jméno.

Požádal jsem vůdce výpravy, aby po návratu rozšířil zvěst, že vítěz nad obrem je věrným služebníkem a poddaným egyptského krále. Slíbil, že tak učiní, ale zda své slovo splnil, jsem se nedozvěděl. To se opakovalo u několika dalších vůdců, ač jsem jim v upomínku na svou žádost věnoval dary. Jednou však vstoupil do mého domu velitel doprovodného oddílu velké výpravy z Ictoveje, který se

se mnou zúčastnil tažení proti Čemehům a Čehenům v západní deltě Nilu.

„Mír s tebou," řekl a tvář mu strnula překvapením. Okamžitě se hluboce uklonil a napřáhl ruku do výše kolen. „To jsi ty, Sinuhete? Nečekal jsem, že tě tu potkám! Jak to, že dlíš v této cizí zemi a vládneš tomuto lidu? Jsi tu z rozkazu krále? Jak to, že o tobě není nic slyšet? Proč nepřicházíš do sídelního města?"

Srdečně jsem uvítal svého dávného druha, i když se mi kdysi nerovnal hodností, a připravil jsem mu bohatou hostinu. Pak jsem mu stručně řekl, že když král Amenemhet vystoupil na obzor a splynul tam s bohem slunce, staly se v sídelním městě věci, pro které jsem raději zvolil žít v cizině. Rád bych se ovšem vrátil, drží mě tu však vladařské povinnosti, a navíc nejsem si jist, zda bych tam byl rád viděn.

„Ovšemže se můžeš vrátit, Sinuhete!" odpověděl mi na to. „Nikdo ve velkém králově domě nic proti tobě nemá, nikdo tě z ničeho neobvinil, hlasatel nevyslovil tvé jméno mezi zločinci, kteří spáchali tu věc. Naopak, mnozí na tebe v dobrém vzpomínají a mnozí se s lítostí v srdci domnívají, žes tehdy za války v Západní poušti zahynul!"

Nic lepšího jsem si nepřál slyšet, jeho slova zněla v mých uších lahodněji než hudba harfistek. Připadal jsem si jako poutník, který po bludné cestě pouští spatří kámen s nápisem ukazujícím cestu, nebo jako voják, který po svízelném útěku ze zajetí zahlédne v dáli svůj tábor.

„Chtěl bys něco pro mne udělat?" zeptal jsem se ho, když se mi uklidnilo srdce. „Mohl bys vzít s sebou dopis do králova velkého domu a předat jej některému z mých dávných přátel, aby jej před-

čítal mému božskému vládci? Bohatě se ti odměním!"

„Pro tebe všechno, Sinuhete! Na zpáteční cestě se zastavím. Odměnu nežádám, ale když chceš, rád si ji vezmu. A co ode mne žádáš, provedu!"

Už léta jsem promýšlel tento dopis králi a mnohokrát jsem ho měl v mysli už vhodně sestavený. Nyní však, když jsem rozvinul před sebou svitek čistého papyru, jeho obsah mi jaksi vybledl. Mnohokrát jsem nakapal do sazí pojidlo, mnohokrát také do okrového prášku, a pokaždé mi vyschlo. Rozkousal jsem též nemálo štětečků ze stvolu sítiny, jako bych byl žákem písařské školy, který neví, jak začít svůj úkol.

Nakonec jsem střásl ze sebe rozpaky a překonal jsem bázeň. Napjal jsem papyrus a červenou barvou jsem na něj uvedl všechny tituly a všechna jména krále, včetně jeho trůnního jména Cheperkare, jímž jsem ho oslovil. Připomněl jsem se mu jako jeho dávný průvodce a přízní vyznamenávaný hodnostář, jenž byl též představeným jeho harému, a projevil jsem mu svou oddanost a lásku, jakož i neochvějnou věrnost. Skromně jsem se pak zmínil o svém bohatství a moci, o svých významných činech a o vítězstvích nad těmi, kdož byli jeho i mými nepřáteli, a připojil jsem, že svou vladařskou moc nad cizí zemí bych ochotně vyměnil za pastýřskou hůl v egyptské vesnici.

„Ty, můj věčně žijící bože, králi Horní a Dolní země Egypta!" napsal jsem v závěru. „Smiluj se nade mnou, vždyť můj útěk řídila jen lichá obava o Tebe a moje nerozvážnost! Opustil jsem tábor,

ale jinak jsem se proti Tobě ničím neprovinil. Nikdo mi nevmetl prohřešek do tváře, ani hlasatel nevyslovil mé jméno, když jsem byl vzdálený. Dovol mi vrátit se do země, kde jsem se narodil, a popřej mi svou přízeň!

Dostavilo se ke mně stáří: oči mám těžké, paže ochablé, nohy přestávají chodit, jsem unavený. Připraven jsem k odchodu do říše věčnosti. Kéž bych však mohl předtím spatřit Tebe, Tvou vznešenou manželku Nofretu a Tvé milé dítky! Poté rád spočinu v zemi, kde stála moje kolébka."

11. KAPITOLA
Konečně návrat!

Seděl jsem jednoho letního večera ve své zbrojní síni a přemýšlel jsem o tom, co mi právě řekli synové spolu s ostatními náčelníky o sklizni obilí a jiných věcech svých kmenů. Byl jsem spokojen a myšlenky se mi začaly vracet od přítomnosti nazpět. Kolik let už uplynulo od smrti vládce Amusanenšiho, kdy jeho moc přešla se souhlasem náčelníků všech kmenů na mne? Bezmála tři . . . A kolik let chybělo ještě k tomu, aby mohl král Senvosret oslavit velký svátek Sed, svátek třicátého výročí počátku své vlády? Počítal jsem a nemýlil jsem se: mělo to být už příštího jara! Bezmála třicet let uplynulo tedy od mého útěku z Egypta . . .

Ze zamyšlení mě vytrhl rychlý posel od pohraniční hlídky. Oznámil mi, že do mé země přichází velká výprava z Egypta, provázená dvěma setninami vojska, z nichž jednu tvoří černošští střelci s dlouhými luky a druhou egyptští kopiníci se zašpičatělými štíty. Připojil dále, že mezi vojskem bylo spatřeno několik nosítek, z nichž jedno se lesklo zlatem, a množství vozů tažených býky, které byly vrchovatě naloženy pevnými truhlicemi.

Překvapilo mě to: nebyla to zřejmě obvyklá výprava kupců, neboť měla nadmíru velký vojenský doprovod, a pozlacená nosítka směli používat

pouze hodnostáři velkého králova domu. Usoudil jsem, že je to asi poselství mého krále k některému z mocných vládců severních hornatých zemí. Nasvědčovaly tomu i vozy s naloženými dary. Připravil jsem proto vše k uvítání poslů i jejich průvodců, aby po odpočinku u mne mohli pokračovat svěží ve své cestě.

Když druhého dne dospělo vojsko na pláň před mým domem, kde se mezitím shromáždil dav lidu, na povel se jako jeden muž rázně zastavilo. Na další povel se seřadilo do desítek v čele s desátníky, vykročilo levou nohou vpřed a rychlým obratem utvořilo špalír. Tím pak prošli dva setníci, kteří vyrovnali řady, a za nimi se objevila nosítka s vůdcem výpravy, jež doprovázel velitel vojska se dvěma písaři.

Vystoupil jsem na práh, abych je uvítal. Podle ozdobného límce jsem poznal, že vůdce výpravy je vysoký hodnostář, který má právo být mluvčím krále. Na hrudi se mu třpytila zlatá moucha, nejvyšší velitelské vyznamenání za odvahu a statečnost v boji. Tak vznešený host ještě můj dům návštěvou nepoctil.

Pozdravil jsem ho s úklonou a rukou napřaženou do výše kolen. K mému údivu nemávl pouze vějířem, nýbrž opětoval můj pozdrav rovněž úklonou. Uvedl jsem ho i s jeho průvodci do hodovní síně, abych ho přiměřeně jeho důstojnosti pohostil.

O své touze vrátit se do Egypta jsem se už po mnoha zklamáních rozhodl nemluvit.

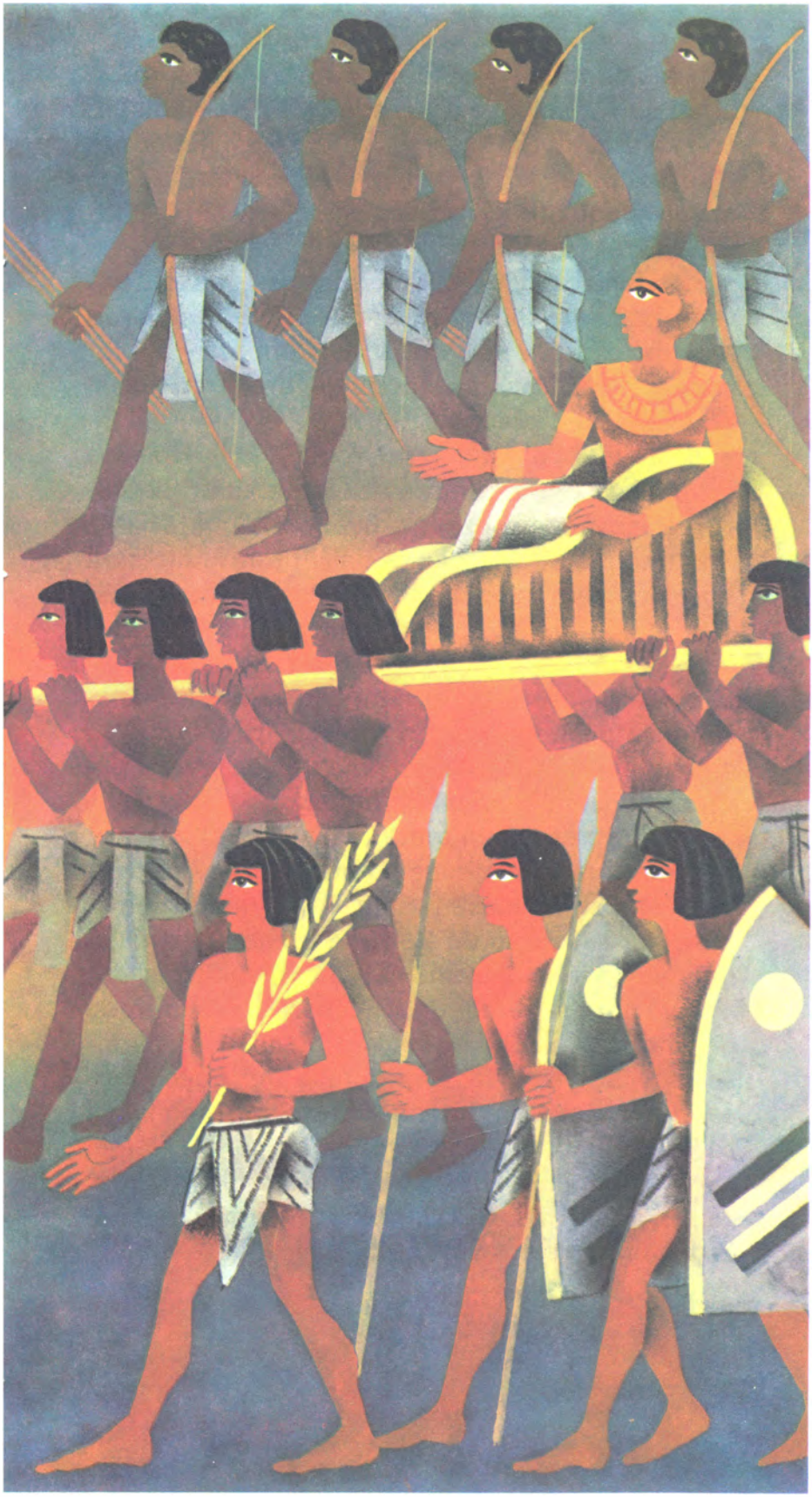

Bez jediného slova si moji hosté dali od otrokyň umýt nohy, napili se hroznové šťávy a pojedli něco fíků a datlí. Sám jsem rovněž mlčel, neboť nebylo na mně, ač jsem byl vládcem této země, abych kladl otázky představiteli a poslu egyptského krále.

Po chvíli pokynul vůdce poselství, abych povstal, přičemž sám zůstal sedět. Poté převzal od jednoho z písařů pouzdro se svitkem papyru, otevřel je, rozvinul svitek a podal jej druhému písaři, aby jej hlasitě přečetl.

„Hor žijící a věčně se rodící, král Horního a Dolního Egypta, Reův syn Cheperkare, Senvosret žijící věčně. Rozkaz průvodci Sinuhetovi."

Zatmělo se mi v očích a další tituly krále jsem slyšel jen jako vzdálené bzučení včel. Píše mi můj král, ať žije věčně! Posílá mi rozkaz . . . V té chvíli se však mé srdce zachvělo. Je to rozkaz, abych si dal ruce svázat na zádech a dostavil se před jeho soudní stolici? Nebo je to rozkaz, jímž mi uděluje milost? Krev mi ztuhla v žilách a jen s vypětím všech sil jsem se držel na nohou.

„Hle, je ti doručen tento králův rozkaz, v němž se ti dává na vědomost a provedení toto," četl písař slavnostním hlasem. „Odešel jsi do cizí země, přišel jsi z Kepenu do Recenu, pomáhal jsi mým poddaným a hubil jsi mé nepřátele, přinesl jsi mír k hranicím mé země. Co jsi učinil, aby bylo třeba proti tobě zakročit? Nemluvil jsi tak, abych ti musel vytýkat tvá slova. Neprohřešil ses, abych musel dát vyslovit tvé jméno hlasatelem. Nechal jsi se unést nerozvážností, aniž jsi mi ublížil. Neměl jsem a nemám proti tobě nic. Proto říkám a rozkazuji, a také má vznešená choť Nofret to opakuje po mně: přijď a vrať se do Milované země!"

Písař si oddechl a vůdce poselství pohlédl na mne, aby pozoroval účinek těchto slov. Oči mi zalily slzy, srdce se rozbušilo a mé ruce se zvedly do výše k díkuvzdání. Chtěl jsem radostí vykřiknout, písař však pokračoval:

„Vrať se do mého velkého domu a zaujmi tam místo po boku mých přátel! Budeš žít v hojnosti a s poctami mého společníka. Vždyť jsi už začal stárnout a ztratil jsi mužnou sílu, už pomýšlíš na den pohřbu. Vrať se do sídelního města, kde jsi se narodil, postavím ti hrobku, jakou mají královské děti! Nezemři v cizině, kde by tě pohřbili Asijci do hrobu v beraní kůži. Pomysli na své smrtelné tělo a vrať se!"

Neovládl jsem se: padl jsem na břicho a čelem jsem bil o zemi. Pak jsem vzal dopis, přiložil jsem si ho na hruď a vyšel jsem na práh svého domu. Tam jsem ho ukázal shromážděnému lidu, který se těšil z mé radosti, avšak hned zesmutněl, když jsem mu oznámil, co ji způsobilo.

„Je vůbec možné, aby něco takového potkalo králova služebníka, který se odebral do cizí země?!" řekl jsem vzrušeně vůdci poselství. „Králova dobrotivost je vskutku nekonečná! Dovoluje mi strávit stáří v zemi mého mládí, vrací mi hodnosti, které jsem svou vinou ztratil, zachraňuje mě pro život v říši věčnosti!"

„Velký je král Senvosret, ať žije věčně!" promluvil vůdce poselství. „Doručil jsem ti jeho rozkaz, a tys jej vyslechl. Mám však ještě jeden úkol, a to odevzdat ti dary, které ti posílá Jeho Veli-

čenstvo, abys jimi odškodnil své syny a jiné náčelníky, nebo s nimi naložil podle své vůle. Přikaž, ať vozy s truhlicemi vjedou do tvého dvora!"

Poručil jsem pak zabít množství beranů a ovcí, upéct je na ohni a pohostit jimi obě setniny vojska, které tvořily doprovod tomuto poselství, i všechny vozataje a shromážděný lid. Velkolepou hostinu jsem poté uspořádal v hodovní síni pro králova posla a jeho společníky. Sám jsem však radostí spojenou s dojetím dlouho nemohl polknout ani sousto.

Komu jsem měl za tuto královu milost vděčit? Onomu veliteli z tažení v západní deltě Nilu, který svou obratností a díky mým darům dosáhl, aby se můj dopis, jistě už zažloutlý, dostal před oči krále? Nebo pověsti o mých znamenitých činech, kterou ke královým uším přinesl z mé země bůh severního větru? Anebo přímluvě královy vznešené manželky, která si vzpomněla na mé služby? Vzdal jsem díky všemu, co k tomu přispělo, a především bohu osudu Šaji.

Vřele jsem ovšem poděkoval vůdci poselství a požádal jsem ho, aby doručil králi můj děkovný dopis. „Mám rozkaz, Sinuhete, splnit každé tvé přání! Ale to věz: máš jen jeden den na to, abys zůstal v Jaa a předal svůj majetek dětem."

13. KAPITOLA
Přijetí v králově velkém domě

Jediný den mi byl dopřán, abych se rozloučil se svými syny a se svou zemí. Mé srdce div nepuklo: jednak radostí z návratu do rodných míst a jednak žalem z toho, co mám tak náhle opustit. Má mysl se podobala nádobě, ve které je smíchán med se solí, a vše ve mně vířilo jako písek na poušti, hnaný srážkou dvou větrů z protichůdných stran.

Králova rozkazu nebylo možno neuposlechnout. Předal jsem svůj majetek synům, aniž jsem počítal své sluhy, svůj dobytek a ovocné stromy, své sýpky a zásoby. Nejstaršího syna jsem určil svým nástupcem ve vládě nad Recenem. Svolal jsem náčelníky kmenů, aby s mým rozhodnutím projevili souhlas, a když se tak stalo, obeznámil jsem s tím shromážděný lid. Pak jsem smyl ze sebe únavu a ulehl naposled na lůžko ve svém domě. Spal jsem neklidně jako muž, který má vše, co může nazývat svým, na druhém břehu řeky.

Nazítří jsem se vypravil s královým poslem na jih. Vojáci kráčeli přede mnou, vojáci kráčeli za mnou a černí otroci mě nesli na nosítkách. Při zastávce mi postavili společný stan s poslem, abychom se mohli ve stínu občerstvit jídlem a nápoji, před soumrakem mi postavili zvláštní stan uprostřed tábora s pohodlným lůžkem a stráží před vchodem. Až ke Králově zdi mě doprovázelo

též dvanáct náčelníků ze země, kde jsem včera byl a dnes už nebyl vládcem.

Když jsme dospěli k pevnosti, jež střeží Horovu cestu, velitel posádky poslal do sídelního města hlášení o našem příchodu. Pohostil nás zvěří ulovenou na stepi, rybami z blízkého ramene Nilu a vínem z pevnostního sklepa. Pak nás ubytoval v místnostech uvnitř hradeb, kde vládl příjemný chlad, a požádal nás, abychom vyčkali, než dostane ohledně nás příslušný rozkaz.

Teprve nyní jsem našel čas, abych napsal králi děkovný dopis. Uvedl jsem v něm všechny jeho tituly a jména, vyzvedl jsem v něm všechny jeho znamenité činy, velebil jsem ho za jeho milost. Pamětliv svých povinností a jeho zájmů zmínil jsem se v něm také o třech asijských vládcích, kteří si zasluhují jeho pozornosti. V závěru jsem pak vyslovil prosbu, aby mě ráčil přijmout ke slyšení.

Byl to dokonalý dopis, neboť jsem si dal na něm nadmíru záležet. Toužil jsem totiž po tom, aby byl vytesán v posvátném písmě na stěnách mé hrobky, hned vedle královu rozkazu k mému návratu.

Posel velitele pevnosti se vrátil překvapivě brzy. Spolu s ním se dostavil krajský správce královských statků s písařem a po povinném pozdravu mi oznámil, že Jeho Veličenstvo vyslalo lodě s dary pro Asijce, kteří mě doprovázeli k Horově cestě. Představil jsem každého z nich jménem, jež písař zapsal, a rozdělil jsem dary tak, aby

všichni chválili Jeho Veličenstvo a považovali se za vyznamenané jeho přízní, což písař rovněž zapsal.

Nastoupil jsem pak s vůdcem králova poselství a jeho průvodci na připravenou loď. Vál příznivý vítr od moře, a tak jsem poručil vytáhnout plachtu a vyplout proti proudu. Kýl lodě tiše brázdil olivovou hladinu východního ramene Nilu a všichni plnili své povinnosti: lodníci u ráhen a lan, kormidelník u řídícího vesla na zádi, měřič hloubky s dlouhou tyčí na přídi, kuchaři při přípravě jídla a nápojů, velitel lodi .při předávání svých i mých rozkazů. Za námi pluly lodě s doprovodným vojskem, jako když sledují svou matku mláďata pestrých nilských ptáků. Seděl jsem pod stinným baldachýnem uprostřed lodi za dvojitým stěžněm a hleděl jsem na řeku, jež dává život Egyptu a spojuje jeho Horní a Dolní zemi. Sledoval jsem její břehy roubené zelení palmových hájů a papyrusového houští, lesklé mělčiny s hejny posvátných ibisů, dovedně vyhloubené zavlažovací kanály, žírná pole se zlatými obilními klasy, plující trsy s bílými a modrými lotosovými květy . . . To všechno jsem znal z mládí, to všechno mě provázelo jako vzdálená vidina od mužných let do stáří. Nejednou jsem toužil vyměnit svou vladařskou moc nad cizí zemí za jedinou projížďku po Nilu. Nyní se tak stalo. A cena, kterou jsem za to zaplatil, mi připadala malá.

Mimo dohled nechala naše loď za sebou město Pibaste s chrámem bohyně Bastety, jehož výpravu jsem kdysi zachránil, i velký Sluneční chrám ve svatém městě Onu, kde podle vůdce poselství právě vztyčovali dva velké obelisky k oslavě blížícího se třicátého výročí vlády krále

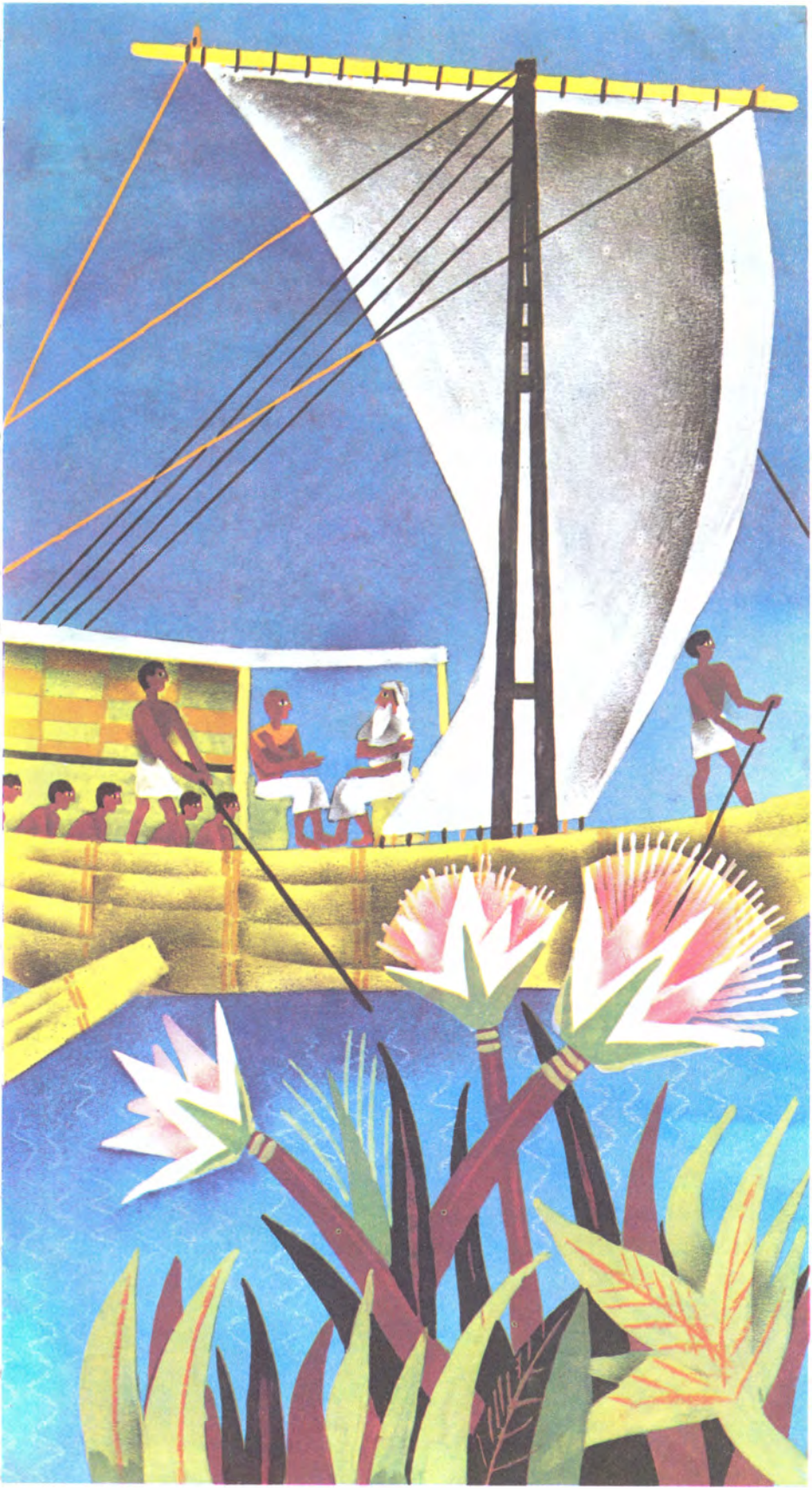

Senvosreta. Poté jsme připluli k místu, kde se devět ramen Nilu opět spojuje v jediný proud, který přichází od jižních peřejí. Zde, na hranici Dolního a Horního Egypta, objevily se před námi na západní pláni velké pyramidy králů Chufeva a Chafrea, za nimi též menší pyramida krále Menkaurea. Zářily bělobou do modré oblohy, stejně jako jejich údolní chrámy, mezi nimiž se tyčila obrovská pískovitě žlutá sfinx, jež strážila toto pohřebiště. Propluli jsme kolem bílých hradeb Mennoferu, prvního hlavního města sjednoceného Egypta, které založil slavný král Meni. Nad nimi se zdvíhaly v nevelké dáli pyramidy dalších králů, mezi nimiž vynikala svou výškou a zlatistým leskem stupňovitá pyramida, kterou postavil božský Imhotep pro krále Džosera. Dlouho jsem hleděl s rozechvěním a pýchou v srdci na tyto jedinečné stavby z kamene, obrovské a nezničitelné, věčné jako Egypt.

Tak jsme se dostali až k ústí kanálu, který spojuje Nil s jezerem Pajjom, jež dává zeleň Velké oáze s úrodnou půdou, kde král Amenemhet založil nové sídelní město Ictovej. Lodníci stáhli plachtu a dvě řady černých otroků vtáhly naši loď lanem do přístavu.

Králův posel převzal můj dopis a vystoupil na břeh. Rozhodl jsem se přespat na lodi, tak jako při všech zastávkách na cestě, ale vzrušením jsem nezamhouřil oko.

Druhého dne ráno, sotva se rozbřesklo, dostavil se k mé lodi oddíl deseti mužů, jehož velitel mě

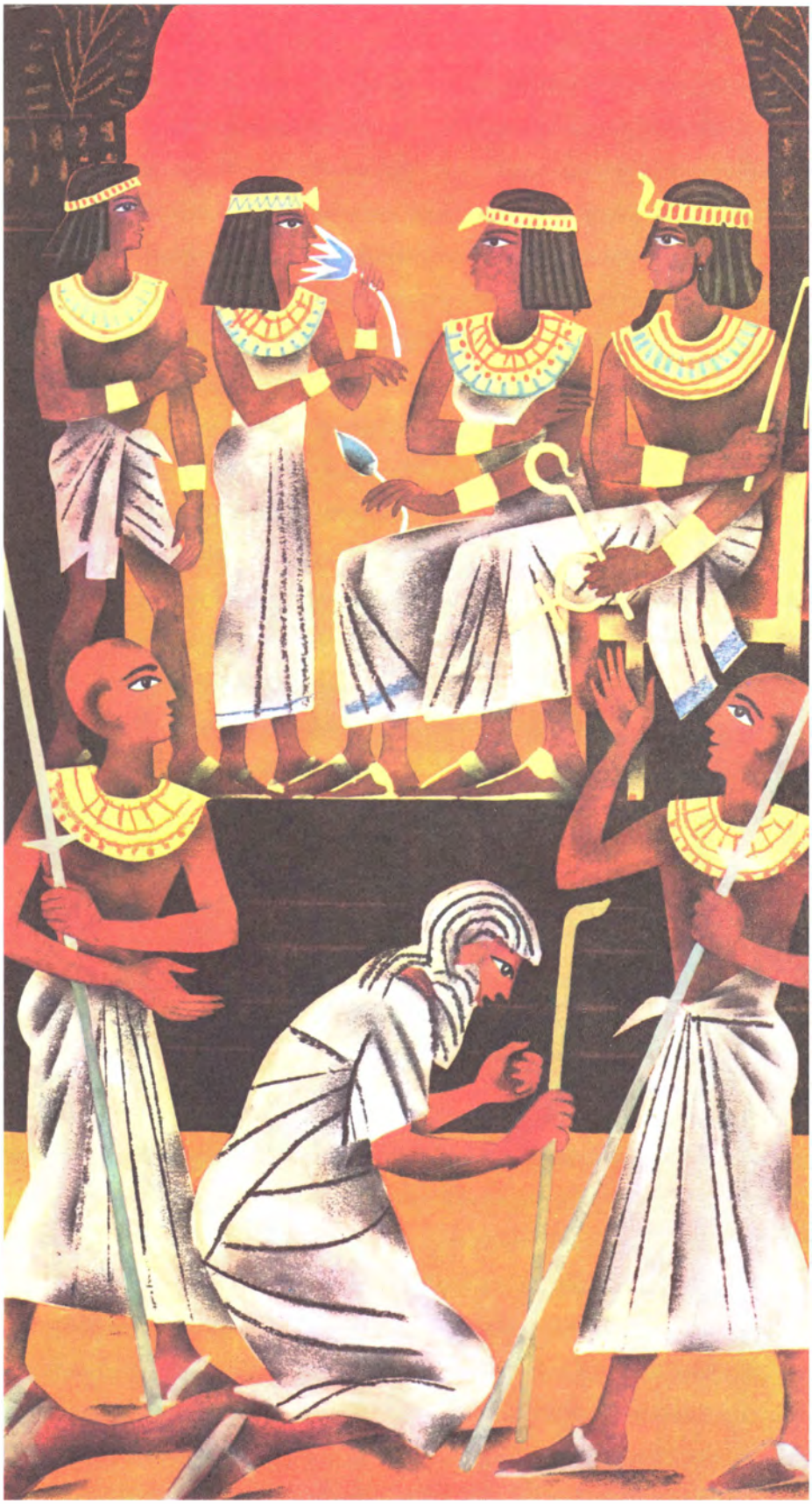

vyzval, abych se odebral do velkého králova domu ke slyšení. Když jsem tam v jejich doprovodu přišel, čelem jsem se dotkl země před sochami sfing u brány, kde čekali dva dvořané, kteří mě pak dovedli přes sloupové nádvoří do přijímací síně.

Spatřil jsem Jeho Veličenstvo na velkém trůně ve zlatém výklenku; na hlavě mělo zlatou čelenku v podobě kobry s jiskřícími drahokamy, na prsou drželo zlaté důtky skřížené se zlatou pastýřskou holí. Padl jsem na břicho před tímto bohem a byl jsem vzrušením celý bez sebe. Jeho Veličenstvo mě přívětivě oslovilo jménem, ale mé údy se třásly, mé srdce přestalo bít, má duše byla nepřítomná. Tu poručilo Veličenstvo jednomu z dvořanů, kteří stáli po stranách trůnu, aby mě zvedl a nechal promluvit.

„Tak ty ses vrátil!" řekl tento bůh, když mými rty neprošlo ani slovo. „Dlouho jsi putoval cizími zeměmi, útěk tě zmohl, zestárl jsi. Není tedy maličkostí, že budeš řádně pohřben, až dojdou k součtu tvé dny, a nikoli zahrabán do jámy Asijci. Ale nyní už nemlč. Odpovídej, když jsi byl osloven! Nemusíš se ničeho bát!"

Vědom si svých provinění promluvil jsem jako člověk, který má strach. „Co praví ke mně můj pán? Kéž bych mohl odpovídat! Je ve mně stejná úzkost, jako byla ta, která mě tehdy pohnala k útěku. Ať mi pomůže bůh! Hle, jsem před tebou, jemuž patří můj život. Ať Tvoje Veličenstvo jedná podle své vůle!"

Nato král pokynul kývnutím hlavy, aby přivedli královnu a královské děti. Když se tak stalo, obrátil se k nim a řekl: „Hle, Sinuhet se vrátil! Vypadá jako beduín ze země Asijců!"

Královna vykřikla překvapením a děti volaly jedno přes druhé: „To není on! To nemůže být Sinuhet, Syn sykomory, to je nějaký Simejet, Syn severního větru!" Král však pravil: „Je to skutečně on!"

„Kéž zůstane mezi námi náš služebník!" řekla vznešená králova choť. „Vždyť utekl jen ze strachu o tebe, můj pane, ať nemá z tebe strach!" A děti volaly: „Odměň nás tímto náčelníkem, pane!"

Jeho Veličenstvo pak řeklo: „Ať se nebojí, ať nemá strach! Bude zařazen mezi hodnostáře u mého trůnu, bude mým společníkem. O všechno je již postaráno!"

13. KAPITOLA
Poslední soud

Vskutku se mi dostalo milosti, v jakou jsem ani v skrytu srdce nedoufal. Velký je král Senvosret, ať žije věčně! Je dobrým bohem, je miláčkem boha slunce Rea, je odměňován bohem války Moncevem, má moc bohyně moru Sachmety, těší se lásce a ochraně všech bohů a bohyň, je živoucím Horem. Na jeho hlavě spočívá červená a bílá koruna Obou zemí Egypta, jeho ústy se živí celý Egypt, jeho nosem dýchá celý Egypt. Sluneční kotouč září, když si to on přeje, nilská voda teče, když si to on přeje, a nebeský vzduch se dýchá, je ospravedlněný před svým otcem, je spravedlivý jako váha. Je skutečným bohem, který byl vítězem už v těle své matky. Je tím, kdo zkrotil všechno, kolem čeho krouží slunce, je pánem všehomíra.

Tento dobrý bůh Senvosret položil svůj oštěp a odložil svou sekeru: místo trestu mi udělil dary, místo hněvu mě zahrnul dobrem. Kéž na jeho hlavě věčně spočívají ochranné bohyně Obou zemí Egypta! Kéž koruna Horního Egypta pluje na sever a koruna Dolního Egypta na jih, aby je sjednotil svým slovem! Kéž ho bohové obšťastní svými dary a dají mu věčnost nemající hranic a nekonečnost nemající mezí! Sláva mu, mému pánu a bohu, i jeho vznešené manželce, paní všehomíra!

Není slov, jimiž bych mohl oslavit jeho velikost a moc. Není slov, jimiž bych mu mohl vyjádřit všechna svá dobrá přání a vyslovit svou vděčnost. Lze spočítat ptactvo na rybníku nebo ryby v moři, lze zvážit písek pouště?

Vyšel jsem tedy z přijímací síně, vrávoraje nikoli už strachem, nýbrž štěstím. Královské děti mi podaly ruce a zavedly mě k velké dvojité bráně, za kterou stál dům nejstaršího králova syna.

Byl to nádherný dům, velký a prostorný, s mnoha místnostmi a koupelnou. Všude se skvěly sochy bohů a obrazy z lovu v nilském houští, z válečných tažení a slavnostních průvodů. Místnosti byly vybaveny drahocennými křesly, stoly, židlemi, podnožkami a jinými mistrovsky zhotovenými věcmi. Truhlice byly plny oděvů z královského plátna a nádob s nejjemnějšími mastmi a drahými oleji. Bylo tam též množství služebnictva, kuchařů a jídlonošů, kteří dělali, co měli přikázáno. Navíc tam byli dvořané s vysokou hodností, jimž král uložil, aby plnili má přání.

Po dlouhé době mě tu opět oholili, ostříhali mi vlasy a vykoupali ve vlažné vodě s voňavkami. Když mě pak učesali, vypadal jsem o léta mladší, jako bych byl břímě věku zanechal v cizině. Natřeli mě jemnými mastmi a oleji, odložili můj šat beduína a oblékli mě do královského plátna. Noc jsem strávil na posteli a písek jsem přenechal těm, kteří na něm žijí.

Když jsem zaujal své místo mezi hodnostáři krále, byl mi přidělen dům, který patřil předtím

královu rádci a příteli. Byl to znamenitý dům a zařízen byl nábytkem z rukou obratných řemeslníků. Před ním byla překrásná zahrada s jezírkem, kolem něhož rostly tamaryšky a sykomory, z nichž některé byly vysázeny nově a jiné do ní přeneseny už vzrostlé.

V tomto domě a v této zahradě jsem pak žil obklopen péčí služebníků a zatížen jen nevelkými povinnostmi. Jídlo mi přinášeli z králova velkého domu třikrát čtyřikrát denně, nehledě k tomu, co mi posílaly královy děti.

Nic mi nechybělo a byl jsem šťastný.

Vrcholem královy dobrotivosti a milosti bylo však to, že se mi postaral o hrobku. Vždyť co je dočasný příbytek člověka na tomto světě, byť jakkoli krásný, proti jeho příbytku pro věčnost! Vždyť co je život člověka na tomto světě, byť jakkoli dlouhý, proti věčnému životu v Usirově říši!

Jednoho dne si mě dalo zavolat Jeho Veličenstvo a řeklo: „Přeji ti sto deset let života, Sinuhete, což je touhou všech smrtelných lidí! Jsi však už starý a nikomu není známo, kolik let mu do onoho počtu schází. Dal jsem ti proto včas připravit hrobku, ve které bude uschováno tvé tělo pro věčnost. Je to pevná hrobka, do které nepřítel nevnikne a kterou čas nezničí. Jdi a prohlédni si ji, Sinuhete! Má tvar pyramidy."

Nevěřil jsem svým uším, ačkoli královo slovo je boží pravdou. Pyramidy jsou přece vyhrazeny jedině králům a členům jejich rodin! Mám být skutečně pohřben mezi královými dětmi a tak jako

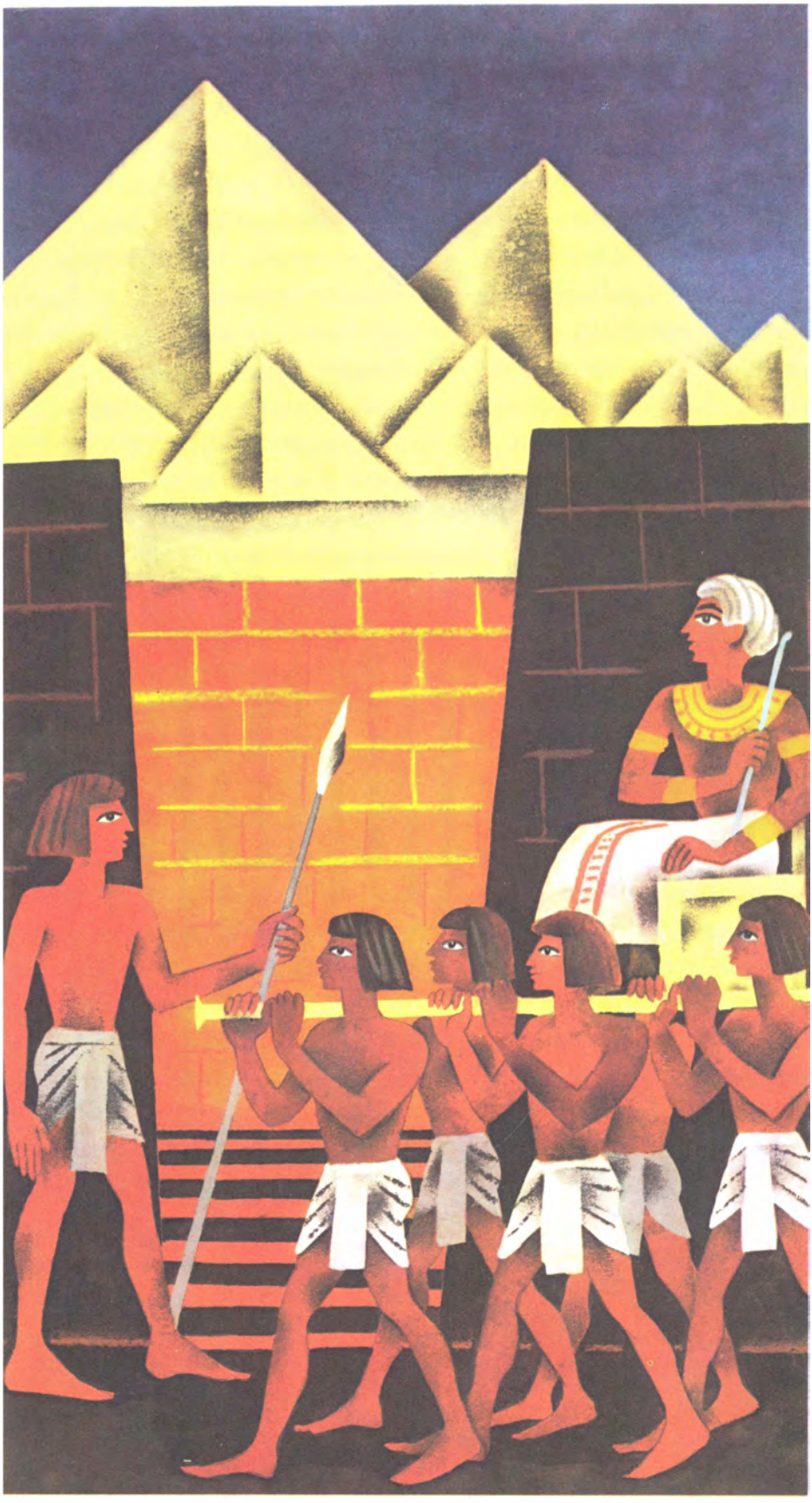

ony, poblíž vznešené královy manželky, ve stínu velké pyramidy krále? Bezodkladně jsem dal připravit nosítka a v doprovodu dvou kněží, pověřených obřady k poctě zemřelých, jsem se odebral do pouště mezi Ictovejí a Nilem, kde se prostíralo Město mrtvých.

Už zdaleka jsem spatřil bílou pyramidu krále Amenemheta a pak i jeho zádušní chrám a dlážděnou cestu, jež vedla k údolnímu chrámu na Nilu. Vystupovala z písečné pláně do výšky a zdála se obrovská, ačkoli byla o polovinu menší než velké pyramidy u Mennoferu. Jak mi řekli kněží, byla však přesto bezpečnější, neboť její pohřební komora se skrývala za spletí chodeb se zrádnými propadlišti a vchod do ní byl dokonale zamaskován. Nikdo o jeho místě nemohl podat svědectví: otroci, kteří jej k nepoznání zakryli vápencovými bloky, byli navěky umlčeni.

Pyramida krále Senvosreta stála o několik dostřelů šípem jižněji. Zářila stejnou bělobou leskléh vápence a byla stejně velká jako pyramida jeho božského otce, ale pohled na ni působil dojmem přeludu. U každé pyramidy krále byly menší pyramidy pro jeho nejbližší: někde jedna, u Chufevovy nebo Menkaureovy pyramidy tři, u pyramidy krále Pjopeje, který vládl bezmála sto let, dokonce čtyři. Avšak tuto pyramidu mého krále obklopovalo takových menších pyramid deset!

Moji průvodci se zastavili v domě představeného kněží Města mrtvých a v jeho doprovodu jsme pak prošli bránou v ohradní zdi, kterou střežili kopiníci. Za ní se objevila vnitřní ohradní zeď, která zakrývala pohled na dolní část královy pyramidy, kde bylo připraveno několik vchodů do pohřební komory, z nichž měl být použit jen jeden. Podle

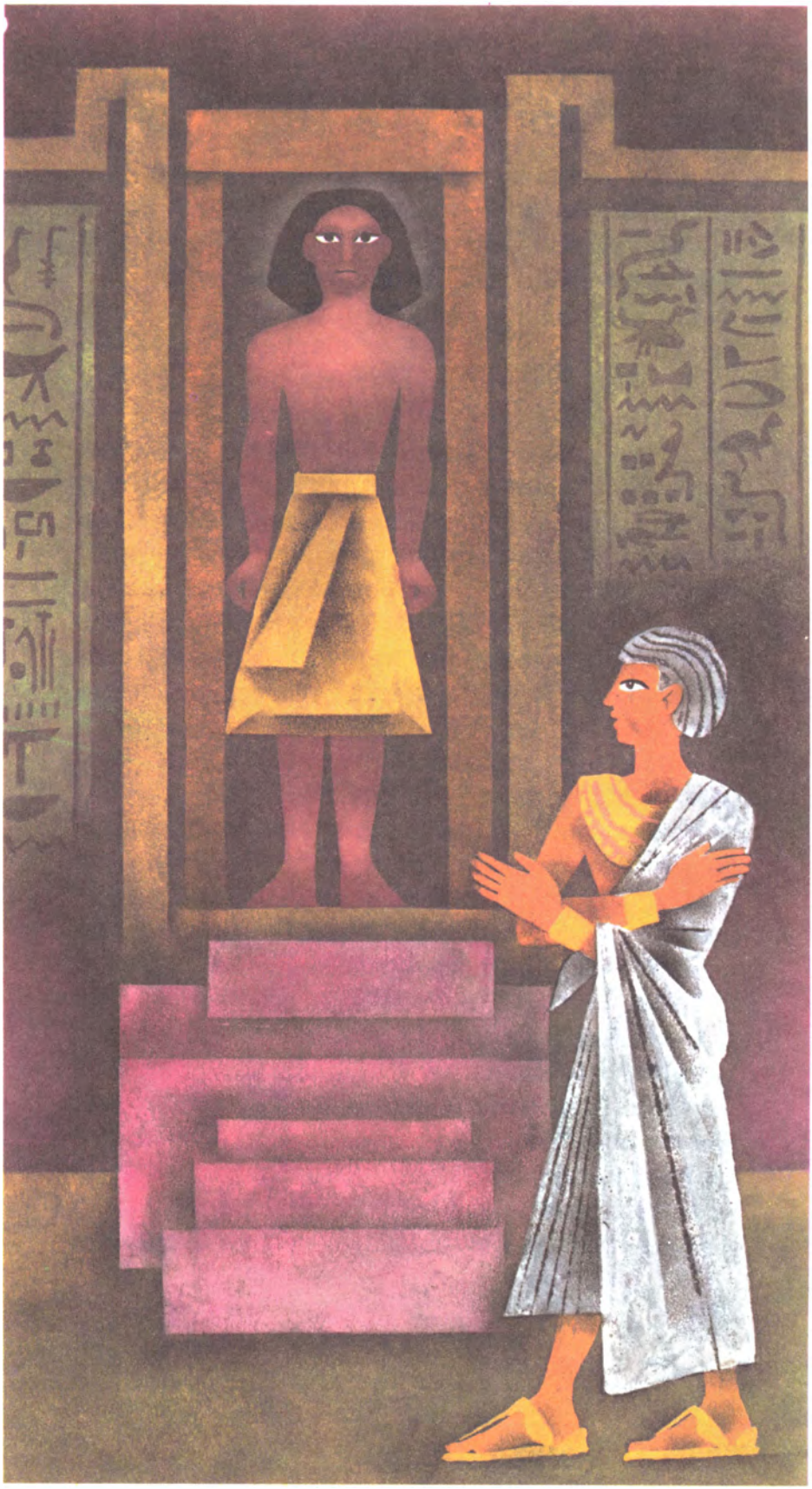

tohoto kněze byla tam i další důmyslná opatření proti bezbožným vylupovačům hrobek, avšak o nich se už nešířil. Obešli jsme pak jižní roh vnitřní ohradní zdi, kde stály tři malé pyramidy.

Na střední z nich představený kněží ukázal: „Tohle je krásné místo věčnosti, Sinuhete, jež určilo Jeho Veličenstvo tobě. Sestup dovnitř a potěš se jeho nádherou!"

Vzal jsem olejovou lampu, jež stála rozsvícená ve výklenku u vchodu, a sestoupil jsem tedy do své hrobky. Schody vedly příkře do hloubky a stěny kolem nich se leskly, jak byly jemně vyhlazeny. Končily před dveřmi prostorné předsíně, kterou pokrývaly malby a nápisy. Na každé z jejích stran se temněly otvory dalších dveří: boční vedly, jak jsem se přesvědčil nahlédnutím, do místnosti pro pohřební výbavu a střední do pohřební komory.

Prošel jsem středními dveřmi a stanul jsem v úžasu. Strop této komory byl celý pozlacený a pokrytý modrými hvězdami. V blikavém světle lampy jsem spatřil sarkofág. Když jsem přistoupil blíže, zjistil jsem, že je vytesaný z jediného kusu zlatistého křemence a zapuštěný do podlahy. Na jeho rozích byly obrazy ochranných bohů čtyř světových stran, na podélných stranách obrazy bohyně Esety s rozepjatými křídly. Víko sarkofágu, jež bylo rovněž z křemence, stálo opřeno o stěnu. Zde bude tedy uložena rakev s mým balzamovaným tělem, a až se nade mnou uzavře toto víko, budu už v říši mrtvých . . .

Mezitím se mé oči přizpůsobily podzemnímu temnu, takže jsem začal rozeznávat nástěnné

malby a nápisy. Procházel jsem nedočkavě místnostmi, pohlédl jsem zběžně na tu, pak na onu stěnu, až jsem se konečně uklidnil. Než jsem se však mohl soustředit k jejich pozorné prohlídce, spatřil jsem najednou sama sebe. Ve výklenku stála moje socha v životní velikosti a jako živá, se slavnostní černou parukou a dlouhou ozdobnou suknicí ze zlata! S mým jménem a s věnovacím nápisem mého krále . . .

Když jsem se vzpamatoval, začal jsem prohlížet malby a nápisy. Byly tu výjevy z mého života, z mých válečných tažení, z mých cest po poušti, z mé vlády v Recenu, z mého přijetí u krále. Byly tu obrazy všech druhů jídel a nápojů, které si mohl můj duch kdykoli oživit, aby netrpěl žízní a hladem. Byl tu též opis královu rozkazu k mému návratu z ciziny i opis mého děkovného dopisu za jeho milost. Všechny tyto obrazy byly vytesány mělce do stěn a věrně vybarveny. A nevěděl jsem, co víc obdivovat: zda jejich množství a výstižnost, nebo dovednost jejich tvůrců.

Z celé této skvělé výzdoby hrobky mě však naplnil největším potěšením obraz mého posledního soudu. Bůh mrtvých Anup v podobě člověka se šakalí hlavou mě tam přiváděl před váhy bohyně spravedlnosti a práva Maaty. Na jedné misce leželo její péro, na druhé mé srdce, a mé srdce nebylo shledáno lehčím! Tak to též zapsal bůh Thovt s ibisí hlavou na papyrus, a nepředal mě obludné požíračce duší Amemaitě, nýbrž mě předvedl před boha Usira, aby mě přijal do své podsvětní říše.

Na vlastní oči jsem tam viděl, že jsem byl ospravedlněn a určen pro věčný život. Co jsem si jako smrtelný člověk mohl víc přát?

14. KAPITOLA
„Blažený, kdo v rodné zemi . . .“

Můj život spěl ke konci a spíš než vpřed hleděl jsem dozadu. Plnil jsem své povinnosti jako králův rádce, vždyť stařec může být užitečný pouze svými zkušenostmi. Zvážení svých rad jsem přenechával mladším, rozhodování patřilo králi. Jako vždy byla jeho slova správná a neomylná: byl přece bohem, ve kterém sídlil rozum Obou zemí a všeho pod sluncem.

Jeho Veličenstvo mě volalo k sobě nepříliš často, aby mi popřálo klid, a na moje mínění se ptalo pouze ve věcech Asijců, o nichž jsem věděl více než jiní. Přítomen býval jeho nejstarší syn, jenž nesl jméno svého děda a byl spoluvládcem Jeho Veličenstva. Vynikal bystrostí ducha i odvahou srdce, takže jsem si byl jist, že až jednou vystoupí božský Senvosret na obzor a splyne tam s bohem Reem, bude velký trůn Egypta i nadále neotřesitelně pevný a jeho moc nepozná hranic.

Mé srdce naplňovala vděčnost za všechna dobrodiní, jimiž mě zahrnulo Jeho Veličenstvo. Darovalo mi jedinečnou hrobku v podobě pyramidy, což se přede mnou nestalo žádnému člověku, jenž nepocházel z královského rodu. Slíbilo mi slavnostní pohřeb s hudebníky a zpěváky v průvodu kněží, rozhodlo se postarat o balzamování mého mrtvého těla a zaplnění mé hrobky vzácnou výbavou pro věčnost. Věnovalo statek

s polnostmi pro oběti u mé hrobky a ustanovilo k jejich konání zádušního kněze. Tisíce jiných důkazů své přízně mi projevilo od mého návratu do Milované země.

Jen nepatrně jsem se mohl za to vše Jeho Veličenstvu odvděčit. Přivedl jsem pod jeho žezlo zemi Recen, a to pouhým slovem svému nejstaršímu synovi, aniž ji bylo nutné dobývat zbraní. Jinak celá má odměna spočívala v službě v jeho poradní síni a v potěšení, jež jsem působil jeho vznešené manželce a dětem vypravováním o tom, co jsem viděl a zažil.

Opravdu blaženě jsem dožíval své dny. Má mysl byla klidná jako nebe po prudké bouři a mé srdce bylo spokojeno. Vždyť jsem v celém svém životě nikomu neublížil a konal jsem jiným jen dobro.

Byl jsem blažený jako člověk, jemuž se splnilo vše, po čem toužil. Žil jsem v rodné zemi, kde stála moje kolébka a kde stál nyní i můj hrob, v němž jsem se měl s rodnou zemí spojit.

A protože můj odchod se přiblížil, sepsal jsem toto vypravování. Já, Sinuhet, hodnostář a přítel krále Senvosreta, jeho vždy milovaný průvodce a společník, ospravedlněný pro věčnost.

ZÁVĚREM

„První dobrodružný román“

Zní téměř neuvěřitelně, že tak prastaré dílo, jako je Sinuhetovo vypravování, *se zachovalo v opisu z doby svého vzniku, tj. z konce 20. století př. n. l., a navíc že se zachovalo úplné. Jen pro srovnání: z Homérových eposů* Íliady *a* Odysseie, *které jsou o víc než tisíc let mladší, známe ze starověku jen zlomky; úplné jejich opisy pocházejí až z 10. a 11. století n. l. (tzv. benátské manuskripty „A" a „B"). Z řeckých klasických dramat z 5. století př. n. l., jichž známe podle titulů a zpráv přes tisíc, se zachovalo kromě zlomků necelých padesát. Kompletní text Vergiliovy* Aeneidy, *jež vznikla v letech 29—19. před n. l., známe až ze 4.—5. století n. l. (tzv. vatikánský kodex č. 3225). A co se týče* Eposu o Gilgamešovi, *nejúplnější jeho opis pochází ze 7. století př. n. l., přičemž víc než třetina veršů v jeho konečné verzi chybí. Ze Sinuhetova spisu nechybí ani řádek!*

O Sinuhetovi a jeho spisu se přes dvě tisíciletí vůbec nevědělo. Příčinou toho bylo, že starověký Egypt vymizel po svém zániku takřka beze stopy z povědomí lidí. Jen matně byly známy jeho stavební památky; z nich vlastně jen pyramidy a obelisky, neboť ty se skutečně nedaly přehlédnout. Nic se však nevědělo o jeho dějinách, o jeho kultuře, o jeho literatuře; výjimku z toho představovalo jen to málo, co o něm stálo v bibli

a u „otce historie" Hérodota. Jazyk starých Egypťanů byl mrtvý a na rozdíl od řečtiny a latiny i zapomenutý; jejich písemné památky neuměl nikdo přečíst. Tak tomu bylo až do roku 1822, kdy po neúspěšných pokusech mnohých badatelů rozluštil dvaatřicetiletý Francouz J. F. Champollion egyptské hieroglyfy a s nimi i dva jiné druhy egyptského písma, hieratické a démotické. Teprve potom, po další svízelné práci, mohl být sestaven slovník staré egyptštiny, její gramatika atd. a specializovaní odborníci mohli porozumět tomu, co staří Egypťané vytesali ve svém písmu na zdi chrámů, co namalovali na stěny hrobek, co napsali štětečkem na papyrus. A také přeložit to do dnešních jazyků a zpřístupnit to všem, kdo dovedou číst latinku, alfabetu a azbuku.

Sinuhetovo „vypravování" bylo pak zpřístupněno veřejnosti poměrně brzy: už první generaci egyptologů, jež nastoupila po Champollionovi. Bezprostřední zásluhu o to měl především Němec R. Lepsius, který na své výpravě do Egypta v letech 1842—1845 objevil papyry s jeho textem a pak je publikoval v šestém svazku díla Památky Egypta a Núbie *(1849—1859). Texty na těchto papyrech (tzv. berlínských č. 3022 a 10499), napsané hieratickým písmem, identifikoval potom Francouz F. Chabas, který je též zčásti přeložil a roku 1863 vydal. Vyvolal tím nemalé překvapení: až do té doby se mělo za to, že Egypťané pěstovali jen náboženskou a naučnou literaturu, neboť prý byli „příliš vážní", aby se zabývali tvorbou pro pouhé potěšení čtenářů. Roku 1906 vydal už úplný překlad tohoto díla Francouz G. Maspero pod názvem* Sinuhitovy paměti, *roku 1909 pak Angličan A. H. Gardiner pod názvem* Sinuhetovo

vypravování, *jež doplnil později obsáhlými* Poznámkami k Sinuhetovu příběhu, *roku 1915 Rus B. A. Turajev pod názvem* Vyprávění Egypťana Sinucheta. *Postupně překlady přibývaly a s pokrokem egyptologie se zlepšovaly. Vynikly mezi nimi zejména překlady A. Ermana do němčiny (1923), G. Lefebvra do francouzštiny (1949), E. Brescianiové do italštiny (1969), I. M. Korostovceva a I. G. Livšice do ruštiny (1973, 1979). Byly přeloženy též všechny jeho úryvky i dlouhé opisy na vápencových destičkách čili ostrakách, z nichž největší (tzv. oxfordský o rozměrech 88,5 × 31,5 cm) s téměř úplným textem z dob 20. dynastie vydal roku 1952 J. W. B. Barns. Dosud se podařilo objasnit, až na dvě nebo tři výjimky, celý text tohoto spisu se všemi básnickými metaforami i se všemi odbornými výrazy. Nejrozšířenější standardní překlad představuje dnes* Sinuhetův příběh *od Američana W. K. Simpsona v* Literatuře starého Egypta *z roku 1972 (Yale University Press).*

Český čtenář se mohl seznámit se Sinuhetovým vypravováním ve své mateřštině už roku 1912: vydal je zakladatel naší egyptologie František Lexa pod názvem Vypravování o životě Sinuhově. *Později je přepracoval pod názvem* Vlastní životopis Sinuhetův *a vydal v* Beletristické literatuře staroegypstké *roku 1923. Úryvky z něho publikoval v novém překladu Zbyněk Žába roku 1968 v práci* Tesáno do kamene, psáno na papyrus. *Nejnovější úplný jeho překlad z egyptského originálu vydal roku 1982 v 6. čísle časopisu* Nový Orient *Břetislav Vachala pod názvem* Vyprávění Egypťana Sinuheta.

Tolik tedy o cestě tohoto díla ze zapomenutí

pod troskami starého Egypta k dnešnímu čtenáři. Nyní si všimněme několika otázek, jež jsou s ním spojeny, a především jeho historického pozadí.

Když vzniklo Sinuhetovo vypravování, prožíval Egypt už druhé období své starověké slávy, jež nazýváme (podle Lepsiuse) Střední říší, a vládla v něm (podle egyptského historika Manehta) v pořadí už dvanáctá dynastie králů. Tehdy měl Egypt víc než tisíc let své dějinné cesty za sebou.

Začátek egyptských dějin se klade do doby kolem roku 3000 př. n. l. (s možnou odchylkou ± 150 let), kdy podle tradice spojil král Meni Obě země, tj. Horní a Dolní Egypt, v jedinou říši a založil na jejich rozhraní, asi pětadvacet kilometrů jižně od dnešní Káhiry, hlavní město Mennofer (Řeky zvané později Memfis). Po něm vládlo asi šestnáct králů ze dvou dynastií, kteří upevnili jednotu země a zvětšili svou moc válečnými výpravami. Už tehdy se vyvinuli egyptští králové v absolutní vládce, kteří si své postavení posvětili i nábožensky, takže se stali nakonec zosobněnými bohy. Současně s tím se egyptská společnost rozdělila na propastně rozdílné třídy a kasty, přičemž lidové masy byly zbaveny všech politických práv. Státní moc vykonávali králové prostřednictvím hodnostářů, kteří měli k dispozici výkonný vojenský a administrativní aparát; ideologicky ji zajišťovali kněží svými náboženskými učeními. Je však třeba říci, že egyptský stát měl kromě své represivní funkce, tj. držet na uzdě podmaněné lidové masy, od počátku též významnou hospo-

dářskoorganizační úlohu. Jejím hlavním obsahem bylo ústřední řízení zavlažovacích prací na Nilu a vytváření státních rezerv obilí pro roky neúrody.

Dobu vlády prvních dvou dynastií nazýváme archaickou. Na základech, které se tehdy vytvořily a které sahaly zčásti až do předhistorické doby, vznikla pak Stará říše (asi 2700—2270 př. n. l.). Začala vládou 3. dynastie, jejíž zakladatel Džoser si dal postavit u dnešní vesnice Sakkáry první pyramidu, zatím ještě jen stupňovitou. Za 4. dynastie vyrostly v Egyptě největší a nejproslulejší pyramidy, které dostaly už podobu pravidelného jehlanu: Snofrevova severní a jižní u Dášúru, Chufevova (Cheopsova) Velká pyramida u Gízy, Chafreova (Chefrénova) v jejím sousedství, Menkaureova (Mykerinova) v její blízkosti. Králové 5. a 6. dynastie si dali postavit pyramidy u Sakkáry a nedaleko Abúsíru. Všechny tyto oblasti leží na západním břehu Nilu a tvořily kdysi pohřebiště hlavního města Mennoferu. Jak známo, pyramidy byly hrobky nebo náhrobky egyptských králů, jež měly navěky zabezpečit neporušenost jejich mumifikovaného těla a ochránit jejich drahocennou pohřební výbavu, kterou potřebovali podle víry Egypťanů pro život na onom světě. U svých pyramid si dávali králové stavět menší pyramidy pro manželky a příslušníky rodiny; navíc ještě chrámy a různá zařízení pro potřeby svého kultu. Tyto kolosální stavby jsou dodnes (přes dávné vyloupení a v mnoha případech i povrchové zchátrání) dokladem nesmírné moci egyptských králů a zároveň nesmírného ujařmení lidových mas, které je musely postavit jako státní a náboženskou povinnost.

Starou říši nám však nepřipomínají jen pyrami-

dy. Zachovaly se z ní skvělá sochařská díla, nádherné a barvami dodnes zářící malby, vynikající výtvory odborné a naučné literatury; rovněž náboženská literatura té doby má vysokou uměleckou hodnotu. Nápisy dokumentují velký územní rozmach Egypta i jeho vnitřní upevnění. Tím překvapivější a dosud neobjasněné je, jak se tato říše náhle zhroutila. Snad tu sehrály úlohu dynastické spory, snad náboženské rozepře, pravděpodobně též lidové vzpoury, jež byly reakcí na nesnesitelná břemena. Jisté je jen tolik, že po tomto prvním období starověké slávy upadl Egypt na více než čtvrt tisíciletí do zmatků a vnitřních válek, za nichž se jako stát rozpadl.

Z těchto neblahých poměrů, kdy vládlo v Egyptě podle pramenů asi 150 králů zařazovaných do 7. až 10. dynastie, vyvedl zemi vládce hornoegyptského Vesetu (Théb) Mentuhotep I. zakladatel 11. dynastie. Jeho vládou začala doba Střední říše (asi 2070—1790 př. n. l.), ke které patří i 12. dynastie. Zatímco Mentuhotep I. a jeho dva stejnojmenní nástupcové sídlili ve Vesetu (dnešním Karnaku a Luxoru), Amenemhet I., zakladatel 12. dynastie, přenesl své sídlo na sever, kde založil mezi Fajjúmskou oázou a Nilem nové hlavní město, jež nazval Ictovej („To, jež drží Obě země"). Po Menhotepovi I. zbyly zejména trosky zádušního chrámu v dnešním Dér el-Bahrí (na levém břehu Nilu proti Karnaku), po Amenemhetovi I. a jeho sedmi dynastických nástupcích zbytky pyramid u Lištu, Dášúru, Illáhúnu a Mazgúny. Hlavní město Ictovej (Řeky zvané později Akanthos), zmizelo však z povrchu země, takže se je nepodařilo ani přesně lokalizovat. Naproti tomu se zachovaly dosti podrobné zprávy o vladař-

ských činech panovníků, kteří v tomto městě sídlili, zejména dalších dvou Amenemhetů a tří Senvosretů: pečovali o hloubení zavlažovacích kanálů a zúrodňování rozsáhlých pouštních oblastí, vedli též úspěšné válečné výpravy (zejména Senvosret III.). A hlavně se zachovaly výtvory tehdejších sochařů, malířů, básníků a autorů naučných spisů, jež se svou úrovní rovnají dílům Staré říše a namnoze ji i překonávají. Navíc se zachovala první díla světové literatury, jež můžeme zařadit do oboru beletrie. Mezi nimi i Sinuhetovo „vypravování".

A protože nás tato doba nyní nejvíc zajímá, na chvíli se u ní zastavíme. Král Amenemhet I., jehož smrtí začíná Sinuhetův spis, nastoupil na trůn kolem roku 2000 př. n. l., a to po krátké vládě Mentuhotepa III., na jehož dvoře zastával úřad cateje, *tj. po našem asi prvního ministra. Jak se zmocnil trůnu, nevíme; dynastický nárok na něj neměl. Měl však kromě své vysoké funkce vrchní velení nad armádou, jež čítala 20 000 mužů, a tak si to dovedeme domyslet. Vládl asi 30 let a ukázal se trůnu hoden: dovršil sjednotitelské úsilí Mentuhotepa I., potřel odstředivé tendence, účinně zreorganizoval státní správu a zajistil hranice Egypta proti nájezdníkům z Asie řetězem pevností, zvaným „Králova zeď". V zájmu plynulého přechodu královské moci jmenoval svého syna Senvosreta asi ve dvacátém roce vlády spoluvládcem. Zatímco začátek vlády Amenemheta I. nebyl snad úplně legální, její konec byl zcela nelegální: zahynul jako oběť spiknutí, jež vzešlo z jeho harému a z podnětu jedné z jeho vedlejších manželek, která se snažila dosadit na trůn svého syna místo legitimního nástupce Senvosreta. Avšak*

Senvosret, který byl právě na válečném tažení proti vetřeleckým kmenům z dnešní Libye, se o zavraždění svého otce včas dozvěděl, vrátil se do Ictoveje a trůn si uhájil. Se spiklenci se vypořádal tak, že si ho už nikdo netroufal ohrozit na životě. Vládl asi 45 (nebo podle Turínského papyru 35) let, a to po všech stránkách úspěšně. Jeho dobu nám dodnes připomíná Bílá kaple v Karnaku s vynikající reliéfní výzdobou, a zejména jeden z obelisků, které dal vztyčit na paměť třicátého výročí nástupu na trůn před chrámem boha slunce Rea v Onu (Héliopoli, dnešní severovýchodní čtvrti Velké Káhiry). Zachovalo se též několik jeho trůnních soch a také portrétních soch v netradičním pojetí, jež ho zobrazují jakoby v zamyšlení. Pro svůj věčný odpočinek si dal postavit pyramidu na ictovejském pohřebišti u dnešního Lištu, asi 65 kilometrů jižně od Káhiry, poblíž pyramidy Amenemheta I. Rozměry jí určil poměrně skromné: základna měřila 105krát 105 metrů (200 krát 200 egyptských loktů) a výška asi 61 metrů, což představuje sotva poloviční rozměry Velké pyramidy krále Chufeva u Gízy. Její vchod dal pečlivě zamaskovat přistavěnou kaplí a pohřební komoru vytesat do takové hloubky, že ji zalila spodní voda prosakující z Nilu, takže se do ní dosud nikdo z archeologů nedostal. Čím však vynikala nad ostatními pyramidami, bylo její příslušenství: tvořilo je kromě obvyklých kultovních staveb celkem deset satelitních pyramid. Žádný egyptský král si jich před ním ani po něm nedal postavit tolik.

Stejně úspěšní jako Senvosret I. byli i jeho čtyři nástupci: Amenemhet II., Senvosret II. a III. a zejména Amenemhet III., za jehož vlády dosáhl Egypt neobyčejného vnitřního rozkvětu. Situace

se změnila za Amenemheta IV., kdy začali pronikat do země asijští kočovníci, které nazývají historické prameny Hyksósy (z egyptského hik--chosevet, *resp.* hik-šose, *tj. „vládcové cizích hornatých [pouštních] zemí"). Za slabé vlády královny Sebeknofrury, někdy kolem roku 1790 př. n. l., přelily se mohutné vlny těchto kočovníků přes „Královu zeď" a vyvrátily Střední říši.*

Trvalo bezmála dvě století, než se hornoegyptským vládcům z Vesetu (Théb), kteří si zachovali jistou nezávislost, podařilo soustředit síly k osvobozovacímu boji a po bitvách s proměnlivými výsledky nakonec Hyksósy vyhnat. Teprve potom se zaskvělo třetí velké období slávy starého Egypta: Nová říše (asi 1580—1090 př. n. l.). Byla to doba vlády 18. dynastie se čtrnácti panovníky, ke kterým patřila mírumilovná Hatšepsovet, úspěšný válečník Thutmose III., velký stavebník Amenhotep III., náboženský reformátor Achnaton a dnes stejně proslulý jako tehdy bezvýznamný Tutanchamon. Byla to také doba osmi panovníků 19. dynastie, mezi nimi Setchiho I. a Ramesse II., za jejichž vlády dosáhl mocenský i hospodářský a kulturní rozmach Egypta vrcholu, což dodnes dosvědčují jak literární a výtvarná díla, tak pozůstatky jejich kolosálních staveb v Karnaku a Luxoru i na jiných místech Egypta. Ale byla to též doba deseti panovníků 20. dynastie, z nichž poslední, Ramesse XI., přenechal královskou moc kněžím vesetského chrámu boha Amona. Velký trůn Egypta se pak změnil ve velekněžské křeslo a rozdrobený Egypt v pouhý zeměpisný pojem.

Pozdní doba, jak nazýváme období po zániku Nové říše, zahrnuje 21. až 30. dynastii (asi 1090 až

332 př. n. l.). Tehdejší panovníci sídlili v různých městech Dolního Egypta a v hornoegyptském Vesetu; většinou se ani nesnažili obnovit jednotu země. Načas ovládli Egypt Asyřané, na čas Núbijci a dvakrát Peršané. S perskou nadvládou (nebo spíš krutovládou) skoncoval roku 332 př. n. l. Alexandr Veliký, kterého uvítali Egypťané jako osvoboditele a korunovali za krále. Po něm (a dvou jeho formálních nástupcích) vládla v Egyptě téměř tři století dynastie, kterou založil Alexandrův vojevůdce Ptolemaios. Za prvních tří jejich panovníků stal se Egypt opět velmocí prvního řádu a jeho nové hlavní město Alexandrie významným kulturním střediskem. Nakonec však nevydržel konfrontaci s neustále sílícím Římem. Po porážce a sebevraždě poslední královny z dynastie Ptolemaiovců, známé Kleopatry (VII.), se stal roku 30 př. n. l. Egypt kořistí římské říše.

Po ovládnutí Egypta Římany jeho starověké dějiny skončily. Změnil se jeho vládní systém, změnilo se jeho společenské zřízení, zanikla znalost hieroglyfického i hieratického písma; nakonec i jeho dva a půl tisíce starých bohů ustoupilo bohu křesťanskému. A když ho na císařích z Byzance dobyl v letech 640—642 n. l. kalifův vojevůdce Amr Ibn al-Ás, změnil se i etnicky: stal se arabskou zemí a zvítězil v něm islám. Přímí potomci starých Egypťanů žijí však v Egyptě dodnes. Jsou to křesťanští Koptové, kteří sice mluví arabsky, ale při bohoslužbách používají jazyka, jenž je poslední vývojovou fází staré egyptštiny. Mnozí si dokonce zachovali i vzhled svých dávných předků a v jejich čtvrtích si mnohdy připadáme jako mezi oživlými sochami a reliéfy staroegyptských umělců.

Mezi literárními památkami starověkého Egypta, zvláště Střední říše, zaujímá Sinuhetovo vypravování *jedno z nejvýznamnějších míst. Jak už bylo řečeno, patřilo k nejrozšířejnějším dílům své i pozdější doby; zároveň také k umělecky nejhodnotějším. Je proto samozřejmé, že soustředilo na sebe zájem nejen egyptologů, ale i historiků literatury a čtenářů. Vyvolalo též spoustu otázek. Především, byl Sinuhet skutečně žijícím člověkem? Jestliže ano, byl také autorem tohoto „vypravování"? Jestliže ne, kdo je tedy sepsal? Ale tak či onak: co je v tomto díle pravda a co autorský výmysl, do jaké míry se v něm odráží historická skutečnost? Co dalo podnět k jeho vzniku? Mělo své předchůdce? A tak dále až po otázku dnešních literárních vědců: k jakému druhu literatury se má zařadit?*

„Sinuhetův příběh se považuje většinou za vylíčení víceméně skutečných dobrodružství egyptského dvořana, opsaných z nápisu v jeho hrobce," říká ve výše uvedené práci W. K. Simpson. Poněkud jednoznačněji tvrdil u nás F. Lexa: „Životopis Sinuhetův byl původně autobiografií, určenou pro Sinuhetovu hrobku." Podle toho Sinuhet nemusel být nutně autorem svého vypravování, ale o jeho fyzické existenci nebylo pochyb. Jenže — a dejme slovo opět W. K. Simpsonovi: „Dosud se ovšem nenašla žádná stopa po reálně existujícím Sinuhetovi, a to ani na nápisových reliéfech v nějaké hrobce, ani na soše nebo stéle."

„Autora tohoto spisu neznáme," shrnuje převládající názory v už zmíněné práci Z. Žába. „Lze však mít za to, že pokud byl Sinuhet skutečně historickou osobou, mohl být sám i autorem díla, neboť je psáno v první osobě a má formu životo-

pisu. Naproti tomu však vybroušená forma tohoto díla, které je jednou z nejkrásnějších literárních památek starého Egypta, by spíše svědčila pro ruku zvyklejší vládnout perem, než si představujeme u šlechtice, který měl titul knížete a králova druha a který byl vedle své vysoké funkce v královském harému též správcem vládcových statků . . . Formou napodobuje tato povídka životopisy velmožů tak dokonale, že bychom se mohli téměř domnívat, že jde o opis biografického nápisu z velmožovy hrobky."

Zda tedy Sinuhet skutečně existoval, nevíme; tím spíš nevíme, zda byl sám autorem svého „vypravování". Vyskytly se pokusy připsat autorství tohoto díla básníkovi jménem Achtoj, který napsal politicko-tendenční spis Naučení, jež dal . . . zemřelý král Sehetepjebre, syn Reův Amenemhet (I.) jako „Poselství pravdy" svému synu (Senvosretovi I.), *jímž zprošťoval tohoto svého syna, jenž byl jeho spoluvládcem a designovaným nástupcem, z případného obvinění z účasti na Amenemhetově zavraždění. Totožnost těchto autorů se však ukázala neprůkaznou. Vysoce umělecká úroveň Sinuhetova „vypravování" není ovšem sama o sobě argumentem proti Sinuhetově skutečné existenci. Známe z historie nemálo příslušníků vysoké šlechty, ba i panovníků, kteří dokonale vládli perem; také mnoho vysoce postavených osob, kteří si své paměti nebo jiné spisy dali upravovat odborníky na vyjadřování. Dokonce ani skutečnost, že se nenašla Sinuhetova hrobka, resp. dobový nápis s jeho jménem, nemusí vyvracet možnost jeho existence. Do dvacátých let našeho století jsme například nevěděli ani o existenci krále Tutanchamona. Egyptská ze-*

mě zdaleka ještě nevydala všechna svá tajemství . . .

Ať už byl autorem Sinuhetova vypravování kdokoli, lze předpokládat, že jak tento spis, tak i Achtojem sepsané „naučení" vzniklo z podnětu krále Senvosreta I. „Pokud pochází tento (Sinuhetův) spis z doby Senvosretovy vlády, což je velmi pravděpodobné, neboť je tu Amenemhetův nástupce neustále vychvalován," píše Z. Žába, „pak je podle mého názoru možné, že i toto dílo bylo inspirováno Senvosretem. Myslím, že by se jinak žádný spisovatel z doby 12. dynastie neodvážil prozrazovat to, co bylo nepochybně státním tajemstvím. Dílo mělo, jak soudím, i touto formou Senvosreta očistit." Učinilo tak nenápadně a přesvědčivě: právem se proto řadí k nejlepším politicko-propagačním spisům, a to nejen své doby.

Nakolik je Sinuhetův příběh fikcí a nakolik popisem skutečných příhod, samozřejmě rovněž nevíme. Není to však příliš důležité; mnohem důležitější je, že věrně zachycuje historické i geografické reálie. Dokonce už líčení prožitků svědčí o autentičnosti; například na slova „takhle chutná smrt" by stěží přišel někdo, kdo nezažil útrapy ze žízně na poušti. Jak víme z jiných dokumentů, král Amenemhet I. byl zavražděn tak, jak se uvádí v tomto spise; jak víme z nápisů v hrobce manželky krále Senvosreta I., jmenovala se skutečně Nofret; jak víme z archeologických výzkumů, na východních hranicích Egypta existovala opravdu soustava pevností, jež se jmenovala „Králova zeď". Vykopávky potvrdily též rozsáhlé obchodní styky tehdejšího Egypta s Palestinou; v Libanonu nakupovali Egypťané cedrové dřevo a oleje, v By-

blu („Kepenu") měli obchodní osadu a svatyni atd. Pozoruhodné jsou i zmínky o asijských usedlých a kočovních kmenech, jež byly povětšině amorejského původu, které časem natolik zesílily, že prorazily „Královu zeď" a ovládly velkou část Egypta. O tomto vpádu („Hyksósů") není ovšem v Sinuhetově vypravování zmínka; došlo k němu až téměř o dvě století později. Stejně tak není v tomto spise zmínka o jízdě; koně za Střední říše Egypťané ještě neznali. To všechno (a mnohé jiné) dává za pravdu F. Lexovi, že „tato literární památka je historickým dokladem prvního řádu".

V celém Sinuhetově „vypravování" se nenajde nic, pokud jde o staroegyptské reálie, co by nebylo v souladu s jinak zjištěnými skutečnostmi, resp. co by jim odporovalo. Jedinou výjimku představuje poněkud chlubivá Sinuhetova zmínka, že král mu dal postavit pyramidu, což zarazilo už první překladatele. Pyramidy byly totiž výhradně hrobky králů a příslušníků jejich rodin. Jiní Egypťané. včetně nejvyšších hodnostářů, byli pohřbíváni do hrobek odlišného typu, do tzv. mastab, jejichž nadzemní část neměla tvar jehlanu, nýbrž protáhlého hranolu. Na hrobce si dávali všichni, kteří něco znamenali, svrchovaně záležet. Stavěli si ji podle svých možností už od raného věku, a to snad solidněji a honosněji než obytné domy, neboť podle jejich náboženských představ byla to „obydlí pro věčnost" a nikoli jen pro krátký život na tomto světě. Považovalo se za nejvyšší projev panovníkovy přízně, jestliže věnoval některému hodnostáři hrobku; vždy to byla ovšem hrobka typu mastaby. Jak se však ukázalo při výzkumech areálu pyramidy Senvosreta I.,

prováděných newyorským Metropolitním muzeem v letech 1908—1934 pod vedením A. M. Lythgoe a A. C. Macea, dal tento panovník postavit proti všem zvyklostem u své pyramidy poblíž dnešního Lištu celkem deset satelitních pyramid. Není známo, že by měl tolik manželek nebo dcer (jak předpokládá britský egyptolog I. E. S. Edwards); podle nápisů byly z nich identifikovány jen pyramidy jeho hlavní manželky Nofrety a dcery Itakejty. Zbývajících osm těchto pyramid je anonymních. Co když jednu z nich věnoval Senvosret I. právě Sinuhetovi, třeba odměnou za to, že pod jeho vládou přivedl rozsáhlá území Palestiny („Horního Recenu")? Je to zajisté jen dohad; doklady o tom se v žádné z těchto pyramid nenašly, neboť jejich nadzemní části byly už ve starověku zničeny a podzemní vypleněny. Ovšem dohad, který připouští, že ani v tomto bodě nemusí být Sinuhetovo „vypravování" v rozporu se skutečností.

Pokud jde o literární předchůdce a druhové zařazení tohoto „vypravování", egyptologové se shodují, že vychází ze životopisných nápisů v hrobkách velmožů, které dosáhly pozoruhodné úrovně už v dobách Staré říše. Přejímá z nich ustálené formulace, uvádí citáty z králových výroků a dopisů (zejména pochval, na nichž si oddaní hodnostáři zvlášť zakládali), dlouhé pasáže věnuje oslavě panovníka (dokonce ve verších) atd. Nicméně je svým uměleckým podáním a čtenářským zaměřením přerostlo, takže z egyptského hlediska se řadilo k dílům zvaným mdt-nfrt, *což lze přeložit jako „krásná písemnictví". Z našeho hlediska patří rovněž k beletrii, a to stejnou měrou k životopisným jako politicko-pro-*

pagačním a dobrodružným spisům. Spojením těchto složek, a hlavně důrazem na dobrodružné prvky, stalo se prvním dílem tohoto druhu ve světové literatuře.

Ještě něco je však třeba v této souvislosti poznamenat. Ačkoli staří Egypťané neznali pojmy „vlast" a „národ" (a neměli pro ně ani slovní výrazy), je to dílo naplněné vřelým vlastenectvím a národní hrdostí. Navíc vyjadřuje ideál člověka, který se v žádné situaci nevzdává a vždy jedná, který využívá svého vzdělání i zkušeností a svou vytrvalostí dokáže dosáhnout cíle. Jako každé velké dílo je to dílo o člověku, který se nebojí vzít do rukou svůj osud. Přesahuje proto společensky podmíněné dimenze a má nadčasový význam.

Úkolem této knížky bylo přiblížit Sinuhetovo „vypravování" dnešnímu čtenáři. Nikoli tedy přinést jeho doslovný překlad, z něhož může mít skutečný požitek jen člověk, který je dobře obeznámen s egyptskými bohy a mýty, s egyptskými historickými a geografickými reáliemi, s logikou egyptského textu. A také s interpretacemi některých míst, v nichž jsou motivy Sinuhetova jednání jen naznačeny nebo úmyslně zastřeny.

Co se týče bohů, ukázalo se z čtenářského hlediska potřebným, abychom jejich počet proti originálu poněkud zredukovali. Například v úvodní partii Sinuhetova dopisu se jich jmenovitě uvádí šestnáct, a to jen kvůli prosbě, aby dali štěstí Senvosretovu nosu. Jinde je jich třeba méně, ale bez jejich výčtu se lze rovněž obejít. Naproti to-

mu jsme u jejich jmen uváděli zpravidla i jejich funkce, jež se v původním textu nevyskytují, neboť byly starým Egypťanům právě tak známy, jako jsou většině dnešních lidí neznámy. Píšeme tedy „bůh slunce Re", „bůh války Moncev", „bohyně moru Sachmet" apod., zatímco v originálu stojí pouze Re, Moncev, Sachmet. Podstatně jsme též zkrátili dlouhé tituly králů a mnohomluvné tirády na jejich oslavu; na náš vkus zbylo jich tam však stále ještě dost.

U egyptských reálií jsme se snažili méně známé pojmy a údaje vysvětlit rovněž přímo v textu. Přitom jsme se vyhýbali anachronické modernizaci, se kterou se setkáváme i v některých překladech Sinuhetova spisu. Ve starém Egyptě nebyli „generálové" ani „ministři"; místo těchto novověkých titulů píšeme proto „velitelé vojska", „královští hodnostáři" apod. Neužíváme ani výrazu „palác", který se vyvinul ze sídla římských císařů na Palatinu, a píšeme ve shodě se starou egyptštinou „velký (králův) dům". Vyhýbáme se i titulu „faraón", neboť pochází až z biblické hebrejštiny a používáme obecnějších výrazů „panovník", „král", „vládce". Samozřejmě uvádíme egyptské bohy a krále egyptskými jmény, jak se před tisíciletími skutečně jmenovali, a nikoli ve formě převzaté z řečtiny nebo latiny. Totéž platí o zeměpisných názvech, až na dvě výjimky. První z nich je sám název Egypta, který se vyvinul z řeckého „Aigyptos" a přešel do všech evropských i mnohých jiných jazyků; Egypťané jej nazývali Ta-meri, *tj. „Milovaná (nebo též Obdělaná) země". Druhou je pak Nil (z řeckého „Neílos"), jemuž říkali Egypťané* iteru, *tj. prostě „řeka", neboť jiné řeky původně neznali.*

Kde se ukázalo vhodným původní text doplnit nebo rozšířit, například zprávami z Egypta v době Sinuhetova pobytu v dnešní Palestině, použili jsme výhradně dobových dokumentů; u citátů z básnických nebo naučných děl pak jen takových, která mohl (nebo při svém vzdělání musel) Sinuhet znát. Některé formulace snad čtenáře zarazí; například, že král se nazývá „velikým býkem", že nos se pokládá za symbol života, že za orgán myšlení se považuje srdce apod. Přesto je uvádíme podle originálu, neboť dokumentují egyptský způsob představ a vyjadřování. Vyhýbali jsme se však takovým obratům nebo přirovnáním, třebaže poetickým, jež by pro svou odtažitost vyžadovaly složitého výkladu. A výklad kazí, jak známo, požitek nejen z vtipu, ale i z básnického obrazu.

V Sinuhetově „vypravování" je několik míst, jež bývají různými badateli interpretována různě. To se týká například rekonstrukce cesty, kterou Sinuhet prchal z tábora, resp. z Egypta. Tak Z. Žába ztotožnil „Jezero Obou pravd" s dnešním Marijútským jezerem u Alexandrie, a tudíž tato cesta vedla podle něho severní oblastí nilské delty. Podle B. Vachaly, dostal se snad až k dnešnímu Dášúru, kde mohl být „Snofreův ostrov" (tj. patrně areál Snofrevových pyramid), a prchal tedy o sta kilometrů jižněji. Ztotožnili jsme se s názorem W. K. Simpsona, který zastával už A. Erman a nověji zdůvodnil ve speciální studii H. Goedicke, podle něhož prchal Sinuhet z oblasti západní delty na jihovýchod a k Nilu se dostal někde u dnešní Káhiry, odkud pak odnesl proud jeho vor na sever. Podobně je tomu u motivace Sinuhetova překotného útěku do ciziny. Místo různých spekulací

přiklonili jsme se k nejpřirozenějšímu výkladu, přičemž jsme vycházeli ze Sinuhetovy funkce představeného Senvosretova harému a z obavy o Senvosretův i jeho vlastní osud.

Nakonec ještě poznámku ke jménům v tomto spise, jež uvádíme v zjednodušené egyptologické transkripci. Jako většina egyptských jmen byla významová: Senvosret znamená „Muž (bohyně) Vosrety" (přičemž wsrt *znamená „silná"), Nofret znamená „Kráska", Amusanenši je poegyptštěná verze západosemitského jména (v němž zní název „Amu", označující Amorejce), Sinuhet* (s-nht) *znamená „Syn sykomory".*

„Dospělo se od začátku do konce, jak bylo nalezeno v předloze," zní poslední věta opisu Sinuhetova vyprávění. Ukončeme tímto konstatováním i jeho převyprávění. A jestliže jsme je proti předloze poněkud rozšířili a upravili, bylo tomu tak jen proto, abychom je lépe zpřístupnili. Vždyť stojí za to je znát: je to „skvělé dílo krásné literatury" (V. I. Avdijev), „jedno z mistrovských děl světové literatury" (R. Kipling), jeden z nejstarších literárních výtvorů na naší planetě.

Poznámky a vysvětlivky

ACHTOJ — spisovatel a básník z dob 12. dynastie, autor *Naučení krále Amenemheta pro svého syna Senvosreta,* obsahující „Poselství pravdy", jímž se Senvosret zbavuje podezření z Amenemhetova zavraždění, dále *Naučení pro svého syna Pjopeje,* jež je souborem rad mladíkovi odcházejícímu do písařské školy, a *Hymnu na Nil.* Všechna tato díla se zachovala v opisech z pozdějších dob.

AMEMAIT — mytická nestvůra se lvím a hroším tělem a krokodýlí hlavou. Podle představ Egypťanů požírala duchy (nebo srdce) zemřelých, když neobstáli před „posledním soudem", a zbavila je tak možnosti věčného života v podsvětí.

AMENEMHET (I.) — první král a zakladatel 12. dynastie. Vládl asi v letech 2000—1970 př. n. l. a trůnu se zmocnil po králi Mentuhotepovi III. z 11. dynastie, v jehož službách byl nejvyšším dvorským hodnostářem a vrchním velitelem vojska. Zreorganizoval státní správu, upevnil jednotu Egypta a u Fajjúmské oázy založil nové hlavní město Ictovej. Padl za oběť spiknutí, jež zosnovala pravděpodobně jedna z jeho vedlejších manželek, aby dostala na trůn svého syna místo zákonného nástupce Senvosreta. Známe další tři krále téhož jména: jeho vnuk Amenemhet II. byl nástupcem Senvosreta I., za Amenemheta III. dosáhla Střední říše největšího vnitřního rozkvětu, Amenemhet IV. byl předposledním králem 12. dynastie a jen s potížemi ubránil Egypt před nájezdníky z Asie.

AMENI — vojevůdce krále Senvosreta I. za válečné výpravy do Núbie, později správce Antilopího kraje v Horním Egyptě (v okolí dnešní Mínje).

AMMENEMÉS — řecká forma jména krále Amenemheta. — Viz heslo *Amenemhet.*

AMON — bůh města Vesetu, v době Nové říše hlavní egyptský bůh. Velkolepý chrám měl v dnešním Karnaku; jeho ohradní zeď ohraničuje prostor

zhruba 650 krát 550 metrů. Zobrazován byl jako muž s bederní rouškou, důtkami v ruce a dvěma vysokými pštrosími pery na koruně.

AMUSANENŠI — vládce Horního Recenu, kraje v dnešní Palestině. Je znám pouze ze Sinuhetova vypravování; podle jména, zde poegyptštěného, byl představitelem některého z tamějších amorejských kmenů.

ANÚBIS — řecká forma jména boha Anupa. — Viz heslo *Anup*.

ANUKET — ochranná bohyně prvních nilských peřejí, později přilehlých území a nakonec celé Núbie. Zobrazována byla jako štíhlá žena s pěřovou korunou upravenou do věnce.

ANUP — egyptský bůh mumifikace, průvodce zemřelých k „poslednímu soudu" a ochránce pohřebišť. Zobrazován byl jako černý šakal nebo jako muž se šakalí hlavou.

ATUM — jeden z egyptských prabohů, jenž stvořil sám sebe i ostatní bohy, hlava Devatera bohů uctívaného v chrámě v Onu (Héliopoli).

BASTET — ochranná bohyně dolnoegyptského města Pibaste. Zobrazována byla zpravidla jako kočka nebo jako žena s kočičí hlavou, někdy též s hlavou lvice.

BÝČÍ STEHNO — egyptský název souhvězdí, jež odpovídá přibližně našemu Velkému vozu. Jeho koncovou hvězdou byla alfa souhvězdí Draka.

BYBLOS — řecké jméno města Džebelu, egyptsky zvaného Kepen. — Viz heslo *Kepen*.

ČEMEHOVÉ, ČEHENOVÉ — kočovné kmeny žijící západně od nilské delty a v dnešní východní Libyi. Proti jejich nájezdům bojoval už Amenemhet I., po ničivých porážkách je zahnal od egyptských hranic Senvosret I. (V některých překladech egyptských děl se nazývají ne zcela přesně „Libyjci".)

DŽOSER — zakladatel a král 3. dynastie. Vládl asi v letech 2700—2670 př. n. l. a jako první egyptský král si dal postavit pyramidu. Neměla ještě tvar pravidelného jehlanu, nýbrž byla šestistupňová; její základna měřila 125 krát 115 metrů a výška 61 metrů. Dodnes se poměrně dobře zachovala a stojí i s rozsáhlými pozůstatky svého příslušen-

ství na pláni nad dnešní vesnicí Sakkárou. Je to nejstarší monumentální stavba z kamene na světě.

EL — syrsko-foinický bůh, „otec bohů" a „stvořitel země". Připisovalo se mu též založení města Byblu (dnešního Džebelu, egyptsky zvaného Kepen)

ESET — egyptská bohyně nepřekonatelných kouzel, dcera boha země Geba a bohyně nebe Nuty. Její sestrou byla bohyně Nebthet a bratřími bohové Sutech a Usire; s Usirem uzavřela podle zvyku egyptských bohů a králů sourozenecké manželství. Když Sutech Usira zabil, našla a na chvíli oživila jeho mrtvolu, aby jí zanechal na světě potomka, jímž se stal bůh Hor. Zobrazována byla jako krásná štíhlá žena s rouškou na hlavě a stylizovaným královským trůnem, což byl hieroglyfický znak jejího jména, nebo s pokrývkou hlavy v podobě supice a slunečním kotoučem.

HAPI — posvátný býk a vtělení boha Ptaha, nejvyššího boha hlavního města Mennoferu. Byl vybírán podle zvláštních znamení, chován v posvátné stáji u Ptahova chrámu a po smrti mumifikován. Pohřebiště těchto býků („Serapeion") bylo objeveno u dnešní vesnice Sakkáry.

HOR — egyptský bůh světla, slunce a nebe; syn boha Usira a bohyně Esety, dědic Usirova pozemského panství a ochránce egyptského krále. Podle oficiálních učení vtěloval se do krále a král přijímal od něho své první jméno. Zobrazován byl v podobě sokola nebo muže se sokolí hlavou.

HOŘKÁ JEZERA — jezera na hranicích vlastního Egypta a Sinajského poloostrova. Dnes jimi prochází trasa Suezského průplavu.

CHAFRE — král 4. dynastie. Vládl asi v letech 2550—2530 př. n. l., sídlil v Mennoferu a u dnešní káhirské čtvrti Gízy si dal postavit druhou největší egyptskou pyramidu. Její základna měřila 215,3 krát 215,3 metru a vysoká byla 143,7 metru. Je poměrně dobře zachována, dokonce i se zbytkem vápencového obložení na vrcholu. Její údolní chrám je nejlépe zachovanou stavbou tohoto druhu.

CHEFRÉN — řecká forma jména krále Chafreho (Rachefa). — Viz předchozí heslo *Chafre.*

CHEOPS — řecká forma jména krále Chufeva (Chnemchufveje). — Viz následující heslo *Chufev.*

CHUFEV — král 4. dynastie. Vládl asi v letech 2575—2550 př. n. l., sídlil v Mennoferu a u dnešní káhirské čtvrti Gízy si dal postavit největší egyptskou pyramidu. Její základna měřila 232,4 krát 232,4 metru, vysoká byla 146,7 metru. Dnes je po ztrátě povrchového obložení a špičky poněkud menší; přesto si však svými rozměry a svou hmotností udržuje prvenství mezi všemi monumentálními stavbami na světě. U její východní strany se zachovaly tři satelitní pyramidy.

ICTOVEJ — hlavní město Střední říše, založené kolem roku 2000 př. n. l. králem Amenemhetem I. mezi Fajjúmskou oázou a Nilem, někde poblíž dnešního Lištu. Zmizelo z povrchu země pravděpodobně už na sklonku starověku a jeho přesnou lokalizaci se dodnes nepodařilo spolehlivě zjistit.

IMHOTEP — nejvyšší hodnostář krále Džosera ze 3. dynastie, architekt a vedoucí výstavby jeho stupňovité pyramidy u dnešní Sakkáry. V pozdějších dobách byl uctíván jako ochránce písemnictví a vzdělanosti, nakonec jako bůh lékařství.

ISIS — řecká forma jména bohyně Esety. — Viz heslo *Eset.*

JAA — blíže neidentifikovaná země v Palestině, jejímž vládcem byl podle svého „vypravování" Sinuhet.

JAB — staroegyptské město u prvních milských peřejí, dnešní Asuán

JEZERO OBOU PRAVD — podle některých egyptologů Marijútské jezero u dnešní Alexandrie, podle jiných některé z menších jezer, dnes snad už zaniklých, v jižní části nilské delty.

KEDEN — egyptský název kraje severovýchodně od Byblu (Džebelu), někde na hranicích dnešního Libanonu a Sýrie.

KEPEN — egyptský název města Džebelu, řecky zvaného Byblos. Archeologické i literární památky potvrzují jeho pradávný původ i obchodní význam. Řekové nazvali podle něho papyrus, který tam nakupovali, „byblos" nebo „biblos", z čehož se vyvinul v jejich řeči název knihy. Dnes je to nevelký rybářský přístav severně od Bejrútu.

KNIHA MRTVÝCH — soubor poučení a modliteb na papyrových svitcích, jež si dávali Egypťané

do hrobu, aby si jejich přečtením a přeříkáním zajistili bezpečnou cestu a život v podsvětí, kde na jejich duchy čekaly různé nástrahy (ohnivá jezera, bezedné jeskyně, obrovští krokodýlové atd., dokonce kati na popravištích). Většina těchto knih, resp. úryvků z nich, pochází ze Střední a Nové říše.

KOBRA — posvátné zvíře ztělesňující ochrannou bohyni Dolního Egypta Vedžou; navíc zvláštní ochránkyně egyptského krále. Symbolem této ochranné moci byla královská čelenka v její podobě, označovaná dnes zpravidla latinským názvem „uraeus".

KRÁLOVA ZEĎ — systém pevností, které dal vybudovat král Amenemhet I. na východní hranici Egypta, aby zadržovaly asijské kočovníky. Nebyly však navzájem spojené zdí a některé z nich představovaly pouze opěrné body pro pouštní hlídky.

KUŠ — egyptský název Núbie (Řeky zvané Etiopie), tj. země jižně od prvních peřejí Nilu. Její severní část patří dnes Egyptu, jižní Súdánu.

LIBYE — ve starověkém egyptském pojetí přímořské země západně od delty Nilu, tj. dnešní severozápadní Egypt a severovýchodní Libye. Z tamějších kmenů, pronikajících do tehdejšího Egypta, připomínají dokumenty ze Střední říše Čemehy a Čeheny.

MAAT — egyptská bohyně pravdy a spravedlnosti, ochránkyně zákonů. Zobrazována byla jako žena s parukou a vysokým pštrosím perem. Toto péro sloužilo též jako závaží na „váhách pravdy", když se na nich vážilo při posledním soudu srdce (tj. svědomí) zemřelého.

MASTABA — hrobka egyptských hodnostářů a úředníků (v nejstarších dobách i králů). Její podzemní část se skládala z pohřební komory a místností pro pohřební výbavu, nadzemí (s kaplí) mělo tvar podélného hranolu. Název má podle arabského slova pro lavici před rolnickým domem, které se zdálky podobá.

MENI — podle tradice první egyptský král, sjednotitel Egypta a zakladatel prvního hlavního města Mennoferu (kolem roku 3000 př. n. l.). Jednoznačný doklad o jeho existenci nemáme; jeho jménem však začínají všechny egyptské „seznamy králů". Většina egyptologů ho ztotožňuje s historicky doloženým králem Narmerem nebo i Ahou.

MENKAURE — král 4. dynastie. Vládl asi v letech 2530—2520 př. n. l. a dal si postavit pyramidu poblíž Chufevovy a Chafreovy pyramidy u Gízy. Měla však podstatně menší rozměry: základna měřila 108,4 krát 108,4 metrů a výška 66,1 metrů. U její jižní strany se zachovaly tři satelitní pyramidy, u východní zbytky zádušního chrámu.

MENNOFER — první hlavní město sjednoceného Egypta, založené podle tradice králem Menim kolem roku 3000 př. n. l. Bylo sídelním městem králů Staré říše a významným náboženským a kulturním střediskem až do konce starověkého Egypta. Dnes z něho zbývají nepatrné trosky v palmovém háji u vesnice Mitrahíny, asi 25 kilometrů jižně od Káhiry. Mnohem víc se zachovalo z jeho pořebiště, k němuž patří pyramidová a mastabová pole u Gízy, Abúsíru a Sakkáry.

MENTUHOTEP (I.) — král 11. dynastie, zakladatel Střední říše. Vládl asi v letech 2070—2020 př. n. l. a vyvedl Egypt z rozvratu po pádu Staré říše. Sídlil v hornoegyptském Vesetu, na jehož pohřebišti u Dér el-Bahrí si dal postavit velkolepý zádušní chrám se skalní hrobkou. Po něm vládli dva jeho stejnojmenní synové, pak se zmocnil trůnu jejich nejvyšší hodnostář Amenemhet (I.).

MEMFIS — řecké jméno hlavního města Mennoferu. — Viz heslo *Mennofer*.

MILOVANÁ ZEMĚ — překlad názvu Egypta v řeči starých Egypťanů, jenž zněl *Ta-meri*; lze jej také přeložit jako „Obdělaná země".

MONCEV — egyptský bůh války a zvláštní ochránce krále. Hlavní chrám měl ve Vesetu; jeho areál měřil asi 180 krát 180 metrů. Zobrazován byl buď v lidské podobě s královskými insigniemi a zakřiveným mečem, nebo jako muž se sokolí (příp. býčí) hlavou a dvěma pštrosími péry.

MOUCHA — u Egypťanů posvátný živočich symbolizující odvahu a vytrvalost. Moucha se nebojí sednout ani králi nebo lvu na nos; její podobu dostalo proto nejvyšší egyptské velitelské vyznamenání za statečnost.

MUMIFIKACE — konzervace těl mrtvých chemickými látkami a zábaly. Vyplývala z egyptské víry v posmrtný život, jehož podmínkou bylo (kromě jiného) zachování celistvosti těla. Už ve Staré říši dosáhli v ní Egypťané takové dokonalosti, že tváře

mrtvých si zachovaly za příhodných podmínek dodnes individuální rysy. Mumifikování byli nejen lidé, ale i posvátná zvířata (býci, kočky, opice aj.). Složení mumifikačních látek starých Egypťanů se zatím nepodařilo přesně zjistit.

MYKERINOS — řecká forma jména krále Menkaurea. — Viz heslo *Menkaure*.

NAUČENÍ — překlad egyptského názvu *sbojet,* jimž se označovaly spisy, jež dávají veršovanou formou ponaučení a rady do života. Úplně se jich zachovalo sedm, ve větších zlomcích pět, o dalších víme ze zpráv. Nejstarší pocházejí z dob 3. a 4. dynastie.

NOFRET — jméno první (hlavní) manželky krále Senvosreta I. Známé je nejen ze Sinuhetova „vypravování", ale i z nápisu v pohřební komoře její pyramidy.

NÚBIE — země za prvními peřejemi Nilu. — Viz heslo *Kuš*.

NUN — egyptský bůh pravodstva, z něhož vzešel svět. Zobrazován byl v podobě muže se dvěma vysokými péry na hlavě.

NUT — egyptská bohyně nebe, matka boha Usira a bohyně Esety. Zobrazována byla jako krásná žena se supími křídly, jež chrání zemřelé, nebo jako zosobněná nebeská klenba s prohnutým tělem, jež se špičkami prstů na rukou a nohou dotýká země.

OBELISK — vysoký čtyřhranný a mírně se zužující žulový sloup, ukončený jehlanem a opatřený nápisy. Jeho špička měla zachycovat první a poslední paprsky slunce, k jehož poctě byl vztyčován. Egyptsky se jmenoval *ben-ben*.

ON — prastaré egyptské náboženské středisko s chrámem boha Rea, sídlo Devatera bohů v čele s Atumem. Král Senvosret I. dal tam postavit k oslavě třicátého výročí svého nástupu na trůn dva obelisky, z nichž jeden dodnes stojí. Dnes je areál Onu součástí severovýchodní čtvrti Velké Káhiry, jež se jmenuje podle jeho řeckého názvu Héliopolis.

OSIRIS — řecká forma jména boha Usira. — Viz heslo *Usire*.

PAJJOM — egyptský název dnešní oázy Fajjúmu jihozápadně od Káhiry.

PAPYRUS — psací materiál vyráběný z oloupaných stvolů stejnojmenné rostliny, jež se rozřezaly na tenké proužky a lisováním slepily. Egyptsky se jmenoval *cófy;* protože jeho výroba byla za Ptolemaiovců královským monopolem, říkalo se mu v pozdní egyptštině *pa-p-uro* („patřící králi"), z čehož vznikl přes řečtinu výraz „papír".

PETEN — v starověku nejvýchodnější kraj Dolního Egypta, přiléhající k dnešnímu Suezskému průplavu a k Hořkým jezerům.

PIBASTE — významné dolnoegyptské město s chrámem bohyně Bastety, sídlo panovníků 22. dynastie (řecky Búbastis).

PÍSMO EGYPTSKÉ — bylo trojí: hieroglyfické, používané hlavně na monumentální nápisy tesané do kamene, dále hieratické, používané k psaní na papyru; a konečné démotické čili „lidové", tj. zjednodušené pro běžnou potřebu. První dva druhy máme doloženy z 30. století př. n. l., třetí se vyvinulo v 8.—7. století př. n. l. Zejména hieroglyfické písmo bylo velmi ozdobné a mnohé jeho znaky zachovávaly původní tvar obrázků; přesto to není obrázkové písmo, neboť jeho znaky představují hlásky (někdy i slabiky) a mají zvukovou hodnotu.

PJOPEJ (II.) — král 6. dynastie. Vládl asi v letech 2370—po 2280 př. n. l., tj. nejméně devadesát let (na trůn nastoupil šestiletý). Dal si postavit nepříliš velkou pyramidu v jižní oblasti pohřebiště u dnešní Sakkáry, ale obklopil ji jednou malou a třemi většími satelitními pyramidami.

PYRAMIDA — hrobka, resp. náhrobek egyptského krále. První pyramidy ze 3. dynastie byly stupňovité, později měly tvar pravidelného jehlanu; pohřební komoru skrývaly buď v podzemí, nebo ve své nitru. Ke každé patřilo rozsáhlé příslušenství: zádušní chrám zpravidla na východní straně, údolní chrám nad Nilem a vzestupná cesta, jež tyto chrámy spojovala. V jejich bezprostřední blízkosti stály zpravidla menší („satelitní") pyramidy pro královy manželky a jiné členy jeho rodiny, resp. pro blíže neznámé rituální účely; obehnány byly mohutnou ohradní zdí. Pyramidy měly manifestovat moc králů a zabezpečit jejich mumifikovaná těla a pohřební výbavu na věčné časy. Dávali si je stavět králové Staré a Střední říše; později už ne. Navzdory své mohutnosti a důmyslným bezpečnostním opatřením byly všechny pyramidy

vyloupeny už ve starověku. Egyptsky se pyramida nazývala *mer*.

RE — egyptský bůh slunce a samo slunce. Podle oficiálních učení byl král jeho synem a pozemským vtělením; po smrti s ním na obzoru splynul. Výrazem tohoto spojení bylo i páté královo jméno, jež dostával při nástupu na trůn jako „Reův syn". Zobrazován byl ve velkém množství podob; nejčastěji jako muž se sokolí hlavou, kterou zdobí velký sluneční kotouč lemovaný posvátnou kobrou.

RECEN — egyptský název pro území dnešní Palestiny.

SACHMET — egyptská bohyně války a moru, ochránkyně krále. Byla uctívána a zobrazována v podobě lvice nebo ženy se hlavou lvice.

SED — svátek na počest třicátého výročí vlády egyptského krále. Slavil se velmi honosně a král při něm dokazoval svou zdatnost obřadným během. Senvosret I. dal při příležitosti jeho oslav postavit před chrámem boha Rea v Onu (Héliopoli) dva obelisky, z nichž jeden tam dodnes stojí.

SENVOSRET (I.) — král 12. dynastie. Vládl asi v letech 1970—1925 př. n. l. a na trůn nastoupil po zavraždění svého otce Amenemheta I., po jehož boku vládl deset let jako spolukrál. Archeologické památky z jeho doby dokazují hospodářský a kulturní rozkvět Egypta, písemné dokumenty mluví o jeho vítězných válkách proti kmenům z dnešní Libye a Núbie. Z jeho doby se zachoval obelisk, který dal postavit v Onu (Héliopoli); obnovená stojí i jeho „Bílá kaple" v Karnaku. Známe desítky jeho vynikajících sochařských vyobrazení i řadu literárních děl z jeho doby, mezi nimi i Sinuhetovo „vypravování". Pyramidu se základnou 105 krát 105 metrů a o výšce asi 61 metrů si dal postavit na pohřebišti svého sídelního města Ictoveje u dnešního Lištu; obklopil ji celkem deseti satelitními pyramidami. — Senvosret II., nástupce jeho syna Amenemheta II., prošel dějinami celkem nenápadně; zato Senvosret III. patřil k největším dobyvatelům v historii Egypta.

SESÓNCHOSIS — řecká forma jména Senvosret I.; jméno jeho dvou nástupců zní podle řečtiny Sesóstris. — Viz heslo *Senvosret*.

SFINX — v egyptském pojetí mytické zvíře v podobě ležícího lva s hlavou krále nebo některého

boha, ochránce posvátných míst. Na rozdíl od řecké Sfingy nedávala žádné hádanky a jen neprávem se považuje za symbol záhadnosti. Ze starověkého Egypta se zachovaly tisíce sfing. Největší a nejstarší je Velká sfinx u Gízy, jež měří na délku 57,3 metru a na výšku 20 metrů; pochází z poloviny 26. století př. n. l. a její tvář zobrazuje krále Chafrea.

SINUHET — hrdina a snad i autor spisu z počátku 12. dynastie, jehož převyprávění je obsahem této knihy. Zda skutečně žil, není dokázáno, ale ani vyloučeno. Jeho jméno znamená „Syn sykomory".

SNOFREV — první král a zakladatel 4. dynastie. Vládl asi v letech 2600—2575 př. n. l., sídlil v Mennoferu a dal si postavit dvě pyramidy u dnešní vesnice Dášúru. První se nějak nepovedla a musela být pro nebezpečí sesunu obkládacích kvádrů dokončena v tupějším úhlu, než byla započata. Druhá, severnější, se řadí svými rozměry hned za pyramidy jeho nástupců Chufeva a Chafrea u Gízy. Její základna měřila 221,5 krát 218,5 metrů a výška 104,4 metru; před ztrátou většiny obložení byla však o něco větší a vyšší. Je to první egyptská pyramida, která má tvar pravidelného jehlanu.

SUTECH — egyptský bůh, syn boha země Geba a bohyně nebe Nuty, bratr Usira a Esety; zloduch mezi bohy. Zavraždil Usira, protože žárlil na jeho oblibu mezi lidmi, a zmocnil se po něm vlády nad světem. Troufale odmítal uznat rozsudek Devatera bohů, kteří ji přiřkli Usirovu synovi a právoplatnému dědici Horovi; nakonec byl však k tomu donucen. Jako bůh ztělesňoval ničivé síly pouště a moře, škodil lidem a útočil na chrámy jiných bohů. Nicméně mnozí egyptští králové ho považovali za svého ochránce, mezi nimi i Ramese II. a jeho jmenovci. Zobrazován byl v podobě štíhlého muže s rukama ve výhružném gestu; místo lidské hlavy měl hlavu zvířete podobného oslu nebo chrtu, jež se nepodařilo přírodovědecky určit.

ŠAJ — egyptský bůh lidského osudu a sám osud. Považoval se za jakéhosi individuálního společníka člověka v podobě ducha, který určoval a řídil jeho činy; sám byl však podřízen vyšším bohům. Člověk se mohl proti němu postavit a modlitbami a obětmi přimět vyšší bohy, aby přinutili Šaje respektovat jeho přání. Zobrazován byl jako dvojník člověka.

THÉBY — řecké jméno hlavního města Vesetu. — Viz heslo *Veset*.

THOVT — egyptský bůh moudrosti a učenosti, řádu a zákonů, písma a řeči, lékařství a kouzelnictví, průvodce zemřelých k „poslednímu soudu" a do podsvětí; navíc ochránce lidí různých povolání, zejména písařů. Byl rovněž bohem měsíce a jeho ztělesněním; zobrazován a uctíván byl v podobě ibise nebo paviána, resp. muže s ibisí hlavou.

USIRE — egyptský bůh mrtvých a vládce podsvětí; též bůh půdy, vody, slunce a vegetace. Byl synem boha země Geba a bohyně nebe Nuty; jeho bratrem byl bůh Sutech a jeho sestrou a zároveň manželkou bohyně Eset. Naučil lidi zemědělství, usedlému životu a zákonům; získal si tak jejich lásku, což mu Sutech záviděl, a proto ho utopil v Nilu. Truhlici s jeho mrtvolou odnesl proud do moře, a to ji vyplavilo u Byblu (egyptského Kepenu, dnešního Džebelu). Tam ji našla Eset, přenesla ji se svou sestrou Nebthetou do Egypta a na chvíli oživila, aby jí zanechal na světě potomka (stal se jím bůh Hor). Poté sestoupil Usire do podsvětí, kde se stal vládcem zemřelých, což byla podle představ Egypťanů nesmírně významná funkce. Jako bůh žijící pod zemí zabezpečoval též úrodnost půdy, naplňoval studně vodou a kupodivu spolu s řadou jiných bohů byl i bohem slunce. Zobrazován byl v lidské podobě a s hornoegyptskou bílou korunou lemovanou černými pštrosími péry.

VESET — hornoegyptské město, za 11. dynastie a za Nové říše hlavní město Egypta. Na jeho místě je dnes vesnice Karnak s troskami Amonova chrámu, jenž byl pravděpodobně největším chrámem na světě, a město Luxor s troskami dalšího velkolepého chrámu. Na západním břehu Nilu patřila k němu pohřebiště, mezi nimi Dér el-Bahrí, Dér el-Medína, Dra Abu'n-Naga a Údolí králů.

VOSRET — bohyně města Vesetu, uctívaná jako chůva a ochránkyně egyptského krále. Její jméno (v překladu „Silná") přijali do svého jména i tři králové 12. dynastie, která pocházela z Vesetu, ale sídlila v novém hlavním městě Ictoveji. Byli to známí Senvosretové, „Muži (bohyně) Vosrety". Vyobrazení této bohyně se nezachovala, resp. je nedovedeme identifikovat, jelikož časem splynula s bohyní nebe Hathorou a Usirovou sestrou a manželkou Esetou.

OBSAH

ÚVODEM
7 Životopis starý 4000 let

SINUHETOVO VYPRAVOVÁNÍ

15 1. *Vražda krále vládnoucího věčně*
23 2. *Sinuhetův útěk do pouště*
31 3. *Mezi kočovníky východně od Nilu*
39 4. *Cesta na sever*
46 5. *Za štěstím do Kepenu čili Byblu*
52 6. *Tiha čtyř zločinů*
62 7. *Záchrana v Palestině, v krajizvaném Recen*
68 8. *Sinuhet pánem krásné země Jaa*
75 9. *Boje s nepřáteli, souboj s obrem*
83 10. *„Touhy a prosby vzdáleného"*
89 11. *Konečně návrat!*
95 12. *Přijetí ve velkém králově domě*
104 13. *Poslední soud*
112 14. *„Blažený, kdo v rodné zemi . . ."*

ZÁVĚREM
115 *„První dobrodružný román"*

137 POZNÁMKY A VYSVĚTLIVKY

Obnovené obrazy
Řídí Jitka Minaříková

SINUHET

Vojtěch Zamarovský
Ilustroval Zdeněk Kudělka
Graficky upravil Oldřich Hlavsa

Vydal jako svou 6929. publikaci Albatros,
nakladatelství pro děti a mládež,
v Praze roku 1985
Odpovědná redaktorka Jitka Minaříková
Výtvarný redaktor Zdeněk Mlčoch
Technický redaktor Pavel Rajský
Ze sazby písma Univers vytiskla
Severografia, n. p., závod Velký Šenov
7,80 AA (text 4,31, ilustrace 3,49), 7,87 VA
Náklad 36 000 výtisků. 1. vydání
13-275-KMČ-85 14/65 Vázaný výtisk 22,— Kčs
Pro čtenáře od dvanácti let

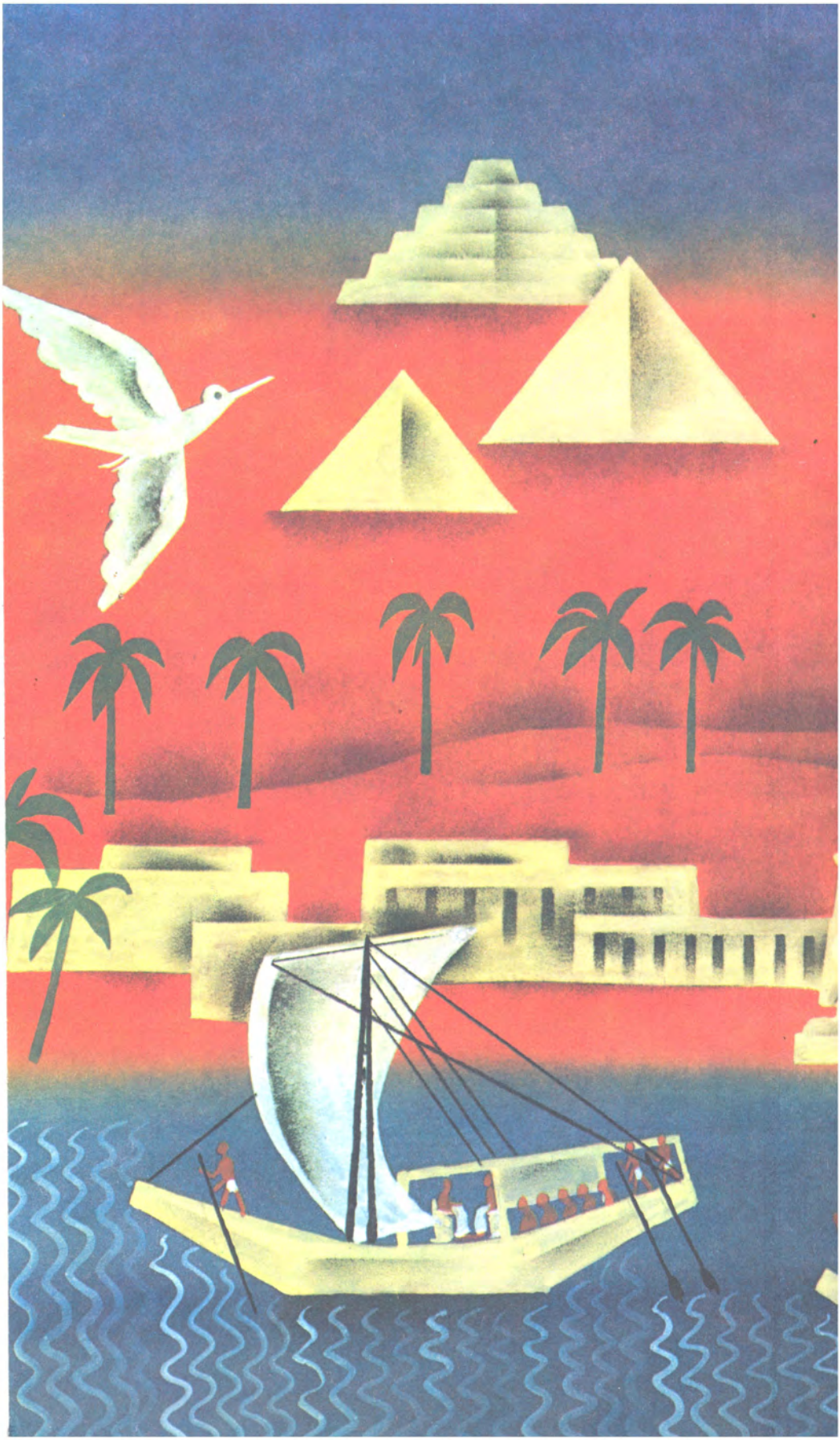

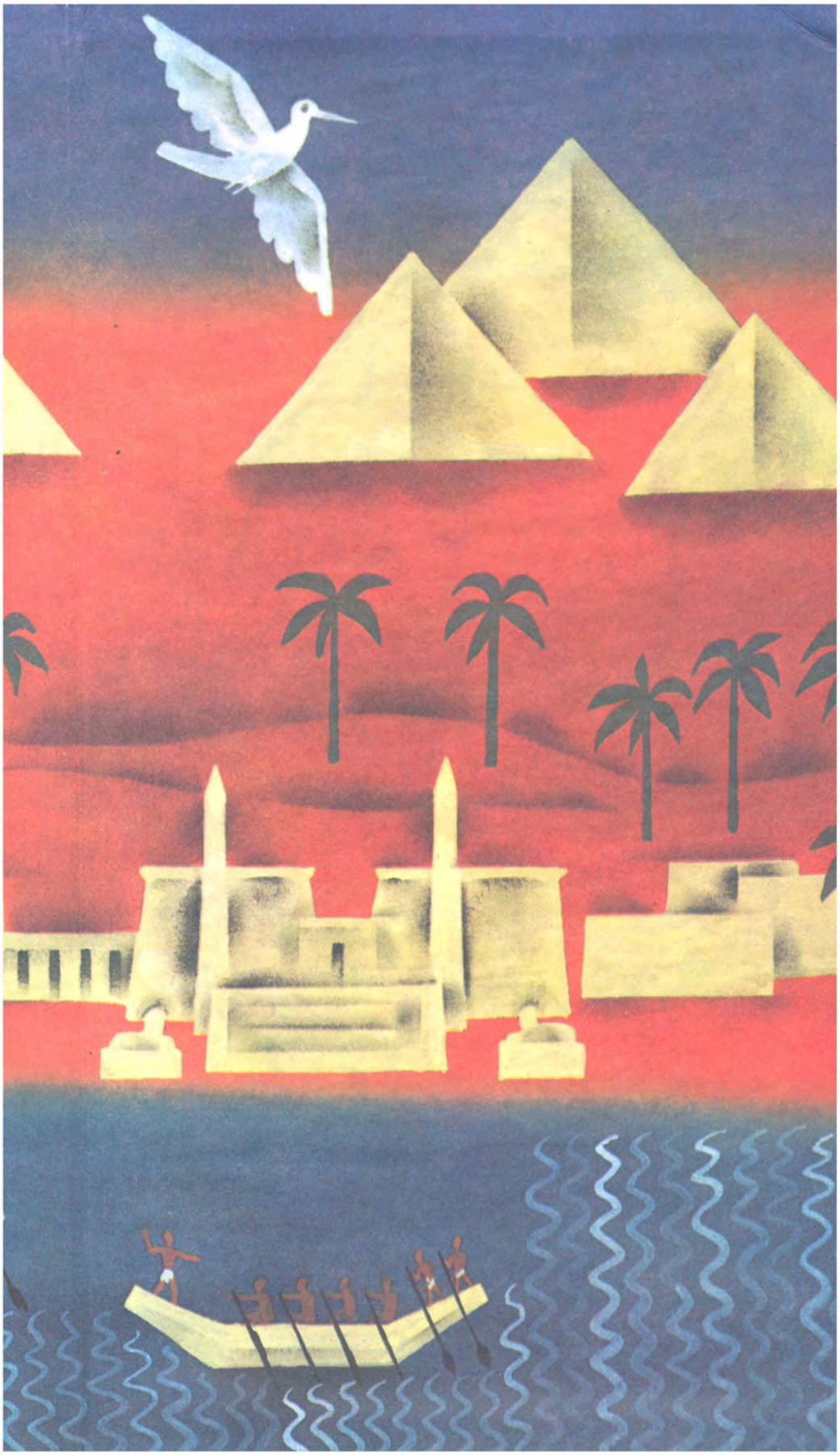

Albatros
13—275—KMČ—85 14/65
Vázaný výtisk 22,— Kčs